İNSANCIL

AYLIK
KÜLTÜR
SANAT
DERGİSİ

YIL : 2, SAYI : 15

MEMET GÜRELİ

YENİ YILDA İNSANCA BİR YAŞAM DİLERİZ

İNSANCIL

5.000 TL. (KDV DAHİL)

OCAK 1992

• Sahibi – Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN İSTANBULLUOĞLU

• Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU

• Kurum Yönetmeni
ESER GÜNÇE

• Görsel Yönetmen
CEMİLE ÇAKIR

• Teknik Kadro
İSMET HÜNERLİ
FERRUH ÇAKI

•Katkıda Bulananlar
NAZAN KARACA
NİHAT ATEŞ
SADIK ALBAYRAK
H. ALİ ŞİMŞEK
SEDAT TOSUNOĞLU

• GENEL DAĞITIM:
GAMEDA

•Yönetim Yeri: Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40–42 Kat:5
CAĞALOĞLU - İSTANBUL
Tel: 511 79 94 Fax: 527 50 75
Posta Çeki No: 666 043

Dizgi: Sarmal Dizgievi - 522 45 78
Baskı: Pirmat Basımevi / İstanbul
Tel: 527 50 75 - 522 79 64

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki hesabına Berrin İstanbulluoğlu adına 50.000 TL. yatırmanız yeterlidir. (Öğrenci -Öğretmen 40.000 TL, Yurtdışı: 50 Mark)

İnsancıl'a gönderilen ürünler, yayımlansın ya da yayınlammasın geri verilmez.

İÇİNDEKİLER

Cengiz Gündoğdu
İnsancıl Bağnaz Olamaz 1
Üstün Akmen
Garip Akımının 50. yılında Orhan Veli 3
Hayri Kako
Şiir Dilin Açıklarında Seyreder 5
Ahmet Ada
Zor Yıllara Gazel (Şiir) 7
Hilmi Büyükşekerci
Eleştirmen Namusu 8
Betül Çotuksöken
Felsefe Açısından Dil ve Kültür Semineri Üzerine 10
Umut Germeç
Bahar Baladı (Şiir) 11
Henri Lefebvre
Tam insan 12
Ali Ersin Günçe
Düzünce Gözlemleri 13
Nuh Ömer Çetinay
Eylül Zaman İçinde Kalbim Saman Alevi Zulmün Tella İdi, Yüzüm Urgana Gebe, Ben Anıları Tıngır Mıngır Sallar İken Bir Postal İzi Eşikte (Şiir) 15
Ahmet Kerem Çebi
Özdeşleşme Tekniğine Dayalı Çocuk Yayınları Endüstrisi 16
Halim Şafak Şanlıdağ
Günlükler (Şiir) 19
Süreyya Eryaşar
Şair Uluğ Turanlıoğlu ile Söyleşi 20
Yusuf Çotuksöken
Hayvanların Ses Çıkarmalarını Anlatan Sözcüklerin Tanımlanması üzerine 22
Metin Sever
Dilsiz Erguvan (Şiir) 23
Hasan Akarsu
Aramıza Giren Günler 24
Aydın Hatipoğlu
Gönlüm Yangın Ertesi (Şiir) 27
Özgen Seçkin'le Söyleşi 30
İbrahim Akyürek
Çek Dünya Görsün 33
Cemile Çakır
Hollanda Seramikleri, Evelyn Van Baarda ve Büyük Şişman, Soyut Kadınlar 34
Gülsüm Akyüz
Sonyaz Günü Şükran'la (Şiir) 35
Atilla Şenkon
Kendimsiz (Öykü) 36
İbrahim Yıldız
İlişki (Şiir) 37
Fatma Kethüdaoğlu
Halikarnas Balıkçısı'nın Torunu Deniz Arabacı ile söyleşi 38
T. Asi Balkar
Görüntülenişler (Şiir) 39
Tacim Çiçek
Güzel İnsanlaradır Çağrım 40
Hüseyin Avni Dede
Taşlıçıkış Çıkmazı (Şiir) 41
Olgun Şensoy
Şiirler 42
Cengiz Gündoğdu
Köy Güncesi 43
Ayhan Ergün
Alıcı Kuşun Pençesindeydi Zaman (Şiir) 44
Bülent Güldal
İpliksi İzler (Şiir) 45
Raziye Cerit
Uyanış (Şiir) 46
Kitap 49

İNSANCIL BAĞNAZ OLAMAZ

Merhaba sevgideğer okurum, **İnsancıl** kültürde demokrasinin somut simgesi oldu dedim ya... boş bir söz değildi bu. Çünkü biz kültürde demokrasiyi **İnsancıl**'da titizlikle uyguladık. Demokrat olmak zordur. Bunu bilen, ama beni yeni tanıyan kimi dostlarımız "Aman bu ilke bozulmasın" dediler. Hiç kimsenin kuşkusu olmasın. Bu ilke bozulmayacak. Ben yazarlığa başladığımdan bu yana... her koşulda bu ilkeyle hareket ettim.

İnsancıl bağnaz olamaz. Böyle olduğu gün mücadelesi biter **İnsancıl**'ın. O zaman ne farkı kalır star sisteminden. Düşünün, bu ülkede edebiyat kamuoyunun, Ahmet Oktay, Enis Batur, Fethi Naci ne söylüyorsa... bu söylenenlerin tıpatıp benimsenmesi istendi. Bu ülkede Orhan Pamuk'un Adalet Ağaoğlu'nun, Tomris Uyar'ın, Füruzan'ın eserlerini herkesin kayıtsız şartsız beğenmesi istendi. Kendi deyişleriyle yazınsal erki ele geçiren star sisteminin adamları, otorite havasıyla... bol göndermeli... bol yabancı düşünür adlı yazılarla... kendi kafalarına göre edebiyatı... kültürü bir kalıba sokmak istediler.

Bunlar ezberciydi. Ezberlerini unuttukları için sık sık kitaba bakarak konuşan bu insanlar, hayat-beyin diyalektiğinde yaratılan düşünceleri duydukça ürktüler. Nasıl oluyordu da ezber geçtikleri kitaplara karşı düşünceler söyleniyordu. Kimdi bu küstah... kendini bilmez deli adam. Nasıl oluyordu da, onların "güzel" dedikleri esere bu küstah "Hayır. O eser güzel değil. Berbat" diyordu.

Ya şu Anadolu'da roman, şiir, öykü yazanlar... onlar paşa dedelerinin dramını anlatırken... intiharı yüceltirken, bu adamlar insanı... çalışan... üreten... direnen insanı anlatıyorlar... Star sistemi... bu sistemin eserleri savunulmuş duruma gelince... çözülme başlayınca... şimdi gelin resmi tarihi tartışalım diyorlar. Tartışalım. Dünya resmi tarihini tartışalım. Hristiyanlığın bütün simgelerinin estetik değer diye sanata sokuşturulmasını... Berger'in dediği gibi tarihi anlamayan, buna karşılık tüketen, Picasso'yu, Rodin'i, Beethoven'i metalaştıran... tıpkı sizin Türkiye'de yaptığınız gibi... resmi sanat ideolojisini tartışalım... İnsanlar arası bütün ilişkileri koparan içi boş sanatınızı tartışalım... Star sisteminin bağnaz... despot kişileri bu tartışmaya giremez. Çünkü despotun... bağnaz'ın söyleyeceği bir düşüncesi yoktur. Onun ezberi vardır.

Ama **İnsancıl** tartışıyor.

Yazar arkadaşlarımızın değişik görüşleri **İnsancıl**'ın demokratik kültür kimliğini pekiştiriyor.

İnsancıl burda durmuyor. **Okuma Tiyatrosu** ile okurlarını da bu tartışmaya katıyor.

İnsancıl bağnaz olamaz. O zaman star sisteminden farkı kalmaz. Biz, despotik kültür sisteminde yer kapma mücadelesi vermiyoruz. Bizim mücadelemizin amacı kültürün demokratikleşmesidir. Bunun için sanat otoritenin değil, insanındır diyoruz. Bunun için insana susma... konuş diyoruz. Star sistemi otoritesinin ezber geçtiği adlar seni ürkütmesin. Sen insansın. Yaratıcısın. Otoritenin bu yaratıcılığı dumura uğratmasına izin verme. Konuş, tartış. Etkin ol.

Şimdi burda önemli gördüğüm bir sorunu söyleyeceğim. Kimi genç arkadaşlar, sanatı, kendilerince son derece önemli asıl işlerinden arta kalan boş zamanın bir değerlendirmesi diye görüyor. Bunu kendilerince... hiç iddiasız yapanlara itirazım yok. Eş dost arasında okunan bir manzumeye... kötü bir öyküye ben bile yüzümü azdırmam. Ama bu yolla sanatçı olunmaz. Biz, star sistemine karşı iddialıyız. Tesadüfen yazılmış boş zaman ürünleri bizi ilgilendirmez. Biz, birikim isteriz. Birikimin ürünleri bizi ilgilendirir. Güzel şiiri, güzel öyküyü, güzel romanı biz yazmalıyız. Star sisteminin kötü eserlerine karşı, "N'apalım elimizden bu geliyor" bizim seçeneğimiz olamaz. Bunun için genç arkadaşın asıl mesleği sanat olmalıdır. Tabiî sanatla geçinemeyeceği için, sorumluluğu son derece az, hurdahaş olmayacağı ikinci bir işi seçmelidir. Sanılmasın bizler herhangi bir alanda istedik de profesör olamadık. Hayır. Bizler sanatçı olmak istedik. Bunun için profösör olmadık.

Üç dört saat çalışmakla toplumsal üretim bütün toplum için yeterli... Ulusal gelirin dağılımı insanî olabilseydi, işte böyle bir ortamda öbür zamanlar sanatımızı yapardık. Ama bugünün koşullarında iyi bir hukukçu, iyi bir bakkal, iyi bir bankacı, iyi bir doktor, iyi bir yazar olamaz. Hem kötü bir hukukçu, hem kötü bir yazar olmanın da ne anlamı var.

Yazarlık genellikle para getirmeyen bir meslektir. Hem de çok zor bir meslektir. Meslek seçimi yapılırken bunu bilmeliyiz.

Star sistemi bütün bu dediklerimi hiç önemsemiyormuş. Hele benim sanatçıya fizik, felsefe, matematik çalış demem... Star sistemi bütün bunları... fiziği, felsefeyi, matematiği önemsemeyebilir. Bunları önemsemedikleri yazarlarından belli. Ama biz önemsiyoruz.

Genç insan, "İlham gelince yazıyorum... İlham gelince yazarsın" diyene inanmasın. Yazarlık çalışmayı gerektiren birikim işidir. İlham geldi mi diye kapıyı bacayı kollamıyoruz. Çalışıyoruz. Yazıyı... şiiri çalışa çalışa yazıyoruz.

İyi günler sevgideğer okurum.

Cengiz Gündoğdu

İNSANCIL

OKUMA TİYATROSU
ARALIK–OCAK ETKİNLİKLERİ

Genel Yönetmen: Cengiz Gündoğdu

II

SENNUR SEZER (Şiirleri)
Yönetmen: Cemile Çakır
Okuyanlar: Berrin Taş, Eser Günçe, Nihat Ateş
Türkiye Yazarlar Sendikası, 14.12.1991, Cumartesi, saat: 15

III

AFŞAR TİMUÇİN (Şiirleri)
Yönetmen: Cemile Çakır
Okuyanlar: Işıl Ergül, Necmettin Borteçin, Pembe Hande
Fırat Kitap Galerisi, 21.12.1991, Cumartesi, saat: 15

IV

ANSELMUS–HAKİKAT ÜZERİNE (Okuma Tiyatrosu)
Yönetmen: Grup Çalışması
Okuyanlar: Nihat Ateş, Sadık Albayrak, Özcan Yazıcı, Necmettin Borteçin
Türkiye Yazarlar Sendikası, 28.12.1991, Cumartesi, saat:15

V

ADNAN ÖZYALÇINER (Öyküleri)
Yönetmen: Sadık Albayrak
Okuyanlar: Berna Durmaz, Özcan Yazıcı, Nihat Ateş
Fırat Kitap Galerisi, 4.1.1992, Cumartesi, saat: 15

VI

ALİ ERSİN GÜNÇE (Şiirleri)
Yönetmen: Cemile Çakır
Okuyanlar: Eser Günçe, Berna Durmaz, Nihat Ateş
Türkiye Yazarlar Sendikası, 11.1.1992, Cumartesi, saat: 15

VII

CEMİLE ÇAKIR (Öyküler)
Yönetmen: Sadık Albayrak
Okuyanlar: Berna Durmaz, Özcan Yazıcı, Nihat Ateş
Fırat Kitap Galerisi, 18.1.1992, Cumartesi, saat: 15

VIII

SUNAY AKIN (Şiirleri)
Yönetmen : Cemile Çakır
Okuyan : Sunay Akın
Türkiye Yazarlar Sendikası, 25.1.1992, Cumartesi, saat: 15

Türkiye Yazarlar Sendikası Ömer Avni Mah. İnebolu Sok. No: 67. K.2. Setüstü / Kabataş
Fırat Kitap Galerisi Yasa Cad. Üzerlik Sok. No: 11 K.3. Kadıköy Tel: 349 94 67

GARİP AKIMININ 50. YILINDA ORHAN VELİ

Üstün AKMEN

Sinsi yağmuru hiç mi hiç sevmiyorum. Dün, cilveli kasım güneşini görünce kendimi Aşiyan Parkı'na bıraktım. Yanımda Orhan Veli'nin "Bütün Şiirleri". Karşımda elinde kitabı, uzaklara bakan "... bir garip Orhan Veli" heykeli. Başının üzerinde uçar gibi duran, ancak şimdilerde çalındığı söylenilen, kim tarafından yapıldığı ve kime ait olduğu, Orhan Veli'yi tanımayan, bilmeyenlerce öğrenilemeyen, sıralara sırasıra oturmuş genç sevgililerce "garipsenen" bir heykel, ve artık dinlenemeyecek kadar gürültülü "garibe" İstanbul.

Gene de insanın kendini şiirin "sulta"sına bırakmasının tam zamanıdır. Salıverdim benliğimi Orhan Veli şiirinin kıpırtılı sularına.

NE İDİ "GARİP"

"Garip" akımını, "Orhan Veli ve iki arkadaşının şiirlerinden oluşan bir seçki; başlı başına bir şiirsel akım (1)" olarak mı tanımlamalı yoksa "ölçü, uyak dinlemeyen (2)", "günlük konuşma dilinin ve yaşadığımız sıradan hayatın içindeki gizli şiir potansiyelinin altını çizen (3) bir akımdı mı demeli!

Gelgelelim "Garip", o güne kadar şiir diye bilinen değerlere bir başkaldırış (4)" olarak da yorumlanabilir; "Türk şiirinin normal gelişmesini saptıran bir çıkış (5)" gibi de yargılanabilir.

Rıfat Ilgaz: "Biz 2. Dünya Savaşı ırkçılığına direnirken onlar Rumeli hisarına oturur türkü tuttururlardı" diye yakınırken, Sabahattin Kudret Aksal "Garip" için: "... şiir sanatının alışılmış biçemini bir yana bırakmış, çok az imgeyle yetinen, yalın bir şiirdi" diyor.

"Hitler Amca!/Bir gün bize de buyur./Kâkülünle bıyıklarını/Anneme göstereyim. /Karşılık olarak ben de sana/Mutfaktaki dolaptan aşırıp/Tereyağı veririm,/Askerlerine yedirirsin" şiiri için Asım Bezirci'nin (6) yorumu ise şöyle: "Elbette aynı dönemde Nâzım Hikmet'in, Hasan İzzettin Dinamo'nun, Rıfat Ilgaz'ın, A.Kadir'in, Cahit Irgat'ın, Niyazi Akıncıoğlu'nun, Enver Gökçe'nin emperyalist savaşa ve faşizme karşı barış ve demokrasi için yazdıkları kavgacı şiirlerin yanında "Tereyağ" yüzeyde kalır, ama olumlu bir eğilimi göstermekten de geri durmaz."

Bu arada: "Hep merak ettim" diyerek soruyor Hulki Aktunç: "Orhan Veli o genç yaşta ölmese, şiirini nasıl sürdürecekti?"

Doğrusu ben de hep merak etmişimdir ama, gene de "Garip" devinimini, onurlu bir ozanın, çağdaş olma onuruna ermiş bir ozanın, pörsümüş kültür kurumuna başkaldırışı olarak görmeden de edememişimdir.

"GARİP", "GARİP"E KARŞI

"Garip" üçlüsü, şiirin bütün bastonlarına, sese, benzetiye, öze karşıydı. Ancak, batıdan etkilenmelerine karşın, batının temel ilkelerini, batı düşüncesini, yöntemlerini ve özelliklerini bilimsel açıdan kavrayamamaları "Garip"çilerin bütün çabalarını boşa çıkardı. Yani "Garip"çilerin batıyı anlayışları 1930 öncesinden ileri gidemedi. Dadaizm, Sürrealizm, Realizm gibi batılı akımları iyice belleyemediler, dolayısıyla devinimleri olumsuz oldu. Biçimlenmiş bir akım platformuna dayanmakla beraber toplumsal kuruluşdaki değişiklik bir yenilik isteğini doğurduğundan, "Garip" devinimi başarılı sayıldı. Ne var ki yöntemsiz ve evrensel görüşten yoksun oluşu yolları kapadı. Bütün "Garip"çiler durdular. Böylece belirli estetik görüşü, siyasal ve toplumsal düşüncesi olmayan bu devinim, yeni anlayışı yayma, sevdirme ve yeni kuşaklara yararlı olma işini başardı. Fakat batılı, ilerleyen bir edebiyat kuramadı. Yenilik eylemlerini gerçekte doğru, düzenli bir estetik anlatımla uyuşturamadılar. "Garip", eksik bir sürrealizm ile, inatçı bir formalizden oluştu. Temeli yoktu. Ölçü, uyak, güzel sanatlar kenara bırakılırken belli bir zümre ile alay isterisine tutuldular. (Melih Cevdet Anday: "alay değil şaka" diyor) Ülkenin koşullarından sanki habersizdiler. Aldıkları örnekler kendi biçim sıkıntıları yüzünden daha başlangıçta sosyal, özcü ve gerçekçi sanat yanlısı değildi. Yansımayla karışık bir bileşim isteği, onları "Garip" kıldı.

ORHAN VELİ KİMDİ

Ekolsüz bir ozandı diyemeyiz Orhan Veli için. Alınteri kokan yaşantıyı ve halktan çıkma bir sanatı seviyordu ama, bunu zevk işi olarak anlamış, halkın zevkini yakalamakla başarıya ulaşabileceğini sanarak aldanmıştı. Bu nedenlerle öz–biçim ilişkileri arasında sıkışıp kaldı.

Kültür kurumuna başkaldırmasını elbette ki ayakta alkışlamak gerek, gelgelelim şiirini değil. Bir kerre estetik yoktur Orhan Veli'de. Eski şiir korkusu içinde dize, ölçü, müzik, imaj, metafizik, dram, uyak yoktur. Balıkpazarı'nda içer, Degustasyon'da oturur ve: "Pencere, en iyisi pencere,/ Geçen kuşları görürsün hiç olmazsa;/Dört duvarı göreceğine. (7)"der. Söz dizileri arasında şiiri umursamaz, imaj gerekli değildir ona. Çünkü içerik tanımaz, dolayısıyla duyarlığa sırt çevirir. Bir eğlence düzeni kurmuştur, kendince eğlenir. Kök aramaz, devrimcilikten uzaktır, özsüzdür. Karıştırmaz, neden aramaz. Bir soyut adam uydurur çevresinden, "Süleyman Efendi"yi anlatarak (8) söz sanatı şiiri kurmaya yeltenir. Böyle bir şiir anlayışında insanın kişiliğini, toplum ve toplum kişisiyle ilişkisini aramak boşunadır. Sanatın nasıl toplumcu olabileceğini "Destan Gibi" de biraz olsun düşlemiştir diyebiliriz belki: "Masmavi göreceğiz Karadeniz'i/Balkaya'dan Kapuz'a kadar/ karış karış biliriz biz bu şehri;/Eki'nin çiçekli bahçeleri/Rıhtıma kömür taşıyan vagonlarıyla;/Paydos saatlerinde yollara dökülen Soluk benizli insanlarıyla. (9)"

Bu şiirinde Orhan Veli halkçı sanat yapma özentisi içindedir. Kişilik ve toplumla ilişki gene yoktur, hem iyi gözlemci bile değildir. Ölçülü düzen, uyak gerçi şiire belirli, sınırlı katkılarda bulunur, ancak sadece bu araçlarla arı şiire varmak olanaksızdır. Sonra bizim şiirimiz serüvenini yaşamamış olduğundan, bir bütünü tamamlayan bu yardımcı unsurlar, zamanla amaç olup "Garip"in elini kolunu bağlamadı mı? Sonuçta şiir ustalık ve şairane deyişten oluştu. Bunun adına dilimizde şimdilerde "işin kolayına kaçmak" diyorlar.

RİTMİ ŞİİRİN KENDİSİNDE ARAMAK

Geniş duyguların bulunduğu her yazının şiir olmadığı bir gerçek. Çünkü şiirin görevi empresyonları duygu ile biçimlendirip anlatmak değil, duyurmaktır. Divan edebiyatından kalan biçimci anlayış bu yanılgıyı desteklemekten başka hiçbir işe yaramamıştır. Ölçülü düzen, uyak gibi biçimle ilgili unsurlar şiirin özünü baskı altında tutuyor, ozanın bu özü, kendine özgü anlatımına engel oluyordu. Orhan Veli ölçülü düzen ve uyağı bir yana bırakarak, ritmi doğrudan şiirin kendisinde aradı. Bu biçimi yoketme çabası şiirini daha arı, daha yalınç bir duruma getirme isteğinden doğdu. Orhan Veli biçim endişeleri içinde bozulmamış ilkel duyguları savunuyordu.

"Ağaca bir taş attım/Düşmedi taşım,/Düşmedi taşım/Taşımı ağaç yedi,/Taşımı ağaç yedi,/Taşımı isterim (10) "Çocukluk duygularını, insanın olaylar karşısındaki doğal davranışlarını şiirine salmak çabası, onu az da olsa, görünüşte gerçeküstücülere yaklaştırır. Töre ise, sosyal düzen tarafından baskı altına alınmamış, gerçek durumunu değiştirmemiş duygunun ancak bilinçaltında bulunacağını evetler. Gene de "rakı şişesinde balık olmak" isteyen Orhan Veli için gerçek anlamıyla bir gerçeküstücüydü diyemiyoruz. Ama pekala, gerçeküstücülüğe yaklaşmıştı tanımını kullanabiliriz.

SONUÇ

"Garip"; hüzünlü, yalnız ve de "garipsenen" heykeli ile "garibe" halini almış boğazı seyreden Orhan Veli'de, örneğin libido ile ilgili ne bir simge, ne de bir imaj yoktur. Yalnız Breton'sal bir "tinsel otomatizm" görülür. Biçimden kurtulmak, bunu kanıtlamak isteği "tinsel otomatizm" düşünüsüyle yakından ilgilidir. Devrim sözcüğü ise yıkıcılığı oranında yapıcılığı besler. Orhan Veli varacağı noktaları başlangıçta bilmiyordu ve bu nedenlerle yanlış yollara sürüklendi. Bugün elinde kitabı ile Aşiyan Parkı'nda "İstanbul'u dinleyen" Orhan Veli'nin yıkma eyleminde başarılı olduğu elbette yadsınamaz. Ama... Neyse! Aşiyan Parkı'nda hava serinledi. Eve dönmeli. Şiirsel yolculuğu bugünlük burada kesmeli... Eve dönmeli...

(1) Sennur Sezer; Cumhuriyet Kitap–Sayı: 81

(2) Memet Fuat, Cumhuriyet Kitap–Sayı: 81

(3) Ataol Behramoğlu, Cumhuriyet Kitap–Sayı: 81

(4) Oktay Akbal, Cumhuriyet Kitap–Sayı: 81

(5) Atilla İlhan, Cumhuriyet Kitap, Sayı 81,

(6) Asım Bezirci, Orhan Veli–Eti Yayınevi: 1967

(7) "Yaprak" dergisi, Sayı 11 1 Haziran 1949

(8) "Garip" (1945), Kitabe–i Seng–i Mezar

(9) "Destan Gibi", (1946) Yol Türküleri

(10) "Bütün Şiirleri" (1966),Ağaç

EBUBEKİR KAYA'NIN YANITI KONUSUNDA BİR AÇIKLAMA

İnsancıl' ın geçen sayısında Ebubekir Kaya'nın bana verdiği yanıtı okudum. Bu yanıt, sözü geçen "tatsız olay"la ilgili sözlerimi açıkça kanıtlamaktadır. Kaya aynen şöyle diyor:

"Arslan Kaynardağ'ın yayınlanmamış yazısından, uzun inceleme yapmaya zamanımız olmadığı için, yararlandık..."

Benim de üzerinde durmak istediğim başlıca nokta işte bu idi.

Bir kez daha söylüyorum:

Başkasının yayınlanmamış emanet yazısından, izinsiz, ölçüsüz, gelişigüzel alıntı yaparak kendi yazısında yararlanmak doğru bir davranış değildir. Bu işin kuralları olduğunu herkes bilir.

Arslan KAYNARDAĞ

BERRİN TAŞ * İNSANA GEÇİKMEDEN * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

ŞİİR DİLİN AÇIKLARINDA SEYREDER

Hayrı KAKO

Dilin geliştirilmesi yazında üstlenmiş olmalı; öncülüğünü de şiir üstlenmeli. Ancak böylece geleceğin bilincini de işe karıştıran insanın potasında, öznel nesne olan yazınsal kurguyla gerçek, yetkin kimliğine uzanır dil. Başka olguların dilin lokomotifi olması için bilinçli, bilinçsiz ileri sürüldükleri zaman; dil, içdinamiklerine karşın dış müdahalelerle karşı karşıya geldiğinden, direnç göstermek durumunda kalır. Köklü bir yazını olan diller dış etkileri bünyesinde eritir; yabancılığı özümler; ona kendi kimliğini verir. İster oluşum olsun, ister katılım; ona kişilik kazandırır. Ya da sınırı dışında bekletir.

Dilin olanaklarını arttırmış bir yazın geleneği olmayan; bir başka deyişle, dilin üretkenliğini olanaklı kılacak bir yazın geçmişi bulunmayan uluslarda ekonomik, teknolojik, atılımın, anlatımın önüne ne koyduğu dilsel gereksinimlerin karşılanamaması sonucu siyasal erkin insiyatifiyle ya da kendiliğinden sözcükler ve kurallar gündeme gelmiş olabilir. Bu durumda dil, direnç gösterip göstermemekle karşı karşıyadır. Ya kendi değerlerine kapanarak kendi kendine yetmeye çalışacak, ya da kendini değişimlere açarak etkilenmelere bırakacak. Kendi değerleriyle etkilerin, yani yeniliğin dayattığı değişimlerin bireşimini seçmek de üçüncü bir yoldur. Türk uygarlık tarihi ve Türkçe'nin Osmanlı toplumundaki seyri birinci gruba sokulabilir, Türk halkının ve Türkçe'nin Halk Edebiyatı'ndaki damarı özellikle dil alanı da ikinci gruba... Osmanlıya ve tüm uygarlığa kendini uzak tutmuş olan Türk halkı ve Türkçe sürekli kan kaybediyordu. Bir yandan Arapça ve Farça'nın işgali altındaydı. Öbür yandan sürekli terkediliyor, unutuluyordu. Yalın Türkçeyi sürdürenler geleneksel yaşantıyı koruyanlardı. 1932'den başlayarak devlet eliyle kendini uygarlığa açan Türkçe içinse yeni ufuklar vardı. Köktenci bir yöntem izlendi. Bunun bir nedeni Batı'ya bağlılıksa öteki nedeni Türkçe'nin varoluşunun dayatmasıydı.

Başa dönersek, gelişkin denilen dillerin gelişmişlikleri, uygarlığa, dil kurallarının varsıllığına bağlı olduğu kadar gelişmeleri hangi öncüyle karşıladıklarıyla ilgilidir. Bazı dillerin uygarlık yaratmaya elverişli olduğu savının şiirin öncülüğüne önem veriyor olması gerekir. Şiirle dil, dille uygarlık, uygarlıkla şiir, sürekli, karşılıklı ilişki içinde bulunurlar. Bu anlamda dilin şiirden kazanacakları aynı zamanda şiirin kazanımıdır. Şiir bir açık deniz serüvencisi olarak dilin açıklarında seyreder. Dilin olanaklarını zorlar; katılığını yumuşatır; dile esneklik kazandırır. Dilin kullanılmamış, kullanılmayan bâkir yanlarını keşfeder. En azından şiirin böyle bir keşif yolculuğuna çıkmış olması gerekir. Çünkü başarılı her şiirin seyir defterinde dilin bir yanının gelişim serüvenini görmek mümkündür. Dilin düşünceden ayrı tutulamayacağı, toplumsal yanı ve uygarlıkla yakın ilişkisi dolayısıyla dilin açıklarında da olsa şiir içerikten kopamaz ve apolitik olamaz. Bu anlamda Osmanlı Divan Şiiri de İkinci Yeni de politiktirler.

Divan yazınının bir açıkdeniz yazını olduğunu söylemek istiyorum. Osmanlı Beyliği (Daha sonra devlet olarak) Türkçe'yi geliştirme şansına kültürel donanımının yetersizliği nedeniyle yoksun olduğundan Doğu ve Batı uygarlıklarından birini seçmek durumunda kendini ifade edebilecek bir dile de gereksinme duyuyordu. Sorunu Fars yazını, Arapça (din dili) hayranlığıyla sınırlı tutacak görüş eksik kalır. Göçebe kültürünün dili Türkçe halkların, uygarlıkların harman olduğu Anadolu'nun yerleşik kültürü karşısında kendini aşmak zorundaydı. Üstelik yerleşik kültür bu aşmanın hızlı olmasını dayatıyordu. Yerleşik kültürü özümlemek ya da yerleşik bir kültür yaratmak yönetici ve egemen olmanın gereğiydi. Divan-ı Lugaat'it Türk, Kutadgu Bilig, Karamanlı Beyi'nin girişimleri önemli olsalar da yeterli değillerdi. Sürekliliklerinin olmayışı da bunun bir göstergesidir. Bu nedenlerle Osmanlıca türedi. Bu lehçede Türkçe sözcüklerin oranının çok düşük olmasına karşın gramer kurallarının Türkçe kalması, Osmanlıların Arapça'ya direnen ulusçu yanları olarak değerlendirilebilir. Olumlu ve olumsuz anlamlarında Türkçe bu kadar direnebilmiştir yerleşik kültüre. İkinci damar Yunus'u, Kaygusuz Abdal'ı çıkarmıştır. Birinci damar Fuzûlî'yi, Bakî'yi... Kısacası şiir her iki damarda da işbaşındadır. Divan şiiri çerçevesinde belki de kolaya kaçılmıştır. Çözümü biraz da dönemin sosyo–psikolojisine uygun olarak Arapça, Farsça ve Türkçe'nin bireşiminde aramış. Ancak burada bile dile ve şiire ilişkin bir kazanım sözkonusudur. Sonuçta Divan Şiiri gibi ustalıklar gösterisi ortaya çıkmıştır.

Bu özenli dil ne zaman gündelik yaşama girerdi; sıradan insana inebilir miydi? Günümüzün yazın anlayışlarıyla nasıl bir etkileşme içinde olurdu; nasıl biçimlenirdi bilinmez. Belki kitle iletişim araçlarının gelecekte kazanacağı ve bugünkü etkinliğiyle gerçekleşebilirdi; ama Türkçe gündemden çıkmazdı. Osmanlıca terkedildi; terkedilebilindi; çünkü yapaydı; halka dayanmıyordu. Onunla birlikte yazın ürünleri de terkedilmiş oldu; halktan kaynaklanmadıklarından, halka yönelik olmadıklarından. Artık Türkçe'ye dönüldüğü gibi Osmanlıca'ya dönülemez. Günümüz Türkçe'siyle kütüphaneler dolusu kitap üretilmiş bulunuyor. Osmanlıcanınsa terk edildiği zamandaki kadar bile anlamı yok. Günümüz Türkçesi aynı zamanda yazınsal bir varsıllığa sahip bulunuyor. Kendini felsefe dili olmaya aday görüyor. Kısacası bu dille oluşturulmuş bilgi birikimi Osmanlıca'dan daha nitelikli ve yeterlidir.

Bu dilin yeniden yaratılışı, ya da kendini yeniden yaratışı Tanzimat Hareketine kadar götürülebilir. Servet-i Fünûn ise Osmanlıca'nın karşı atağıdır. Cenap Şahabbettin yine dilin sınırlarında gezinmeye koyulur; ne var ki dilin yapaylığı dolayısıyla bu çaba da dile katkı sağlayamadığı gibi şiire de katılamaz. Onun yanında Türk Millî Edebiyatı'nın dile katkısı biçimseldir. En azından siyasal düzlemde kalıcı olmuştur. Kullanılmamış, kullanılması gereken bir dili dilsel katkıda bulunmadan kullanmışlardır; dili gündeme getirmişler; Türkçe yazarak, Türkçe yazılabileceğini göstermişlerdir. Şiirlerinin dile katkısı ve öncü rolüyle ilgili olarak bir başarı sayılırsa budur başarıları; ama bu, şiirin dil katkısının kendisi değildir. Beş Hececiler buraya eklemlenir. Şiiri dilin dönüştürülmesi çabasında etkinlik göstermiş şair olarak Ahmet Haşim'den sözedilebilir. Sembolizme bağlanması arayışını ve üretkenliğini azaltmıştır. Ancak Haşim, şiiri anlamın ötesinde aramakla dil üzerinde düşünmek ve dilin olanaklarını aramak gibi önemli bir alana kuramsal ve kılgısal olarak girmiştir.

Nazım, şiirini söz oyunlarında aramamıştır; şiirindeki biçimsel atılımlar, düşüncesindeki ve düşünüşündeki yeni, çarpıcı kurgu Türkiye şiirine ağırlığını koymasına yetmiştir. Bu şiirin yine de gözden kaçırılmaması gereken en önemli yanı dilin yaratıcı bir düzeyde kullanılmış olmasıdır. Garipçilerden Orhan Veli, içerikte kurumluya tepki oluşunu dilde de göstermekle dilin alanlarından birini keşfetmiştir; şiir için, sıradan, bayağı sözcük olmadığını kazandırmıştır dil bilincine. Bu anlamda dilin sınırlarına uzanmıştır denebilir.

Şiiri en somut ve yalın anlamında dil seferine çıkaran İkinci Yenidir. Şiirle bir dil seferberliği başlatmışlardır. Anlambilimin alanından uzaklaşarak dilin fonolojik yapısında ve olanaklarında şiirlerini varetmeye çalışmışlardır. Bir bakıma, yönelişleri o güne dek şiirin anlamının çok önemsenmiş oluşundan bir kaçıştı. Kuşkusuz dili düşünceden ayrı tutmak olanaksızdır; ayrıca her şiir bir iletim taşır; anlamı tümüyle boşaltılmış sanılsa bile. Anlamsız seslerden oluşan metinler de işitende çağrışımlara, çağrışımlar düşüncelere, dolayısıyla anlamlara yol açar. Yadsımış olsalar bile şiirleri çağrışım ve imge yoluyla anlama uzanıyor. Bu kadarcığını bile yoksayanların ise tüketim değerinden, estetik değerinden sözetmenin olanağı yoktur.

Belki de tarihin önlerine çıkardığı dille oynayıp dili doğurtma misyonunda çok kıskanç olduklarından içeriğe yüz vermemişler. Bu görevi savurganca kullanmakla zaafa düşmüşler. Denilebilir ki onların bu anarşist tutumları şiirin herşeyden önce bir dil bilincini gerektirdiğini ve ancak dile kapanarak şiir yaratımının estetik bir etkinlik kazanabileceğini vurgulamıştır. Bu anlamda uyarıcı olmuştur. Türkçe'nin şiir tarihi bir bakıma daha çok şiir içeriği tarihidir. Biçim damarını genişletip güçlendiren İkinci Yeni'nin imlediği dil duyarlığını, dil bilincini, içerikle, çağdaş dünyagörüşüyle buluşturup yeni bireşimlere varan şair, o serüvenci nerde?

Evet, şiir dilin açıklarında... ama o büyük serüvenci, o goşistin gençken açacağı rüzgarlar, dilin anlambilimsel, sesbilimsel tarihinden kaynaklanır. Her dilin bir tarihi vardır. Bu, gelişim tarihidir. Bu gelişmenin dayattığı özgül koşullar anlatımını ve uygulanımını (kılgısını) yazında bulur. Şiir yazının öteki dallardan daha atak davrandığı için, öteki dallarda göze almayan atılımlar yapar; öncü olur. Göze alınamayanı olanağa dönüştürür. Bazen yaşamın gündeme getirdiği dil oluşumlarına yasallık kazandırır. Dile kalacak buluş ancak şiirin oluruyla yerleşik kimlik kazanır; yabancılıktan kurtarılır; yasallık kazanmış sayılır; bir ölüdoğum olmadığına karar verilir.

Burada doğal olarak anımsanacaktır: Dil devrimiyle üretilen sözcüklerin bir kısmı şiirde geç kullanıldı bir kısmı da kullanıldığı halde tutmadı. Dahası düşünülebilir, sorulabilir: Dil Devrimi'nin, TDK'nin öngürdüğü, amaçladığı ve üretim olarak gerçekleştirdiği düzeyde neden şiirin öncülüğü yetersizdir ya da başarısızdır?.. Dil özleşmesi daha doğrusu dilin özleştirilmesi bilindiği üzere yapay bir müdahaleyle gerçekleştirilmiştir. Türkçe'nin doğal gelişiminin sonucu değildi. Altyapının çok ilerisi bir düşünce ve siyasal iktidar erkiyle ilerki bir aşamadan işe koyulmuştu dil çalışmaları. Yüzyıllar boyunca göçer dili, köylü dili olarak kalmış; yazın ürünleriyle değerlendirilmemiş bu dil, birdenbire üretilmiş sözcüklerle yabancı sözcükleri atmış olarak kullanıma sokuluyordu. Ama yaşantının ve duyguların derinliğini verebilmekte yapay kalıyordu. Şiirce yabancı gibi, bilgisayar diliymiş gibi karşılanması, kuru ve sığ bulunması kaçınılmazdı. Daha felsefi dil gibi yapaylıktan kurtulmamış sözcüklerin kavramsal derinlikli kavramsal yoğunluk kazanmadan şiirde kullanılmaları, şiirin bu dil özleşmesi bir yükümlülük olarak görüp kendini kullandırması hiçbir yarar sağlamazdı. Bu, ne dile bir katkı olurdu ne de şiirin kendisine... Yeni sözcükler ötekilerin birikimlerinden yoksun olduğu için, bir başka deyişle tarihleri olmadığı için şiir onlara çekince koymuştur. Şiir için kıyı sayılabilirdi bu alan. Böyle olduğu için öncü bir şiiri olmamış; şiir de o sulara girecek kaynağı bulamamıştır. Bu alana girerek şiirlerini üretilmiş yeni sözcükler üzerine kuranlar, Türk Milli Edebiyatçıları'nın durumuna düşmüşlerdir. Şiirse ayrım

ZOR YILLARA GAZEL

Gün batar basma perdelerde kuşlar uçar
Şu yaşanan günlerde elbet bir mutsuzluk var

Dalıp giderim akşam iner gece uzar
Ay dolanır odamı, kapılardan güz sızar

Sinemalara giderim başka sevdalara düşer kalbim
Aşklar aşkları eskitir sevdalar eksilir azar azar

Bir kar hüznüdür her yerde rastlarım bir zaman
Birdenbire yağmur yağar solgunluğu bozar

Mutsuzluktan incelirim gelip geçer zor yıllar
Sesim niye hüzün dağıtır yaz kış niye kanar.

Ahmet ADA

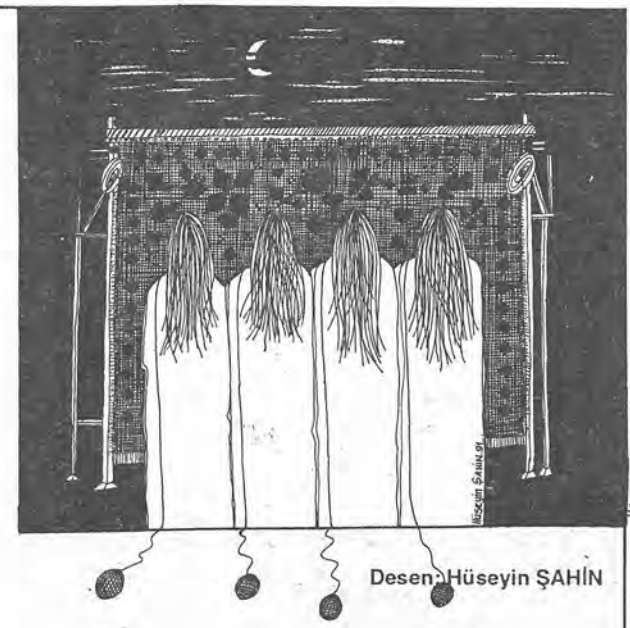

Desen: Hüseyin ŞAHİN

yapmadan seçici biçimde yaşayan dille özleşme devinimine katılmıştır. Uygarlık değişimi, yeni dili daha çok sosyo–psikolojik bir zorunluluk olarak dayatıyordu. Yoksa seçilen dil, seçilen uygarlığın (Batı) dili değildi. Osmanlıca'nın yetersizliği de sözkonusu değildi. Sorun, dilin bütün alanlarıyla, bütün zenginliğiyle keşfedilmesiydi, herşeyden önce. Yabancı sözcükleri arındırılmasından da önce gelen canalıcı görev buydu. Şiir bu yönüne sefere çıkmalıydı dilin. Öyle oldu şiir cephesinde. Nâzım, A.İlhan, Ahmed Arif, Orhan Veli dilin burasından yola koyulup boy verdiler.

Türkçe'nin Karadeniz damarı, Diyarbakır damarı, Erzurum damarı, yörük damarı, bu coğrafyaların, kültürlerin dilsel, düşünsel, duygusal, karışımıyla oluşmuş dil değerlerini, dilin sessel, imgesel yanıyla taşımaya koyulmuşlardır.

Dilin derinliği her zaman dilin açıklarında değildir; bazen de dilin sınırlarındadır. Sözgelimi Ahmed Arif sınırdadır. Onun ve öteki Kürt şairler Kürtçe'nin ses ve imge kaynağından etkiler taşımaları gibi Yaşar Miraç da Lazca'nın sınırlarında gezintiye çıkar. Miraç, yaptığı işi kuramsal düzeyde de savunur. İstanbul ağzının tek seçenek olarak alınmış olmasına karşı çıkar. Haklıdır, Türkçe yöresel ağızların dilsel yaratımlarına doymamıştır; onlarla zenginleşme olanağını kullanmamıştır. Zaman zaman yöresel ağızlarla yazılmış şiirlerin beğeni ve ilgiyle karşılanması bunun göstergesi sayılabilir.

Özleştirme eyleminin gerekliliği ve karşı konulmazlığı ereğine ulaşmakla kendini kanıtlamıştır. Yadsınamaz olan birşey daha var: Türkçe'ye Arapça, Farsça katılmıştır. Öylece Kürtçe'nin, Lazca'nın, Ermenice'nin Rumca'nın izlerini bulmak mümkün. Ancak bu etki sözcükbilimle, grammerle sınırlı değildir; sesbilim, anlambilim düzeyinde Türkçe'nin yapısına sızmış, Türkçeyle bütünleşmiş bulunuyor. İstanbul Türkçesi'nin Anadolu'daki yığınlar için yetersizliği bu etkileri içermeyişi ya da az taşımasıdır.

Türkçe'nin yakın bir geçmişte ayrıldığı Asya'daki dillerden ayrılıkları yukarda sıralanan katkılarca biçimlenmiştir. Dilin düşünce boyutu, düşüncesiz var olamayacağı gerçeği Türkiye Türkçesi'nin yapısındaki bireşimin en belirleyici yanını oluşturuyor olmalı. İsmet Özel'in başarısı ve önemi de burada yatıyor. Yani dilin derinliği bireşime girdiği merkezdedir. Merkezde duygu ve düşünce bazında varolan ve kendini duyuran gereksinmenin karşılayıcısı olduğu için, ona karşı sınırdan geldiği için, biraz da bunun için büyüktür Ahmed Arif.

Dil, şiirin kendi kendini varedebileceği bir araştırma alanı, bir laboratuvarsa, dil için şiir kendi kişiliğinin yoklandığı ve niteliğinin somutlandığı bir denektaşı olmak durumundadır. Bunun için şiir serüvenlere atılmalı dil içinde. Bu, özellikle toplumsal, ekonomik değişimlerin yaşandığı dönemlerde hem bir toplumsal dayatma hem de atlanmaması gereken bir gereksinim olarak belirir. Fuzûlî, Nedim, O. Veli, Nazım, İlhan Berk, E. Cansever, İsmet Özel, A. Haşim, Yunus, Ahmed Arif, toplumsal ekonomik değişimlere veya kültürel değer alanlarına dayandıkları için de önemli birer kilometre taşıdırlar dilde ve şiirde. İster merkezinde olsunlar ister sınırlarında bir uygarlıktan yola çıkıp dilin uygarlığa denk düşen nabzını tutmuşlar, dili ve dille kendi kendilerini yeniden yaratma etkinliğini edinmişler; dile kazanması gereken niteliği taşımışlar.

ELEŞTİRMEN NAMUSU

Hilmi BÜYÜKŞEKERCİ

Nazan Karaca!.. demiştim önceki yazılarımda... ama, neden *Nazan Karaca*?.. Nazan Karaca, bir dâhi mi (öke mi)?.. Bu denli kişilerin arasından birini ayırıp, onu, "Nazan Karaca'yı yazı haritama, bir durak – bir başlangıç olarak alıyorum" (1) diye yazarak bir övgüye ya da çok bilirliğe mi kaptırdım kendimi?.. Bu anlamda konuşmadığımı da *Selvili Dizeler* yazımda açıklamaya çalıştım. Ben, şair Nazan Karaca'yı, belirtmeye çabaladığım *yetenek* savıma, bir baz olarak aldım; *İnsancıl* dergisinin bir yılını bekledim, ilk şiirleri yayınlananları yokladım; Nazan Karaca denli - yetenek gösterse de – şiirlerini kusursuz bütünleyeni, göremedim. İşte bundan ötürü ve şairliği başarmış bir Nazan Karaca vardır... Bence o, sanatın zor olan yerine de varmıştır: *Özeleştiri*'ye... O'na, saygı duyaraktan, ŞAİR! diyorum; hem ona, hem kendime güveniyorum. İnsancıl dergisinin çıkışına, bunun için seviniyorum. Bu dergide, teklifsizce, böyle yazılar yazabileceğim. Bugünden haber verdiğim gençleri, ileride benden öne geçerek övenler çok olur. Beyinleri kemikleşmiş nice usta eleştirmen, incelemeci, ünlülerle ünlenmek gailesinde... nice dergi, sanki gazino açar işletir gibi, neon ışıklı star isimlerle reklâm yapıyor. Pekiy böyle eleştirmenler, incelemeciler, böyle dergiler, ünlüler peşine takılmakla, topluma, sanata ne kazandırıyorlar? Ünlü, başarılı olmuş olacağı kadar... onu izleyen genç sanatçı, onu örnek alır, onun ustalığından yararlanır, etkilenir; yaratıcı bir gücü yoksa ustayı yansılar, yuvarlanır gider; yaratıcı gücü varsa, bir *sentez*'e, bir özgünlüğe ulaşır; ustayı da geçer. Aslında bu gençlerin, eleştirmenlere gereksinmeleri vardır. Anlayışlı, namuslu bir eleştirmen, yansılamacıyı açığa çıkarır; yaratıcıyı yüreklendirir, onu, öğüt, örnek ve eleştirileriyle daha değerli bir usta düzeyine erdirir. Sonuçta, görevinin ehli bir eleştirmen, sanatçıya, özeleştiri yetisini kazandırır. Sanat hizmeti, böylece bütünleşir. Sanat işlemi, sadece sanatçının ayrıcalıklı hakkı ve övüncesi değildir; o, ortak bir katkıdır, insanlarındır. Ama onu, tecimsel bir meta haline dönüştürürsek, insan için sanat diye bir yarar ya da değer ortada kalmadığı gibi, biz insanlığımızı yitiririz. İnsanın insanlığı, sanatla başlamıştır; insanlık sanatla gelişmiştir. Bunu, arkeolojik buluntulardan tutunuz da, bugüne değin tarih bize gösteriyor. Bu konularda yazılmıştır, yazılmaktadır. Ben, ayrıca üstünde durmak istemiyorum da maksadıma dönmek istiyorum: sanatçı – eleştirmen bütünlüğüne...

Öncelikle insan olarak şu geçici ömrümüzde – ahlâk ölçütlerimizde – içtenlikli ve dürüst olmak zorundayız. Yaptığımız, dediğimizi tutmalıdır: toplum, bu temel üstünde durur. Oysa bakınız, hep birlikte okuyalım; sayın ve değerli bir eleştirmenimiz Fethi Naci, bir söyleşisinde ne denli umursamaz konuşabiliyor; (2) diyor ki: "Yaşayan bir yazar hakkında kitap yazmanın zorlukları vardır: Noktayı koymamıştır, ilerde neler yazacağı belli değildir vb. Ama Sait Faik'le belirli benzerlikleri olan Yaşar Kemal hakkında yazdığım yazıları da aynı kitaba koymak, böylece Yaşar Kemal hakkında yazdıklarımı topluca yayımlamak iyi bir düşünce gibi geldi bana. "... eleştirmenin ölçütü, anlaşılıyor değil mi?.. bey, genel olarak, diriden kaçıyor ama; ünlülerse, ölüyü/diriyi, bir ediyor. Çünkü hesabına geliyor: İki ünlü yazar – ölü/diri – bir ünlü eleştirmen!?. vereli ni pazar... Yayımcı, öyle istiyor. Dükkân, vitrin öyle istiyor. Geniş, hızlı bir iletişim, gözalıcı, şartlandırıcı reklâm, şartlandırıcı medya, sonra sürüp giden Tanzimatçı göreneği: yok efendim! ne varsa batıda var... Oysa radyoda dinledim: Batı, bizim gençliğimize hayran... Batılı, Türk kadın öykücülerimiz için "Türk kadın öykücüleri, Batı için bir fenomen olmuşlardır." diyor. Gerçekte sanat, her türüyle bir (paralel) koşutluk oluşturur. Batı, bir bölüm kadın öykücümüzü rasgele tanımış, heyecanlanmış, haykırmış... hani genç şairlerimiz?.. müzisyenlerimiz, artistlerimiz, tüm genç sanatçılarımız?.. Öncelikle biz tanıyor muyuz ki, onlar tanısınlar? Kimlere düşerdi şimdiye değin bunları yapmak?. Kuşkusuz, eleştirmenlerimize düşerdi. Ama onlar, ne yaptılar? Antika toplayıp, antika pazarladılar; ün'ü değer sanıp, orada, saplanıp kaldılar.

Ya seçi güçleri yoktu... ya da pazarı hesapladılar. Şunun şurasında gene Fethi Naci'den bir örnek vermekten doğrusu üzgünüm ama; ne yapayım o rasladı. Aslında o belki hepsinden daha temiz yüreklidir; içindeki dışında görünüyor: şimdi kaynak gösteremiyeceğim; o bilir: Sait Faik'in kıt yapıt verişine üzülür. Buna neden olarak, onun, gelirli bir insan oluşunu gösterir. Yani bir anlamda nicelik bakımından sanatla parayı ilişkili bulur. Bence bu yanlıştır. Ressamımız (artist) Fikret Muallâ, zırzıbıldak açtı. Hem Sait Faik, hem Fikret Muallâ, paradan o denli uzak birer deliydiler. Dünyaya değer bıraktılar. Kanımca biz Türkler, yirminci yüzyılın kalan yarısında dünyaya evrensel ölçüde bu iki değeri bırakmış olmalıyız. Laf, paradan açılınca: İnsancıl dergisinin 12'inci sayısında, başarılı öykücümüz Adnan Özyalçıner'le yapılan söyleşi çağrışımıma girdi. O söyleşide Adnan Özyalçıner, "Gelirinin bir bölümünü yazılarıyla, ürünleriyle sağlayan bir yazardan da aç kalma pahasına özveride bulunmasını istemek ne kadar doğru olur bilemiyorum. Kendimden örnek vereyim bu konuda. Holdinglerin bir öyküye 500.000 lira ödemelerine karşılık, ben Varlık'ta her ay, 50.000 lira karşılığında öykü yayınlıyorum. (....) Bu ... omuzdaşlık, bir özveri değil mi? Bunu yapmam, holdingler istediğinde 500.000 liraya ya da daha çoğuna onlara öykü satmam düşüncelerimi saptırır mı? Ben, omuzdaşım dergilere de savunduğum düşünceyi satıyorum. Holdinge sattığım öyküde düşüncemden ödün vermiyorum ki..." diyor.

Şimdi soruyorum kendi kendime, Nazan Karaca'nın ilk çıkan üç şiiri, şu panayırda ya da bu panayırda kaç para eder? diye. Bence Nazan Karaca'ya kırtıklı kuruş vermemeli, alkışlamamalı, ödül de vermemeli... Eczacılık okuyormuş; sıvasın kollarını havan dövsün, küçük kız elleriyle ilaç paketlesin. Ama o, gene şiir yazar. Çok mu yazar?... az mı yazar? Onu, Nazan Karaca bilir. Genç şair Nazan Karaca'yı şöyle gözümün önüne getiriyorum: Şiirini, reçete gibi elinde tutuyor, yine yine okuyor, batar yerler kafasına takılıyor, çaresini buluyor... bulamıyor, bekletiyor; üstünden zaman geçiyor, bir bakıyor ki şiiri şairliğine çok yabancı, yazmak istediği hiç de o değildi; yırtıp atıyor. İşte bu kendi aykırısını yakaladığında sanatçı, sanatçıdır. Sanatçıdır da ne kadar sanatçıdır?.. Büyük!?. Orta!?. Küçük!?. Bence bu ölçüler, el yakıştırmasıdır. Tek sözle işin içinden çıkmalıyız: Bir sanatcı, ya sanatçıdır; ya da değildir. Pekiy bu nasıl anlaşılacak? Bu sorunun en doğru yanıtını, hakçasına, zaman verir. Bir yapıt ölmüyor, yaşıyorsa sanattır. İşte Yunus Emre, işte Karacaoğlan, işte Fuzûli,.. Dante, Shakspeare,.. Jokond öldü mü?

Bir sanatçı, kırda ya da şehirde yetişmiş olabilir. Karacaoğlan, Yunus Emre kırlardan, yaylalardan seslenmişlerdir. Sanatımız şehirlileştikçe, çoban Yunus'u dışlamışız ama; öldürememişiz. Bir çiçek, ister bir bahçe kültüründe boyversin, ister kırda; yaşama ve üreme direncini sürdürüyorsa, var demektir. Ben, Türk ulusu için, Türk genci için bu ölçütü yeğliyorum. Bir Yunus Emre'miz, Mevlâna'mız, vb. olmasaydı, biz şunca insanlar arasında niderdik? Onların, vb.'nin yapıtları yaşayıp durmasalardı; biz, niderdik? "Ben nasıl çıkarım bu kirli yüzle / Güneşin karşısına?" diye sormuş, şiiriyle, şairlerimizden Celâl Sılay. Ölümsüz sanat yaratamamış olsaydık; biz insanlar, evrene ne yüzle bakabilecektik? Ben, sanatta ölümsüzlüğü ölçüt olarak alıyorum; az, çok, fiat, pazarlık, reklâm, pazarcının işi... Sanatçının, eleştirmenin ortak amacı, ölümsüze ulaşabilmek olmalı. Sanatçı yüze çıkarken, yanında eleştirmeni bulmalı. Sanatçı için, dur bekleyelim; ölürken son sözü ne olacak, ona göre değerlendirelim mi diyeceğiz? Hey diri!.. şöyle yap... böyle yap... yanlış... doğru... vb. mi diyeceğiz? İşe küçükten mi başlayacağız? Ağaç kartlayınca mı budayacağız? İşte! neden Nazan Karaca? sorunu, bence burada toplanıyor. Görev, burada başlıyor. Böyle bir duyguyla, böyle bir içtenlikle olacak, eleştirmen olmadığım halde, bir okuyucu ölçüsünde, bir dergi çapında, İnsancıl dergisiyle amaç bütünlüğünde, yetmiş yaşında bir görev gönüllüsü olaraktan, ışıklı Türk geleceğine gücüm yettiğince katılmayı, bir sevinç, bir onur belledim. Kuşkusuz beni uyaran, İnsancıl dergisinin 6. sayısında şiirleri ilk kez yayımlanan, 1968 doğumlu genç Bayan Şair Nazan Karaca oldu. İlk şaire ayrılmış özel sayfada Hasret Türküsü, Aralıkta Bahar, Şarkısı Rüzgar başlıklı üç şiiri vardı. İlkine yayımlanmış olsalar da şiirler, usta şiirlerdi; yetenek ve çalışma bütünleşmişti. Nazan Karaca'ya ulaşıncaya dek, nice hakkına şiirler de okumuştum İnsancıl'da. Düşündürdü beni hepsi, aslında ben, çocukluğumdan başarılı, umut bir öğrenciydim. "Güzel havalar mahvetti beni" der Orhan Veli; er olsun, hatun olsun birşeyler oluyordu kimilerimize, bir nedenle. İşte yazılarım bu nedenleri ararken, düşünürken doğdular; geniş bir ülke içinde görüyordum kendimi, bir yazı haritası çizmem gerekiyordu; bir yer belirtmeliydim; orası, Nazan Karaca'nın, olduğu yerdi; "Nazan Karaca'yı yazı haritama, bir durak – bir başlangıç olarak alıyorum" dediğim yerdi. Nitekim iyi oldu, oradan İnsancıl'ın şairlerine yöneldim; oradaki şiir potansiyelini gösterdim, sadece altı sayıdan örnekti bunlar, soylu bir genç şiirin müjdesiydiler; önemli olan da buydu. Ama bu müjde, bir baskıyı yıkıp da gelebilmişti. Bu geliş, değerlendirilmelidir. Bir şair – eleştirmen diyalektiği oluşturulmalıdır. İşte ben bu yazımla haritanın nirengisinden eleştirmene yöneldim; görevdir bu... eleştirmen namusudur.

---

(1)– İnsancıl Dergisi, Ekim 1991, Sayı 12. Selvili Dizeler başlıklı yazımdan

(2)– Varlık Dergisi, Nisan 1991, Sayı 1003, Sayfa 21, FETHİ NACİ.

İDRİS ATMACA * EKMEKARASI UMUT * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

FELSEFE AÇISINDAN DİL VE KÜLTÜR SEMİNERİ ÜZERİNE

Betül ÇOTUKSÖKEN

25-26 Ekim (1991) günlerinde İstanbul Atatürk kitaplığında (Taksim) Türkiye Felsefe Kurumu: Felsefe Açısından Dil ve Kültür" Semineri düzenledi. Seminerin konuşmacıları büyük ölçüde üniversite mensuplarıydı. Çoğunlukla dil-kültür ilişkilerinin, bir ölçüde de dile ilişkin sorunların ağırlık kazandığı seminerde, doğrudan kültür kavramı ve sorunlarına ilişkin –Prof. Dr. Ioanna Kuçuradi'nin açış konuşması dışında– felsefi bir yaklaşım sunulmadı. Ama hemen yukarda belirtildiği gibi, dil–kültür ilişkileri, sorunları özellikle *felsefe açısından* incelendi.

Seminerin son bölümünde gerçekleştirilen "Yuvarlak Masa" toplantısında sunulan görüşlerde, seminerin ana konusunun dil–kültür ilişkileri olmasına karşın, bu belirlemeye pek de sadık kalınmadığı, dile ilişkin çalışmaların hatta doğrudan dilbilimsel açıklamaların, seminere egemen olduğu ileri sürüldü.

Hiç kuşkusuz, hemen herkes herhangi bir etkinliği kendi beklentileri, kendi bilgisel donanımı doğrultusunda alımlar ve değerlendirir. Ancak –bilgi eksikliğinden kaynaklanan kimi eleştirilere yanıt vermek üzere– birkaç noktanın açığa çıkarılmasında yarar var gibi görünmektedir.

Her şeyden önce böyle bir seminer, nüfusu, 60.000.000'a yaklaşan ülkemizde, sayısı elli ya da altmışı geçmeyen –gerçekten felsefe ile uğraşanlar dikkate alınmaktadır burada– felsefecilerin, –sayısı daha da az olan– filozofların, sadece dil ya da dil–kültür ilişkileri bağlamında hangi sorunlarla uğraştıklarını gösterme bakımından çok yararlı olmuştur. Çünkü, genellikle ya meslektaşlarımızın ne yaptığını pek merak etmeyiz; dolayısıyla bilmeyiz ya da yapıp ettiğimizi, hangi soru ve sorunların gündemimizi oluşturduğunu açıkça belirtmekten kaçınırız. Bunun nedenleri üzerinde durmak da büyük önem taşıyan ayrı bir konu elbette. – Ayrıca, kimi yayın organları yazarlara, şairlere gündemlerinde neler olduğunu öğrenmek üzere sorular yöneltirler de görebildiğim kadarıyla, bilim adalarına, filozoflara, sanatın edebiyat dışı türlerinden çalışanlara aynı tür soruları yöneltmezler (!)–.

Gerçekten de bu seminerde, araştırmacılarımızın gündemlerinde nelerin yer aldığı, dil sorunlarına ya da dil–kültür ilişkileri sorunlarına felsefe açısından eğilirken ağırlık verdikleri noktaların neler olduğu bir ölçüde ortaya çıktı. –Örneğin, iletişimin felsefece işlenmesi, kimi ağırlıklı dil felsefesi terimlerinin kavramsal yönlerinin öneminin vurgulanması, anlamın dilsel boyutunun incelenmesi gibi–.

Seminerin en sevindirici yanı tam da bu noktada kendini gösteriyor: Seminere katılanlar, konularına ilişkin kimi söylemleri –önceleri çokça yapıldığı gibi– sadece aktarmadılar; uğraştıkları, üzerinde durdukları soruları, sorunları açısından yararlandıkları kimi söylemleri verimlendirdiler de. Kısaca, yapılanlar, sunulanlar sadece kimi görüşlerin yansız aktarımı değildi; ansiklopedik bilgi değildi; bilinçli, verimlendirici bakış açılarıydı. (Seminer çalışmaları yayınlandığında bu, açıkça görülecektir.)

Ancak seminere katılan kimi dilbilimciler de (ikisi konuşmacı, diğerleri dinleyici) kimi felsefecilerin dilbilimi bilmeden konulara yaklaştıklarını ileri sürdüler.

Felsefeyle dilbilim arasındaki ilişkilerin belirginleştirilmesinde sanırım, felsefenin neliğine ilişkin bir iki açıklamanın yapılması büyük önem taşımaktadır: Her şeyi konu edinebilen felsefe, başlangıçlarda ağırlığı özellikle, varlık–varolan bağlamında nesneye, nesne soru ve sorunlarına vermiştir. Bu, o dönemlerde varlık felsefesinin dışında başka hiçbir şey yapılmıyordu anlamına gelmemelidir. Ancak ağırlık, belirgin tartışma odağı, varlık soru ve sorunlarıydı. Renaissance ve Yeniçağla birlikte, bilgi, dolayısıyla düşünme, özne zihin alanı felsefenin büyük ölçüde gündemini oluşturmaya başladı. Dile ilişkin çalışmalar, baştan beri bir ölçüde de olsa sürdürülmekle birlikte– Antikçağda, Platon, Aristoteles, Sofistler, Stoacılar, Ortaçağda özellikle Abelardus ve William Ockham, Yeniçağda Locke ve Leibniz özellikle yüzyılımızda, dilin–felsefece işlenmesinin de ötesinde–artık felsefe yapmanın yolu olarak öne çıktığı görülmektedir. Böyle bir yaklaşımda nesnellik arayışları büyük ölçüde etken olmuştur denebilir. Bu bağlamda en büyük sorun, bu iş doğal bir dille mi yoksa, ideal–yapay bir dille mi gerçekleşecektir. Öyleyse, tam da burada özenle ayırt edilmesi gereken şu olmaktadır: dil felsefesi-

BAHAR BALADI

Lorca'cı
Sevil'e

I
karanfillerle dalgalanırdı bahar
yüzünü kavlattı rüzgâr
acılar çıkını bu alın
barınmayın duldasında yakar

(duru bir gökle sarılır bunca yara
kızgın bir güneşle erir paslı bukağı)

II
ben gelirim topak yapmaya
kanla yumuşamış toprağı
saman irisi dizelerle kararak
harcını yüreklerde kalıplanan kerpicin

ey ozan
göksel bir sığınak örmeli
çocuklar
kuşlar ve çiçekler için

Umut GERMEÇ

Desen: Umut GERMEÇ

dilbilimsel felsefe ayrımı. Hemen her filozofun dile ilişkin bir bilinci, dil soru ve sorunlarına ilişkin örtük ya da açık olarak belirlediği bir tasarımı vardır. Ancak kimi filozoflar, felsefeye dilden girerler bunu yaparken de ya kuramını baştan kendi oluştururlar ya da başka dilbilimcilerle yani doğrudan doğruya dille uğraşan bilim adamlarının kuramsal açıklamalarından da yararlanarak felsefe yapmaya, felsefi söylemini oluşturmaya çalışırlar. Artık onun yaptığı salt dili incelemek değildir (bu dilbilimcinin işidir), dilbilimin verilerinin ışığında (kimi zaman dilbilime katkılarda da bulunabilir) dil--dünya ya da dil–düşünme ilişkilerini incelemektir. Böyle bir filozof bu ilişkiler düzleminde ortaya çıkan sorulara yanıt arar; sorunları çözümlemeye çalışır. Başka deyişle böyle bir filozof, dışdünya, düşünme ve dil ilişkilerini –felsefe de bundan başka bir şey değildir– dilden, dilbilimsel verilerden yola çıkarak inceler. Tıpkı, varlık sorunlarını önplana alanların bir bakıma genellikle bilimlerden; zihinle ilgili soru ve sorunları önplana alanların da psikolojinin verilerinden yola çıkması ya da yararlanması gibi.

Öyleyse bu durumda, filozofların bilimlerdeki gelişmelerden haberli olmaları bir gerekli koşul olarak görülmektedir. Ama bu hiç de yeterli değildir ve hatta olmamalıdır da; çünkü felsefe bilim değildir. Felsefenin söylemi bilimsel değil, felsefidir; bu da felsefe ile bilim ve onların söylemlerinin oluşumuna ilişkin bir bilinci olmakla sağlanabilir. Hiç kuşkusuz insani etkinlikler, felsefe, bilim, sanat, din birbirinden yararlanacaktır ama bu, birinin ötekine indirgenebileceği anlamına gelmemelidir. Filozof doğrudan dille uğraşmaz; bu dilbilimcinin işidir. Filozof, dil--dünya, dil–düşünme ilişkilerini irdeler ve artık kimi filozoflarımız da bunun iyice ayırdındadır. Dilbilimcilerimiz de, filozofların, doğrudan dilbilime ilişkin bilgilerini –bilinçli olarak– bir sınırlılık içinde, kendilerine yettiği kadarıyla, kullandıklarının farkına varmalıdırlar. Ayrıca, dil bağlamındaki kimi felsefi söylemler, bir dilbilimcinin dile bakışında da yolaçıcı olabilir.

Öyleyse, uzmanlık alanları bilgi alışverişinde bulunacaklardır; üstelik hiçbir alan kimsenin tekelinde değildir. Ama öte yandan da, hiçbir bilgisel etkinlik diğerini egemenliği altına alıp ortadan kaldırma isteği ve durumunda olmamalıdır. Dilbilimciler filozoflara yönelik "siz dilbilim bilmiyorsunuz"; filozoflar da dilbilimcilere yönelik "siz felsefe bilmiyorsunuz" türündeki küçümseyici tavırdan vazgeçmelidirler.

Olup bitene salt kendi dünyamızdan bakmayalım; başka dünyaların da varolduğunu gözden ırak tutmayalım. Görünen şu ki, Bacon'ın zihinlerimizi örttüğünü, adeta paslandırdığını ileri sürdüğü idolalar hâlâ yaşamakta; oysa, idola haline gelmeyen düşünceler yaratmak, dille düşünmeyi bu bağlamda birleştirmek asıl önemli olan. Bu da büyük ölçüde uyarıcı filozofların görevi.

TAM İNSAN

Henri LEFEBVRE, Çev. Yakup ŞAHAN

Karl Marx düşüncesinin özeğine, diyeceğim, devrimci modern düşüncenin can evine, yeni olduğu kadar derin, somut olduğu kadar açık ve kesin bir kavram oturtmuştu: ***Tam insan*** (homme total) (yani, her yönüyle gelişmiş insan, ç.n)

Marx'a gelinceye değin tamlık, bütünlük (totalité) kavramı, Spinoza'da olduğu gibi Hegel'de de metafizik, kurgusal, soyut bir kavramdan öteye geçememişti. İnsanın kendi tamlığı değil, evrensel bütünlüğü söz konusuydu.

Gerçekleşmiş, ama tarihsel yönden gerçekleşmiş birey gibi görülen tam insan ise, eşsiz, üstün bir nitelik olarak ortaya çıkıyordu; bunun da ancak birkaç örneği gösterilebiliyordu: Leonardo da Vinci, Goethe, vb. O kadar ki, tam insan düşüncesi (idesi), bir çeşit idealist, soyut, ütopik tema; bir çeşit, gerçek bireylerin erişemiyecekleri bir model, bir düş olarak kalmak durumuna düşüyordu.

Bu ***tam insan*** kavramı, sanıldığı gibi, insan üstüne soyut, felsefi bir tanım ya da felsefe uzmanlarının geliştirdiği bir tanım değildir; bu tam insan kavramı, ne insani bir evrensellik üstüne bulanık bir düşünceyi; ne de insan bilgilerinin ya da güçlerinin ideal bir birliğini karşılar... son olarak, ne idüğü belirsiz bir ereğin ya da insanın ne idüğü belirsiz bir oluşumunun ya da gelecekteki ne idüğü belirsiz bir gerçekleşmesinin temelsiz, tarih dışı bir kavramı da karşılar; özünde gerçekçi ve somut bir kavramdır söz konusu olan; ancak, kendisini ortaya çıkarabilmek için, insani varlığın gerçek olanaklarının ciddi, kılı kırka yaran bir çözümlemesini ve bilincini gerektirmekten de geri kalmaz.

... *1844 Elyazmaları*'nda, Marx ilkin geleneksel felsefenin yanılgısını gösterir-felsefenin oldukça soyut savlarına dokundurma yapacağımdan, özür dilerim, ama bu bence önemlidir- Metafizik, geleneksel bir tutumla, insanla doğayı birbirinden ayırmıştı; nerdeyse onları ayrı ayrı iki çalışma alanına ya da iki değişik alana kapatmıştı. Geleneksel metafizik, bir yandan, doğayı yasalarından; öte yandan da insanı, özgürlüğünden ayırmıştı. İşte Marx bu ikiciliğin bir anlamı ve hakikati olmadığını göstermişti. İnsanın özgürlüğü, çabayla kazanılmış (conquise) bir özgürlüktür; her şeyden önce, özünde, insanın doğa üzerindeki (kendi dışında olan doğa üzerindeki ve kendi öz doğası üzerindeki) gücünden ibarettir. Diyeceğim, diyalektik bir insan/doğa ilişkisi vardır; insan doğaya karşı savaş verir, ama yine ondan kopup ayrılamaz. O, bu savaşım sırasında oluşur ve kendini değiştirir; bir yandan doğayı dönüştürür, dolayısıyla bir yandan da kendini üretici, yaratıcı olan insan varlığı, aynı zamanda, kendi etkinliğinin de ürünüdür, sonucudur. Öyleyse özgürlük, bir çeşit doğa dışına, gerçeklik dışına kaçış olarak tanımlanamaz. Özgürlük, bir bütün olarak kendini ortaya koyamaz, ama yadsıyamaz da. Burada "ya hep ya hiç"in bir anlamı yoktur. İnsan özgürlüğü tarihsel olarak, pratik olarak, toplumsal yoldan kazanılır. Elbet bu özgürlüğün de ardışık kademeleri (basamakları) vardır ve bunların, bugün akla gelebilecek en yükseğine, ancak modern tekniğin tüm olanaklarını ortaya döktüğü bir toplumda, yani toplumucu toplumda, erişilecektir.

Marx daha sonra, yine aynı metinde, insani varlığın şaşkınlık uyandırıcı zengin ve karmaşık toplumsal gelişimini inceleyerek, çok önemli bir olgular bütünlüğü saptamıştı; altını çizeyim, bir olgular bütünlüğü diyorum, bu olguların yorumunu değil; ama bu olgular da yine insanın toplumsal bir gelişimini anlatırlar ya da açıklarlar; yalnız burada bir dizi kesin (positives) gözlemler vardır ve bizim işimiz artık bir dizi tarihsel olguyladır, insanın *doğal tarihiyledir*; Marx'ın bir formülüne göre, bu olgular, insanın toplumsal tarihiyle örtüşürler. Hem çok basit ve hem de çok önemli olan bu olgular şunlardır: İnsani varlığın organları, doğal işlevleri, duyuları onun toplumsal ve tarihsel gelişimi sırasında dönüşüme uğrarlar. Gerçek anlamdaki insani etkinliklerin doğal dayanaklarına, yani insanın güçlerine dönüşerek zenginleşirler: Terimin en sıradan anlamında duyular, böyledir, göz, kulak, el; gerçek anlamda insani olan edimlerin (actes) dayanakları olan yemek ve içmek gibi fizyolojik edimler, böyledir; organik ve fizyolojik yeniden üretim işlevi de yine böyledir...

... Doğal varlığın, insanın, toplumsal yaşamı dolayısıyla gerçekleşen bu köklü dünüşümüne, Marx do-

ğanın (ve de kendi doğasının) insanca kendine *mal edilmesi* (appropriation) der. (İnsanca) Doğanın bu kendine mal edilmesi, organik bir birlik olarak doğal bir yolla verili bir varlığı, insani varlığı geliştirir. Diyeceğim, toplumsal ve tarihsel gelişim sırasında, belli bir birlik karakterini, bir birliği (bütünlüğü) koruyup götürür; ama, bu arada, sorunun özsel öbür yanı da budur, toplumsal tarihi içinde insanın gösterdiği bu gelişimin o birliği ve bütünlüğü kırılıp parçalanır da. Çeşitli insani varlıkların payına değişik etkinlikler ve güçler düşmekle kalmaz; bu etkinlikler de ayrıca birbirinden kopup ayrılırlar, karşılıklı olarak birbirlerini tanımaya başlarlar; dahası, birçok insan bireyi şu ya da bu etkinlik dışında bırakılır; bunlar, kendilerine ait olabilecek, ya da kendilerine mal edebilecekleri şu ya da bu gücü ya yitirirler ya da bilmez olurlar... Bütün bunlar birer soyutlama değil, son derece somut ve kesin olgulardır, çok kesin ve somut bir anlamları vardır-bu noktada çok duruyorum, çünkü Marksçı düşünce soyutlamada asla yer alamaz– ve Marx'ın *insanın yabancılaşması* dediği şeye kesin ve somut bir anlam kazandırırlar. Şimdi burada, insani varlığın tüm olanakları elinden alınmıştır, kafası karıştırılmış, oyuna düşürülmüş, aldatılmış, gerçeklik dışına atılmış, kendinden koparılmıştır. İnsanın *yabancılaşması budur.* Marx, özellikle ilk yapıtlarında, yabancılaşmanın değişik türlerini çözümleyip açıya vurmuştu. Daha şimdiden bir yüzyıllık zaman geçmiş olmasına karşın bu dahiyane tablonun hiçbir çizgisi eskimiş değildir. Bu çizgilerden birkaçını rastgele aktarayım: Yabancılaşma, yalnızlık ve yalnızlık duygusudur, çünkü insan özünde toplumsal bir varlıktır; buna karşılık, yabancılaşma, kitlelerin yaşamındadır, çünkü artık bireyler, bireyliklerinden, gerçek özgürlükten yoksundur, hem ezik hem de birbirinden ayrımlaşmışlardır; başka bir düzlemde, paranın gücü karşısında, insanın yabancılaşması, çünkü bir şey olan (kimi insani etkinliklerin ürünü ya da insan etkinliğinin tüm ürünlerinin soyut göstergesi olan) para, bağımsız bir gerçeklik, insanın dışında bir güç biçimine bürünmüştür, insanı kendinden koparmıştır ve tüm gereksinimlerini bir tek gereksinime, para gereksinimine çevirip basitleştirmiştir... Son olarak, sözü kısa kesmek ve yaşadığımız toplumsal dönemin özelliklerine de dokunup geçmek için şöyle diyeceğim: Bugün,

DÜŞÜNCE GÖZLEMİ

Güzele varmak ani kararla mümkün değildir.

*

Bütün çocuklara
öğretmek imkân bulsaydık
bilmediğimiz kalmazdı.

*

Yaratmak,
kaabiliyet
alışkanlığıdır.

*

Düzenli kişiler düzensizlerle
anlaşabiliyorsa çaresizliktendir.

*

Bizi hayata bağlayan çocuklardır.
Onlara devamlı yeni bilgiler
öğrettiğimiz için öğreniyoruz.

*

Öğrenmek
iyi soru sormasını
bilenlerin hakkıdır.

*

Her mesleği kendi menfaatlerine
dayandıran insan
mutlaka sonunda hüsrana uğrar.

*

Yeni bir şey yaratmak insana heyecan,
yararlı bir şey yapmak ise mutluluk verir.

*

Değer ölçüsünü bilmeyen
değersizliği savunur.

*

Dostluk zordur,
dostu bulmak
daha zordur.

Ali Ersin GÜNÇE
1971

sınırsız olanakların (teknik olanaklar, insanın doğa üzerindeki gücünün sağladığı olanaklar) kendilerini gösterdikleri; bu olanakların gerçekliğe çevrilmesini ve mutluluğu isteyerek kitlelerin harekete geçmiş oldukları bir konakta, insanın yabancılaşması, bu dönemin hem büyük acıların, bunalımların, savaşların dönemi olması ve hem de aynı zamanda kültür, sanat formlarında, edebiyatta bayağılığa varılış dönemi olması. Kısacası, böylece, bir bütünlük olarak insan–oluşum durumunda bulunan tam insan–kırılıp parçalanmış ve onun aşıp geçmesi gereken çelişkiler ve çatışmalarla hâlâ da param parça olmuş durumdadır.

...Peki bu yabancılaşma hangi temele dayanmaktadır? Bu temeli Marx göstermişti: İnsanın yabancılaşmasının temeli, özel mülkiyettir. Daha doğrusu: Üretim araçlarının mülkiyetidir. Marksçılar için temel olan, ama Marksçı olmayanlarca zoraki kabul edilmeyen bir ayrım üzerinde duracağım: Tüketim mallarının özel mülkiyeti asla söz konusu değildir burada; tersine, toplumun sınıflara ayrılması gibi kaçınılmaz sonuçlarıyla birlikte, üretim araçlarının özel mülkiyetidir. Doğanın insanca kendine mal edilmesi (sahiplenilmesi)nin, özel mülkiyetten daha büyük bir düşmanı olamaz. İşte bütün bunlar, insanın tarihi gözüyle bakılan tarihin en büyük hasımlarıdır, tarihin en büyük düşmanlarıdır. Ekonomik, toplumsal, siyasal sonuçlarının da dışında, özel mülkiyet duygusu yalnız başına insanı *yabancılaştırmaya* ve tam insanın birliğini kırıp parçalamaya yeter. Marx şöyle yazmıştı: "Özel mülkiyet bizleri öylesine dar görüşlü yapmıştır ki, sonunda bir nesne, ancak biz ona sahip olduğumuzda, bizim olmaya başlamıştır, maddi ve manevi bütün duyguların yerini, sahiplik dugusu almıştır... *İnsani öz, kendi içinde yatan tüm zenginliği doğurtabilmek için, bu mutlak yoksulluk içine düşmek zorundaydı.*" Gelgelelim, insanın bu dağılmışlığına karşın, bu çözülüşüne, bu iç çatışmalarına, yabancılaşmalarına karşın, tam insan, yine de kesin bir biçimde kırılıp parçalanmıyor. Niçin? Çünkü emek (travail), bütünsel bir süreç olarak yerinde kalıyor. Ancak, bununla anlatmak istediğimiz, bireysel emek; yani, iş (görev) olarak, yorgunluk (peine) olarak, bir ücret karşılığında gerçekleşen çaba (labeur) süresi olarak anlaşılan emek değildir. Hayır, böyle bir şeyi kastetmiyoruz. Marx ile Marksçılar, bütünlüğü içinde ele alınan, toplumsal üretim sürecini anlatmak isterler bununla. Emekçi, emeğin bir aracı olduğunda ve emeği, üretim araçlarını elinde tutan kişi için bir kazanç aracına döndüğünde, emek de emekçi de *yabancılaşır.* Ama, bütün bunlara karşın, kapitalist toplum içinde dahi, doğayı ve doğa üzerindeki etkiyi, tekniği, maddi emeği, teknisyenlerin düşünsel emeğini aynı zamanda kapsamına alan, bütünlüğü içindeki toplumsal emek, kısacası bu bütünlüğün tümü, yine bir birlik ve bir bütünlük oluşturur. Bu birliği ve bu bütünlüğü, kapitalist toplumun en kötü koşullarında bile, *yabancılaşma* kırıp parçalayamaz. İşte bunun için, *tam insan* emek içinde ve emekçilerce, ama yalnız onlarca sürdürülüp götürülür, kendini yeniden bulabilir, yeniden oluşturabilir, gelişimini sürdürebilir.

Bu nokta üzerinde çok duruyorum, ama emeğin moral yanı olduğu için değil, emekçinin bozulmamış, doğaya yakın, aciz bir varlık olarak kaldığı için, ya da yalnızca bunun için değil; çünkü, bunlar kısmen doğru, kısmen yanlış, ama Marksizmin getirdiği kavramın yanından geçen değerlendirmelerdir. Marksçı düşüncede emek kavramı ve onun tam insanla ilgili köklü anlayışı ile ilişkisi, ancak, emeği yeni ve nesnel olarak doğru bir tarzda, yani, toplumsal pratik olarak, toplumsal emek olarak ve doğa üzerinde ortaklaşa etki olarak düşünmeyi öğrendiğimizde anlaşılacaktır.

İnsan anlayışının bu zengin içeriği, bulanık ve duygusal gönüşler arasında Marksçı hümanizmanın kendini yitirmesini önler. Onu, hümanizmanın soyut çeşitlemelerinden, soyut ya da duygusal inceliklerinden kurtarır. Giderek bu çeşitli hümanizmaların karşısına çıkarır. Gerçekten de, öteki hümanistler hümanizmalarını belirlemekte çok güçlükle karşılaşmaktadırlar. Nitekim, hümanizm üstüne bu araştırmalarda, insanın soyut, metafizik, felsefi bir tanımından; salt siyasal olduğu için tartışmaya elverişli bir tanıma geçildiği de görülür şaşırtıcı bir biçimde...

... İşte bunun için, metafizik bir önermeden ya da soyut bir tanımdan yola çıkacak yerde, Marx'la birlikte biz de tarihsel ve pratik olguların somut çözümlenmesinden yola çıkıyoruz, *Tam insan,* bir dizi ayrılmalar, karşı karşıya gelmeler, çatışmalar, çelişkiler içinden geçerek, tarihsel bir yolla gerçekleşir; bunları aşıp ötesine geçmek gerekir; ne var ki, bu iş de düşüncelerle olmaz, –her zaman değilse de, sık sık– devrimci eylemler olabilecek edimlerle gerçekleşir...

... Yeni insan, toplumcu insan, oluşum durumunda bulunmaktadır; o, tam insanın, demesem de, tam insan doğrultusunda yeni bir aşamayı, tam insana yeni bir yaklaşımı temsil eder.

... Yeni insan, toplumcu insan, insanı yavaş yavaş kırıp parçalamış olan o büyük çatışmaları aşar.

Ama şu da var: her bireyi aklına gelen her şeyi yaptığı bir toplum düşünmek söz konusu da değildir burada. Hayır, ama daha çok, sözgelimi, bilim adamı örneğini örnek alarak bu bireyi tasalayabiliriz: Bilim alanında her bilgin, bilimsel çalışmanın tümüne katılır ve, kendi başına bir birlik oluşturan bilimin bu çalışmasına katıldığı ölçüde, o da kendisidir, bireyseldir, hem de tam olarak bireyseldir. Burada bir totalitarizm söz konusu olamaz. Totalitarizm, her şeyin bir karikatürüdür; totalitarizmle yetişmiş her insan, tarih boyunca oluşmakta olan tam insanın olsa olsa ancak bir karikatürü olabilir.

Sözlerime Marx'tan şu alıntıyla son verceğim, –bu da yine onun gençlik yapıtlarından ve benim söylediklerimi çok güzel özetlemekte: "Toplumculuk, toplumsal insan olarak, diyeceğim, sonunda insanileşmiş insan olarak, insanın kendisine dönmesidir; daha önceki gelişiminin zenginliğiyle birlikte, tam, bilinçli bir dönüştür bu... Toplumculuk hümanizmayla örtüşür."

(Rencontres İnternationnales de Genève, Ed. de la Baconnière, 948)

EYLÜL ZAMAN İÇİNDE, KALBİM SAMAN ALEVİ
ZULÜM TELLAL İDİ, YÜZÜM URGANA GEBE
BEN ANILARI TINGIR MINGIR SALLAR İKEN
BİR POSTAL İZİ EŞİKTE...

Sıfır numaralı duyuru: Bir varmış bir yokmuş

Mehter marşıyla uyandım İyi ki yanımdasınız
DIŞ VE İÇ DÜŞMANLARIN TAHRİKİYLE bakıyorum sabaha
6.30 treni geçmemiş Geçse uyanırdım
Düşlerimi neresinden çiğnediğini yoklardım
İyi ki siz varsınız İyi ki HAİNCE SALDIRILAR
(öldürdüm sanırken aşka tanıklık eden ne varsa)

Bir numaralı duyuru: Hasan Mutlucan dinliyorum

Akşamdı Kovdum Bıçakla yürüdüm gülümsemenize
TEZAT VE SUSKUNLUĞA BÜRÜNMÜŞtüm Sonrasını anımsamıyorum
Düştüm KISIR ÇEKİŞMELER içindeydi köpürmüş memeleriniz
6.50 treni geçmedi Çayı demlemek gelmiyor içimden
İyi ki siz varsınız BÖLÜCÜ MİHRAKLARI dudaklarınızın
Yorgan da kaymış üzerinizden Bacaklarınız açıkta
Biraz yaklaşacak olsam CAN VE MAL GÜVENLİĞİM
(hangi yiğit dayanır buna) tehdit altında

İki numaralı duyuru: Sokağa çıkamıyorum

Kitapları toplamaktan caydım Bıraktım öylece
İnadına balkona taşıdım yemek masasını
SİSTEMLİ BİR ŞEKİLDE VE HAİNCE geçecek diye beklemekten
bıktım artık trenleri de Bir sigara Bir sigara daha
Ama kuşlar yağdırarak Ama inadına
İnadına dayadım başımı ıhlamur kokusuna
(çünkü GÜÇSÜZ BIRAKILMIŞ VE ACZE DÜŞÜRÜLMÜŞTÜR)

Üç numaralı duyuru: Nerden çıktınız sahi karşıma?

Bir ekmek buğusunu çalsın isterdim gözleriniz
Dilimde tad bırakmayan çayı anımsadım Geç kaldım
Hiç aşka durmadım diyemiyorum Siz varsınız yalan olur
İyi ki yanımdasınız Yanaşmayın diyorum karam bulaşacak
BÜTÜNÜYLE EL KOYMUŞTUR teninize bir de bakmışım

Dört numaralı duyuru: Dudaklarınız uyanacak anı buldu

Beş numaralı duyuru: Sustum Kuşlar da sussun

Altı numaralı duyuru: Memeleriniz haykırsın istiyorum

Artık DOKUNULMAZLIĞI KALDIRILMIŞTIR bakışlarınızın
Hüznün çalısını aralayan çocuk ölüsü gözlerle
İyi ki siz varsınız YASAKLANMIŞTIR gökten düşen elma
Kalkıp yürümek kaldı nefretin saltanatına

Bilmem kaçıncı duyuru:
SAAT 05.00'DEN İTİBAREN İKİNCİ BİR EMRE KADAR
a ş k l a r i ş g a l a l t ı n d a...

Nuh Ömer ÇETİNAY

ÖZDEŞLEŞME TEKNİĞİNE DAYALI ÇOCUK YAYINLARI ENDÜSTRİSİ

Ahmet Kerem ÇEBİ

GİRİŞ

Özdeşleşme tekniğine dayalı çocuk yayınları endüstrisi denilince, bugün ilk akla gelen, başta Superman ve hemen ardından da Batman çizgi roman ve filmleri olmaktadır. Gerçi, ilgili yayınlardan özellikle filmler, çocuklar kadar yetişkinlerin de ilgi alanlarına girmektedir; ama bu, Superman ve Batman çizgi roman ve filmlerinin çocuğun imgelemini sömüren bir mekanizma olarak işlev görmelerini ortadan kaldırmamakta, aksine pekiştirmektedir.

Çocuğun yaratma eylem ve etkinliğinin ortaya çıkmasının göstergesi olarak nitelendirebileceğimiz imge dünyasının Superman ve Batman çizgi roman ve filmleri tarafından hangi yolla ve nasıl bombardımana tutulduğunu göstermeye çalışmak, bu kısa yazının amacıdır. Başka bir anlatımla amaç, belirtilen yayınların çocuk dünyasında yaptıkları ve/veya yapabilecekleri tahribatlara dikkat çekmektir. Bu amaca ulaşabilmek ise, somut örneklerden yola çıkılarak çeşitli belirlemelerde bulunmayı gerekli kılıyor. Yazı için seçilen somut örnekler, *Superman IV* ve *Batman* adlı filmler ile söz konusu iki "kahraman"ın aynı serüvende buluşturuldukları *Salgın Hastalık* başlığını taşıyan çizgi roman öyküsüdür.

Adı geçen filmler ile çizgi roman öyküsünü ele almadan önce, Superman ve Batman'ın nasıl endüstrileştirildiğine ve endüstrileştirilmeye çalışıldığına kısaca değinmek yerinde olur.

ENDÜSTRİLEŞTİRİLEN SUPERMAN VE ENDÜSTRİLEŞTİRİLMEYE ÇALIŞILAN BATMAN

İçinde bulunduğumuz yüzyılın ortalarına doğru, Amerika'dan başlayarak bütün bir Batı'da "masum" iki çizgi roman "kahramanı"nın piyasadaki çizgi romanlarının rekabetine tanık olunur. Doğaüstü ve süper bir "kahraman" olarak çizilen Superman ile olağanüstü ve esrarengiz bir "kahraman" olarak çizilen Batman çizgi romanları arasındaki ilk zorlu rekabettir bu. Batman çizgi romanı, zaten Superman çizgi romanının rakibi olarak yaratılmıştır. Rakip çizgi romanlar arasında rekabetten daha olağan (!) bir şey de düşünülmemiş olsa gerek, yüzyılın ikinci yarılarına doğru...

Bu ilk zorlu rekabette doğaüstü ve süper bir "kahraman" olan Superman, olağanüstü ve esrarengiz bir "kahraman" olan Batman'a üstün gelir ve Superman çizgi romanları piyasayı ele geçirir. Batman çizgi roman piyasasında iyice silikleşir. Güç, artık Superman'ın, daha doğrusu, Superman çizgi romanını yaratan ve Superman endüstrisine doğru ilerleyen süper çizgi roman tekelinindir.

Uzun bir süre rakipsiz kalan Superman çizgi roman tekeli, endüstrileşme yolundaki en büyük atılımını 1970'li yılların sonlarına doğru *Superman* filmiyle gerçekleştirir. Sansasyonel bir biçimde sinema piyasasına sürülen film, dünya sinemalarında gişe rekorları kırar. Filmin böyle bir başarıyı elde etmesinde, Superman'in doğaüstü ve süper gücünün gelişen sinema teknolojisiyle sinemaya aktarımının yanısıra, Marlon Brando gibi dünyaca ünlü bir aktörün de filmde oynatılmasının payı büyüktür. Daha sonra, TRT dahil, dünya televizyonlarında çizgi film olarak da boy gösteren Superman, tümden endüstrileşme aşamasını tamamlar.

Batman açısından durum, Superman ile karşılaştırıldığında bir hayli farklıdır. Ellili yıllar ve sonrasında çizgi roman olarak silikleşen Batman, zaman zaman Superman çizgi romanlarına konuk edilir. Olağanüstü ve esrarengiz "kahraman"lığı her nedense (!) pek de unutturulmak istenmez. Nitekim, 1980'li yılların sonlarında ilginç bir gelişmeye tanık oluruz. 1970'li yılların sonlarındaki *Superman* filmi gibi 1989'da gösterime giren ilk *Batman* filmi de dünya sinemalarında gişe rekorları kırar. İlgi öylesine büyüktür ki, gişelerde biletin yanısıra Batman tişörtleri bile satışa sunulur. Filmin oluşumunda izlenen yöntem, Superman'dekinin aynısıdır. Batman'ın olağanüstü ve esrarengiz kimliğinin sinema teknolojisiyle sinemaya aktarımının yanında, Jack Nicholson gibi dünyaca ünlü bir aktör de filmde oynatılır. Filmi, günlük gazetelerin, Türkiye'deki basın dahil, ek olarak vermeye başladıkları Batman çizgi romanları izler... Görünen o ki, Batman'ın ikinci filmi ile Batman televizyon çizgi filmleri yolda gibi... İşin tuhafı (!), bütün bu Batman endüstrisi yaratma girişimleri, Superman endüstrisinin dünya pazarlarında artık eskisi gibi iş yapamadığı bir döneme rastlıyor.

ÖZDEŞLEŞME TEKNİĞİ VE İLGİLİ ÖRNEKLER

Sanat tüketicisi bilindiği gibi, sa-

natsal üretim ve işleyiş sürecinin önemli boyutlarından birini oluşturur. Eğer tüketici (okur veya seyirci), sanat ürününde yer alan bir "kahraman"la özdeşleyime girerse, ilgili sanat ürünü, kesinlikle özdeşleşme tekniği esas alınarak oluşturulmuş bir sanat ürünüdür, diyebiliriz. Kökeni Aristoteles'e dayanan bu sanat anlayışının genel sonuçlarını özetlemek gerekirse, şunları sıralamak mümkündür: Birincisi, canlandırılan "kahraman" ile özdeşleşmesi sağlanan okur veya seyirci, ilgili ürün "kahramanı"nın özellik ve durumlarının kendi gerçek yaşantısıyla ilişkisi olsun ya da olmasın, çeşitli biçimlerde kendini gösteren duygulanımlarını ön plana çıkarır. İkincisi, birinciye bağlı olarak, çeşitli duygulanımlarını ön plana çıkaran okur veya seyirci, gerçeğin görüntüsü olarak sunulan bir takım durumları sorgulama gereksinimi duymaz; çünkü, onda bilincin bir bütün olarak uyanmasını sağlayacak olan biliş ve duyuşun kaçınılmaz birlikteliği, arınma (catharsis) olgusunun devreye girmesi nedeniyle gerçekleşememiş, biliş arka plana düşmüş, dolayısıyla da, salt duyuş bir bütün olarak bilince yol açamayacağından, bilinç topal kalmıştır. Üçüncüsü, bilinci topal kalan okur veya seyirci, kimliğine kavuşma çabası vererek bireyselleşemez, "sürü"den birisi olarak yaşamını sürdürmek zorunda kalır.

Sonuçlarını birbirine bağlı bu üç ana maddeyle özetleyerek sınırlandırdığım aristotelesçi özdeşleşme tekniği, bugün artık gerçek sanat ürünlerinin değil, yukarıda adı geçen çocuk yayınları endüstrisinin dayandığı temeli oluşturmaktadır. İlgili endüstri ürünlerini, bırakalım gerçek sanatı, yalancı sanat bile sayamayacağımıza göre, sanat alanında Aristetelesçi özdeşleşme tekniğinin miyadını tüketen bir teknik olduğunu söylemek, hiç de abartılı bir yargı olmasa gerek. Bu yargı, başlıbaşına kuramsal bir yazının konusu olması nedeniyle, ayrıntıları bu yazının sınırlarını aşmaktadır. Burada, yazının sınırları çerçevesinde ortaya konması gereken; ilgili somut örneklerin söz konusu tekniği nasıl kullandıkları ve sonuçta da çocukların imgelemini ne türden bir bombardımana uğrattıklarıdır. Bu bağlamda, önce *Superman IV* ve *Batman* adlı filmleri, ardından da *Salgın Hastalık* başlıklı çizgi roman öyküsünü çok kısa bir biçimde de olsa ele almak gerekiyor.

Superman IV adlı filmin ana teması, Nükleer silahlardan arındırılmış bir dünyaya kavuşma özlemidir. Dünya devletlerinin başarmaları mümkün görünmeyen böyle "kutsal" bir görevi bir tek kişi başarabilir ancak. O da Superman'dir. Superman süper gücüyle birlikte USA ve özellikle de CCCP damgalı nükleer başlıklı füzeleri bir bir toplar ve güneşe atarak yakar. Böylece de dünyamızı Nükleer bir savaş tehlikesinden kurtarmış olur. Ama kötülük, öyle kolay pes edecek değildir herhalde. Superman'in ezeli düşmanlarından biri olan Water, hapisten kaçmıştır. Kendisi korkunç derecede üstün zekâlı bir dahidir ve tek amacı vardır: Superman'i yok etmek. Amacına ulaşmak için Amerikalılarla değil, Ruslarla işbirliğine girer. Böylece, Nükleer tehlikenin hangi devletten kaynaklandığı konusunda da önemli bir mesaj almış oluruz. Water, Cripton gezegeninden gezegenimize iyilik dağıtmak için gelen Superman'in süper gücünün sırrını çözmenin peşindedir. Nitekim, bir müzeye Superman'in hediye ettiği ve tonlarca ağırlıkta bir gülleyi havada tutan Superman'in saç telini müzeden çalmayı başarır. Saç telini laboratuvarda inceleyerek, Superman'in gen yapısını çözümler. İlgili materyalleri bir CCCP füzesiyle güneşe gönderir, Superman'den daha güçlü bir yaratığı güneşte döllendirip yaratmak için... Water'in ürünü yaratık, anında güneşte döllenip gelişimini tamamlar ve Superman'i yok etmek için dünyaya döner. Sesi bile kötülük kokan yaratıkla Superman arasında kıyasıya bir mücadele başlar. Kavga sahnelerinden biri ayda geçer. Kötü yaratık, Amerika'nın aydaki bayrağını fena halde devirir. Ama, sonunda bayrak kurtulur. Superman onu devrildiği yerden alır ve tekrar aya diker. Bir ara Amerika'daki "Hürriyet Anıtı"na da göz kestiren yaratık, anıtı yerinden söküp parçalayacakken, Superman anıtın imdadına yetişir ve onu tekrar yerine koyar. Derken, sonunda Superman'in süper gücü, yaratığın süper gücünün hakkından gelir. Serüven'in sonunda, dünyaya gene gerektiğinde ya da gerekmediğinde iyilikler dağıtmak üzere, aptal görünümlü Klark Kent olarak sade yaşantısına dönen Superman, tabii Water'ı da tekrar hapise attırır. Kısadan hisse: Kötülük zekâ yönünden deha bile olsa, iyiliğin süper pençesinden kurtulamaz (!).

Batman (Yarasa Adam), hırsızlar ve dolandırıcılar da dahil, Gotham kentinin bütün kötülerin korkulu rüyasıdır. Olağanüstü ve esrarengiz bir "kahraman" olan Batman, tıpkı Süperman'in aptal gazeteci Klark Kent olarak sade yaşam sürmesi gibi, aristokrat Brus Veyn olarak sivil bir yaşam sürer. Ama bu sivil yaşam, gene Superman'de olduğu gibi, kötülüğün başgöstermesi halinde biter ve Batman devreye girer. Bir gün önemli bir mafya şefi polisle çatışır ve yakayı tam sıyırmak üzereyken, Batman'ın eşrarengiz soluğunu duyar ensesinde. Batman'e silah çekmesi boşunadır. Kimyasal ürünler kazanında bulur kendini. Belki Batman'in bile kurtulamayacağı o kazandan olağanüstü güçlerle donanarak çıkan mafya şefi, gerek görünümü ve gerekse espirileriyle tam bir şakacıdır. Ama, acımasızlığın bir numaralı temsilcisidir. Gülerek ve eğlenerek cinayet üstüne cinayet işler. Batman, mağarasında bilgisayarı aracılığıyla şakacı hakkında birtakım bilgiler toplar. Şakacı, çocukluğundan beri güzel sanatlara meraklı bir dehadır ve aynı zamanda kötülerin kötüsüdür. Batman daha sonra annesi ile babasını da bir zamanlar bu adamın öldürdüğü sırrını rastlantı sonucu çözer. Bir gün Batman'in aristokrat görünümü Brus Veyn'le karşılaşan şakacı, Brus Veyn'e silah çeker ve şöyle der:

YUSUF ÇOTUKSÖKEN * DENEMENİN KIYILARINDAN * DENEMELER * İNSANCIL YAYINLARI

"Sen hiç solgun ayışığında şeytanla dans ettin mi?" Bu sözü annesi ile babasını öldürdüğü esnada çocuk Brus'a da söylemiştir. İpuçlarını değerlendiren Batman, annesi ile babasının katilinin o olduğuna kesin karar verir. Bundan sonra, olağanüstü ve esrarengiz Batman ile olağanüstü ve kötüler kralı espritüel Şakacı arasındaki mücadele iyice kızışır. Şakacı, kendisini kimyasal ürünler kazanına atan Batman'den; Batman de annesi ile babasının katili Şakacı'dan intikam almanın peşindedirler. Şakacı Batman'i Gotham'ın 200. şenlikleri münasebetiyle düelloya davet eder, "Eğer gelmezsen bin kişi ölecek."der. Annesi ile babasının intikam ateşinden değil, bin kişiyi kurtarmak için Gotham'a düelloya giden Batman, Şakacı'yı haklar. Kıssadan hisse: Kötülük güzel sanatlara meraklı bir deha bile olsa, iyiliğin esrarengiz pençesinden kurtulamaz(!).

Salgın Hastalık başlıklı çizgi roman öyküsü, Gotham Limanı'nda başlar. Soğuk bir gün ve iskeletlerle dolu bir geminin içinde Batman araştırma yapmaktadır. Aniden ürperir. Çünkü bu, eski zamanlardan kalma bir gemi değil, bir gün önce kendisinin de az kalsın Brus Veyn olarak bineceği özel bir yattı. Batman kaptanın seyir defterinde bir yazıya rastlar. Yazı iki sözcükten ibarettir: "Yeşil kar!.." O sıralarda Metropolis kentinde Lana ile aptal Klark görünümündeki Superman sokakta yürümektedirler. Birden kar yağmaya başlar. Yağan yeşil bir kardır. Superman büyük bir paniğe kapılır. Metropolis'teki yeşil kardan habersiz olan Batman, o sırada mağarasında bilgisayarıyla yeşil karın sırrını çözmeye çalışmaktadır. Yeşil karın sırrını çözemez, ama durumla ilgili bilgi alabileceği bir bilim adamının adına rastlar. Adı Fenton Ken olan bu bilim adamı, deha düzeyinde zeki bir kimyacıdır. Fenton Ken'e giderken, yolda yeşil karla ilişkisi olan haydutlara rastlar. Onlarla dövüşür ve ellerinden çaldıkları kriptonit maddesini Superman'e götürmek üzere geri alır. Bu sırada Metropolis'te yağan yeşil karla ilgili bir açıklama yapılır. Yağmakta olan yeşil karın doğal bir olay olmadığının ve bu karın çevreye ölümcül bir hastalık yayacağının belirtildiği açıklamayı Lana ile Klark Kent'in çalıştığı gazeteye gönderen, yeşil karı yağdıran meçhul kişidir. Yağmakta ola bu yeşil kar, Superman'i öylesine etkiler ki, süper gücünün büyük bir kısmını kaybeder. Gotham'da Batman, Fenton Ken'in kapısını çalar. Ondan yardım ister. Fenton Ken de kendisine yardım edeceğini söyler ve bu arada yeşil kara ilişkin kanısını şöyle belirtir: "Benim kanıma göre bir dahi, kriptonitten yararlanıp, ölüm saçan virüsü yayacak elverişli bir ortam yaratmış." O sırada Superman, süper gücünü zayıflatan kriptonitli karın etkisinden uzaklaşmak için, yerin altından tünel kazarak uçmaktadır. Yeryüzüne çıktığı anda süper bakışlarını kullanır ve birkaç haydut görür. Kriptonit maddesi taşıyan haydutların karşısına dikilen Superman, ellerini birbirine çarpınca kasırga gibi bir rüzgâr çıkarır ve haydutların maskeleri uçar. Haydutları süper rüzgârıyla payladıktan sonra Batman'in mağarasına Batman'i ziyarete giden Superman, Batman'den konuya ilişkin bilgi alır ve ona bilgi verir. Daha sonra, Batman, fidye isteyen haydutlarla kavga etmeye gider. Superman de oturur onun bilgisayarıyla çalışmaya koyulur. Haydutların anında işini görüp geriye dönen Batman, Superman'in bilgisayardan yeşil karın panzehirini bulma konusunda hiçbir sonuç alamadığını da görünce, tekrar kimyacı Fenton Ken'e gider. Fenton Ken de elinden bir şey gelmediğini, Metropolis halkını kurtaramayacağını; ama, hiç değilse kar öbür kentlere yağıp da hastalık iyice yayılmadan panzehiri bulabileceğini söyler. Bunun üzerine, yeşil kar yağdırarak salgın hastalığı yayanın Fenton Ken olduğu kuşkusu belirir. Fenton Ken'e iletişim araçları aracılığıyla bir oyun oynanır. Metropolis halkının tümden öldüğüne inanan Ken, panzehirin formülünü telefonla Batman'e verir. Süper kulağıyla formülü duyan Superman, Metropolis'e uçar ve panzehiri kentteki karın üzerine püskürtür. Sonuçta Superman ve Batman işbirliğiyle Metropolis halkı ölümden kurtulur. Fenton Ken'in amacı ise Metropolis halkını öldürüp dünyanın geri kalan insanlarını kurtarmış gibi gözükerek meşhur olmaktır. Planı suya düşer ve hapise atılır. Kıssadan hisse: Kötülük bilim adamı bir deha bile olsa, iyiliğin süper ve de esrarengiz pençesinden kurtulamaz (!).

Görüldüğü gibi, gerek *Superman IV ve Batman* adlı filmlerde, gerekse süper ve esrarengiz iki kahramanın buluşturulduğu *Salgın Hastalık* başlıklı çizgi roman öyküsünde iyilerle kötülerin çok kesin çizgilerle birbirinden ayrıldığı idealar dünyası, özdeşleşme tekniği temel alınarak yansıtılmaktadır. Hiç olmayan ve hiç olmayacak olan böyle bir dünya imgesi, çocuğun imgelemini dinamitleyen mekanizmanın çarklarından biri değilse, nedir?

ÖZDEŞLEŞME TEKNİĞİNE DAYALI ÇOCUK YAYINLARI ENDÜSTRİSİNİN ÇOCUĞA OLASI OLUMSUZ ETKİLERİ

Eski TDK'nın çıkardığı *Türk Dili* adlı derginin 1977 *Çocuk Yazını* özel sayısında Tom Miks, Teksas türünden çizgi roman çocuk kitaplarında iyilerin kötülere hep üstün geldiğini söyleyerek bunlarda olumluluk bulduğunu belirten çocuk psikiyatristi Atalay Yörükoğlu, *Çocuk Ruh Sağlığı* başlıklı kitabında, özdeşleşme tekniğine dayalı çocuk yayınları endüstrisinin ürettiği filmlere ilişkin olarak da şunları yazıyor: "Resimli kitaplarda olduğu gibi bu filmlerde de çocukları büyüleyen üstün yetenekli, korkusuz ve doğruluktan yana kahramanlar vardır. Çocuklar gördüklerini oyunlarına aktarır, serüvenleri yeni baştan yaşarlar. Ancak herkes baş oyuncu olmak ister. Kimse kötü kişiyi oynamaya yanaşmaz. Çünkü çocuk güçlü olan ve gücünü doğruluktan yana kullanan kahramanı örnek alır. Kimi çocuk, kötü kişiyi oynamaktansa oyunu bırakmayı yeğler (1)."

Çocuk, dünyası gereği, özdeşleşmeye yatkındır. Çocuğun "iyi" olarak sunulan kahramanla özdeşleşerek onu oyununda canlandırdığı da tartışma götürmez bir gerçektir, tamam. Ama, yukarıdaki alıntıda yer alan satırlarda özdeşleşme tekniğinin temel alındığı çocuk yayınları endüstrisi ürünlerinin "kahraman"larına yönelik olumlamaya ya da eleştirel bakma yeteneğinden yoksunluğa ne demeli? Sayın Yörükoğlu'na burada bir

GÜNLÜKLER

17 Eylül 1991

kanırtılmış söğüt dalları bırakır
hayıt çiçekleri toplayan çingene
kapıları açar, iyice aralar perdeleri
gözleridir yalnızlığı yasakianan
gözleridir yıkılmış ağaç gölgeleri
eski söylenceleri anlatır
yeni doğmuş çocuklara
kayalarda bir tutam katırtırnağı
şehrin kenar mahalleleri dağlara yürür
akşamları kuşatır uzatır sabahı
gece ellerine sarılmış eşkiya
bırakmıyordur bırakmaz
dalları örselenmiş bir ağaç
anılarda kalmış bir dağ
uyanır hayatın hep sınanan düşçüsü
düşlerine saldırır çingene
zaten hiç gelmemiştir uykusu.

Halim Şafak ŞANLIDAĞ

Resim: Geiyur Yunusov

öneride bulunmak yerinde olacaktır: Superman'ı gördükten sonra, gördüğünü oyununa aktarıp balkondan "Ben de Superman gibi uçarım." diyerek atlayan çocuğun gazetedeki küpürünü kesip kitabının bilmem kaçıncı baskısına "görüş"ünü destekleyen bir kanıt olarak ekleyiversin. Böyle bir kitabın 1979 TDK Bilim Ödülü almış olmasına hiç hayıflanmıyorum. Çünkü, aynı TDK dil bilmeyen seçici kurul üyeleriyle çeviri ödülü bile dağıtmıştı.

Burada altı çizilerek sorulması gereken şudur: Sözü edilen endüstri ürünlerinin gerek okulöncesi ve gerekse ilkokul çağı çocuklarına ne türden olumsuz etkileri olabilir?

Okulöncesi çağı çocuğunda imgesel düşünme söz konusudur. Bu dönemde kavramlarla düşünme henüz başlamadığından, buna işlemöncesi dönem de denilmektedir. "İşlemöncesi dönem, iki-yedi yaşları arasındaki evredir. Praget'ye göre, işlemöncesi dönemde, mantıksal düşünme işlemi henüz gelişmemiştir. Çocuklar, bu dönemde, nesnelerin görüntülerinin etkisi altında kalırlar. Bu, çocukların, işlemöncesi dönemde, korunum (conservation) ilkesi için gerekli zihinsel kavrama sürecine erişememiş olmalarından kaynaklanır. Bilindiği gibi, korunum ilkesini kazanan çocuk, herhangi bir nesnenin şeklinin değişmesinin ya da uzayda değişik şekillerde yerleştirilişinin etkisi altında kalmaz ve o nesnenin aynı kaldığını anlar. İşlemöncesi dönemin önemli bir özelliği, çocuğun çeşitli nesneleri başka şeylerin simgesi olarak kulanmasıdır. Bir değneğe at olarak binmesi buna örnek gösterilebilir. Bu dönemin diğer bazı özellikleri şöylece sıralanabilir: Kurulması gereken parça-bütün ilişkisini kuramayan çocuk, ilişkisiz nesne ya da kavramlar arasında her tür ilişkiyi kurar ve onları bütünleştirir. Ayrıca, bu yaşlar arasında zihinsel karşılaştırma da yapamazlar. Çünkü, düşünmeleri işlemsel değildir (2)." Bütün bu zihinsel gelişim özelliklerinden ötürü, okulöncesi çağı çocuğunun imgelem dünyasını bir Superman, bir Batman filminin dinamitlemesi ve çocuğun kendini balkondan ya da çatıdan kaldırıp atması işten bile değildir.

İşlemsel düşünmenin başlamış olması nedeniyle, ilkokul çağı çocuğunun Superman ya da Batman gibi uçmaya kalkışması biraz uzak bir olasılık olarak düşünülse bile, kimse bu endüstri ürünü film ya da çizgi romanların çocuğun duygu ve düşüncesinde zihinsel uyuşturucu etkisi göstererek yaratıcılığını engelleyemeyeceğini iddia edemez. Esrar, eroin vb. maddelerin görünürdeki fizyolojik etkisi ne ise, özdeşleşme tekniğine dayalı çocuk yayınları endüstrisi film, çizgi film ve çizgi romanların ruhsal yapıdaki etkisi o olmuştur, o olacaktır.

Çözüm, tek tümceyle özetlemek gerekirse, Brechtyen *yabancılaştırma* tekniğine dayalı bir çocuk yayınları politikası saptamak ve dünya çapında kamuoyu oluşturmaktır.

(1) Atalay Yörükoğlu, *Çocuk Ruh Sağlığı*, 4. baskı, T. İş Bankası yay., Ank. 1982, s. 71.

(2) Ahmet K. Çebi Aktif Öğretim Yöntemlerinden Rol Oynama, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 1985, s.92.

ŞAİR ULUĞ TURANLIOĞLU İKİ DAMLA'NIN ÖYKÜSÜNÜ ANLATIYOR...

Süreyya ERYAŞAR

Uluğ Turanlıoğlu; 1912 yılında, o zaman *Edirne*'ye, şimdi *Kırklareli*'ne bağlı *Pehlivanköy* ilçesinde doğdu. *Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü* Edebiyat Grubu Bülümünü *1938* yılında bitirdi. Çeşitli yerlerde öğretmenlik ve yöneticilik yaptı. 1963 yılında *Edirne Lisesinde* görevli iken emekliye ayrıldı. Halen *Edirne*'dedir. Sanat yaşamına okul yıllarında şiir yazarak başladı *(1930)*. Şiirleri *Serveti Fünun, Yücel, Hisar, Yeni Adam, Kopuz, Altıok* gibi tanınmış sanat dergilerinde çıktı. İlk şiri kitabı olan *"Bir Haykırış" 1934* yılında yayımlandı. 12'si özgün, 12'si seçki niteliğinde toplam 24 kitap çıkardı. Şimdi, *"Kadın Şairlerimiz"* adlı bir seçki hazırlamaktadır. Kitaplaştırmadığı ancak yerel gazetelerde bölüm bölüm yayımladığı, *"Cumhuriyet Dönemi Türk Şairleri"* ile *"Trakya Şairleri"* adlarında iki araştırması bulunmaktadır. *1941* yılında kendi çabasıyla, *Edirne*'de *"Damla"* adlı kültür ve edebiyat dergisini çıkardı ve *1962* yılına değin aralıklarla sürdürdü. Bu dergi, *1990* yılı Eylülünde yeniden, yine *Edirne*'de, ikinci yaşamına başladı.

ERYAŞAR – 1942 ile 1962 yılları arasında, aralıklarla da olsa, Damla adlı, kültür ve sanat dergisi çıkardınız. Neydi sizi, Edirne gibi küçük bir kentte böyle bir dergi çıkarmaya iten şey? Zor oldu mu? Koşullar nasıldı?

TURANLIOĞLU – Edirne'de sanat ve kültür dergisi yoktu. Genç yazarların ortaya çıkarılması düşüncemde vardı. Yerel özellikleri de olan ama genele seslenen bir dergicilik anlayışı gelişsin istiyordum. Kadri Oğuz adlı bir arkadaşım vardı. Birlikte dergi çıkarmak istedik. Arkadaşımın hazırladıkları beni şaşırttı. Devlet büyüklerinin fotoğraf klişelerini toplamıştı. Ne yapacağını sorduğumda, her sayıda bir büğümüzü öven yazı yayımlanacağını, böylelikle çok para kazanacağımızı söyledi. Derhal ayrıldım yanından. *Damla*'yı yalnız başıma çıkarma kararı aldım. O, adını benim bulduğum *Köy Postası* adlı dergiyi çıkardı ve gerçekten zengin oldu.

ERYAŞAR – Zorluklar, koşullar...

TURANLIOĞLU – Kalabalık bir nüfusa bakmak zorundaydım. Aylığımdan ayırdığım paralarla çıkarmaya başladım dergiyi. Şurdan burdan borçlar alarak sürdürmeye çalıştım. O nedenle zaman zaman ara verdiğim oldu. İki arkadaşı anımsıyorum. Biri şair *İhsan Boran, Vatan* gazetesinde çalışıyordu. Diğeri de o zaman bayağı tanınmış bir şair olan şimdi adı unutulan *Hüseyin Ulaş*... Parasal yardım yaptılar. Ancak, sonra, dergiden bir şeyler kazandığımı sanarak verdiklerini geri istediler. Onları da ödedim. Devletten yardım istedim. O zaman CHP Genel Sekreteri olan *Nafi Atıf Kansu*'ya gittim. (Ünlü şair *Ceyhun Atıf Kansu*'nun babasıdır.) Damla'dan bilgisi vardı. O günlerde, Halkevleri il şubeleri dergi çıkarırdı. Bu dergiler, genellikle, tek parti döneminin yapısı gereği, partinin isteklerine uyardı. Edirne'de bu nitelikte de olsa Halkevi dergisi yoktu. *Kansu, Damla*'ya karşı olduğunu söyledi. Gerekçesinin ise, *Edirne*'de, hatta *Trakya*'da halkevlerinin yapamadığını tek başıma benim yapmam, partiye bağlı olmamam olduğunu söyledi. *Damla* halkevine bağlanırsa yardım yapabileceğini belirtti. Kabul etmedim. Yine de 100 Lira gönderdi; o zaman için fena para değildi. Trakya Genel Müfettişi *Abidin Özmen* (Eski Milli Eğitim bakanlarından), derginin yayınına ara verdiği günlerden birinde beni çağırdı. Ara veriliş nedenini sordu. "Parasızlık" dedim. 150 Lira borç verdi. Dergiye ilan filan almıyordum. Satış çokluğuna güveniyordum. Özellikle köy enstitülerine çok dergi gidiyordu. Yalnızca *Kepirtepe Köy Enstitüsü* 250 sayı alıyordu, her çıkışında. Üniversite gençleri de yardımcı oluyordu. Örneğin, daha sonra CHP'de önemli görevler alacak olan *Ferda Güley*, Dişçilik Okulunda iken *Damla*'ya aboneler bulurdu.

ERYAŞAR – Dergiye karşı resmi makamların tutumu nasıldı? Okullara sokulmasında güçlükler çıkıyor muydu?

TURANLIOĞLU – 1950'den önce de sonra da hiçbir engelle karşılaşmadım. Tebliğler Dergisinde tavsiye edilmediği halde, okullar rahatlıkla abone oluyordu. Yöneticiler yardımcı oluyordu. Şimdilerde bırakın yöneticilerin yardım edebilmesini, tavsiye edilmemiş yayınları okul kitaplığına sokarlarsa, haklarında işlem yapılacağı yanıtını alıyorsunuz onlardan.

ERYAŞAR – O zamanlar resmi bir okulda görevli idiniz. Yani memurdunuz. Damla'nın eski sayılarında, siyasal nitelikte eleştirileriniz de bulunuyordu. Başınıza birşey gelmedi mi?

TURANLIOĞLU – Hiçbir şey gelmedi. Daha ilgincini söyleyeyim. Baldızımı sahibi göstererek siyasi gazete çıkardım (1960). Yazılarımı açık imzamla yayımlıyordum. Bir zamanlar yöneticiler çok hoşgörülü idi. *Kırklareli*'nde

çıkan *Yeşilyurt* gazetesinde bir manzumem çıktı. Yıl 1936. *Dereköy*'de köy öğretmeniyim. Vali *Hasip Koyra*'ya seslenen ve onun ilgisizliğini konu edilen bir manzumem çıktı. Son bölümü şöyleydi: *"Ey Hasip sözüme gücenme sakın / Eğilmeli başlar önünde hakkın / öncüsü bizleriz fedakâr halkın / Çamurlu köyüme geliver bir gün"* Bu manzumeyi yayımlamakla bırakmadım, bir toplandı vesilesiyle valinin yüzüne karşı okudum. Bütün tepkisi köyüme geleceğini bildirmek oldu. Şimdi bir öğretmen böyle bir davranışta bulunsa neler olur, siz düşünün.

ERYAŞAR – Ne olur?

TURANLIOĞLU – Ya içeri girer, ya da meslekten dışarıya...

ERYAŞAR – Bunlara bakarak, 30'lu, 40'lı, 50'li, 60'lı yıllarda düşünce özgürlüğü bugüne göre daha ileriydi diyebilir miyiz?

TURANLIOĞLU – Daha değil çok daha ileri idi.

ERYAŞAR– İyi de, 40'lı yıllarda Nazım'ın ve benzerlerinin başına gelenleri; 50 yıllarda bir çok yazarın çektiklerini nasıl açıklacağız?

TURANLIOĞLU– Bu söylediklerinizi onaylıyorum. Doğru bulmadığım baskılar yapıldı. Ama bu baskı çok sivrilmiş kimselere ve ideolojilere karşı, komünizme ve ırkçılığa karşı olurdu. 1957–60 arasında ise şaşkın bir iktidarın ne yaptığını bilmez davranışlarına tanık olduk. Ama yine de, anlattığım o günkü davranışlarımı bugün uygulayacağım bir ortam yok. 40'lı yıllarda, dediğiniz şeyler oluyordu ama, bir yandan da dünya klasiklerinin dilimize kazandırılması gibi bir anlayış da bulunuyordu. Bugün bir öğretmenin bir derneğe üye olması için bakanlık izni gerekiyor. Bu nasıl özgürlük? Ben siyasî gazete çıkarmıştım ve o dönem yöneticilerini açıkça eleştirebiliyordum. Aradaki ayrım bu.

ERYAŞAR– Damla'nın yazarları arasında, bugün de tanınan kimler vardı?

TURANLIOĞLU– Behçet Kemal Çağlar, Arif Nihat Asya, Nihat Sami Banarlı gibi çok tanımışların yanında, tanınma olanağını o derecede bulamamış ama gerçek birer değer olan *Vahit Lütfü Salcı, Mahmut Ragıp Gazimihal* gibi şairler ve o zamanın pek çok genç şairi dergide yer aldı. *Niyazi Akıncıoğlu*'nun ünlü *"Edirne"* şiiri, ilk kez, *Damla*'da çıktı. *Edip Cansever, Muzaffer Uyguner, Fakir Baykurt, Etem Ütük* gibi ünlüler de Damla'da zaman zaman yer almıştı. Şimdiki TRT Genel Müdürü *Kerim Aydın Erdem*'in şiirleri de çıkıyordu. Köy Enstitüsü için sayfa ayırmıştık, enstitülü gençler ürünlerini gönderiyordu.

ERYAŞAR– Damla'nın o yıllardaki yankıları nasıldı?

TURANLIOĞLU- Damla konusunda hepsi olumlu ve övücü görüşler bildiren pekçok ünlü kimse vardır. Bazılarının adlarını söyleyebilirim: *Mithat Cemal Kuntay, Mahmut Tali Öngören, Cahit Öztelli, İsmet Kür, Nafiz Seviler, Ziya İlhan Zaimoğlu, Nihat Sami Banarlı, Fazıla Atabek, Fethi Tevetoğlu, Behçet Kemal Çağlar*... Bu sonuncunun yazdıklarından bir bölümünü örnek vereyim. *"Ben senin mecmuanın ve şiirlerinin hayranıyımdır. Emeğini ve enerjini bir tanesi üzerinde teksif etsen daha iyi olmaz mı? Ama benden bu nasihatçıklar faydasız. Sen enerji ve sebat kukumasısın; bir bildiğin vardır, Allah selâmet versin..."*

ERYAŞAR– Bir Serveti Fünun, bir Yedi Meşale gibi dergiler, genellikle yeni bir sanat görüşünü, bir akımı ortaya koymak ve yaymak görevini de yapmışlardır. Damla'da böyle bir oluşum var mıydı? Ya da Damla'nın belirgin bir dünya görüşü ve sanat anlayışından söz edilebilir mi?

TURANLIOĞLU– Derginin çıkış gerekçesinde de belirtildiği gibi, bir dünya ve sanat görüşünü başlatmak ve yaymak gibi bir amaç yoktur. *Edirne*'de çıktığı için o yörenin yazar ve ürünleri ile birlikte daha çok gençlere öncelik tanınıyordu.

ERYAŞAR– Sayın Hocam, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, hem siyasal hem toplumsal hem de kültürel olayların içinden geldiniz. Bu arada "Damla"" adlı kültür ve sanat dergisi çıkardınız. Kültür ve sanat dergiciliğinin cumhuriyet dönemindeki gelişimini yakından bilen biri olarak, ülkemizde, günümüzdeki sanat ve kültür dergiciliği konusunda neler söylersiniz? Örneğin Cahit Külebi, bir görüşmemizde, sanat dergiciliğinin kalmadığını, bu dergilerin magazine ağırlık verdiğini belirtiyor. Bu sözlerini Damla'da yayımlamıştım. İnsancılda'da yayımlanan bir konuşmada da aynı görüş yer aldı. Ayrıca eski Varlık dergisinin işlevini yerine getiren bir dergi kalmadığını da ileri sürüyor, siz ne dersiniz?

TURANLIOĞLU- Bu görüşü tümüyle paylaşamam. Çünkü çıkan dergiler arasında nitelikli olanları var. *Türk Dili Dergisi, Çağdaş Türk Dili, Varlık, Adam Sanat, Gösteri, Milliyet Sanat, İnsancıl* gibi dergiler yabana atılmaz. Ayrıca taşrada da güzel dergiler çıkıyor. Eski *Varlık*'la yenisi arasında büyük yaklaşım farklılığı var. Ama sanat dergisi değildir denemez.

ERYAŞAR- Kurucusu olduğunuz Damla, yirmi yıla yakın bir aradan sonra geçen yılın ekim ayında yeniden çıkmaya başladı. Yenisi ile eskisi arasında benzerlikler ve ayrılıklar nelerdir? Bir değerlendirme yapar mısınız?

TURANLIOĞLU– Aradan geçen zaman, koşulları değiştirdi. İlle de benzerlik aramak gerekirse ikisi de yerel dergicilik örneğidir. İkisi de genç, nitelikli ama tanınma olanağı bulamamış yazarlara, sanatçılara daha çok önem vermiştir. Ayrımlardan en önemlisi, bence, şiir kalitesi açısından yeni *Damla* eskisini kat kat geçmiştir. Zaten tümüyle Türk şiiri büyük gelişme göstermektedir. Yeni şiirimizi eskisinden çok üstün buluyorum. Böyle olunca yeni Damla da elbette daha iyi olacaktır. Şunu da söyliyeyim, bir dergi çıktığı sürede gerçek ve kalıcı birkaç şiir yayımlayabilirse, görevini, yapmış demektir. Yeni Damla'nın eskisine göre bir diğer üstünlüğü de dış biçiminin ve baskının çok daha güzel oluşudur.

ERYAŞAR- Tüm yaşantınızı gözönünde bulundurarak yanıtlamanızı istediğim son bir sorum olacak. Dergi ve kitap okuma oranı bakımından geçmişle şimdi arasında bir karşılaştırma yapar mısınız?

TURANLIOĞLU- Elimde sayılar olmadığı için kesin şeyler söylemem olanaksız. Ancak eskiden dergi ve kitap okuyan sayısı öyle sanıldığı gibi fazla değildi. Ama şimdi belki daha az.

Bir dilcinin günlüğünden

HAYVANLARIN SES ÇIKARMALARINI ANLATAN SÖZCÜKLERİN TANIMLANMASI ÜZERİNE

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

Arte Romanica Castigliona

Sözlükçülükte en çetin işlerden biri de sözcüklerin çeşitli bağlamlarda kazandığı anlamları ayırıp tanımlarını vermektir. Çok özel bir dikkat isteyen bu konuda bizde yayımlanan sözlüklerde pek tutarlılık görülmemektedir. Eş, yakın anlamlı sözcükler ile çağrışım alanında yer alan sözcüklerin tanımlanması için geliştirilecek tanımlama ilkeleri, katı bir tutumla olmamak koşuluyla, uygulamaya konulabilseydi, okurların daha iyi anlayabildiği, sürekli başvurmak zorunluluğunu duyduğu sözlükler hazırlanabilirdi.

Bu yazımda hayvanların ses çıkarmalarını anlatan sözcükler ve bunların tanımları üzerinde durmak istiyorum. Önce Türkçe Sözlük'ten (2 cilt, TDK, Ankara 1988) yaptığım derlemeyi aktarayım:

anırmak (nsz) (Eşek) Bağırmak. (TS 1988: I, 70)

bozlamak (nsz) hk. (Deve) Bağırmak (TS 1988: , 218)

böğürmek (nsz) (Öküz, manda, deve) Bağırmak... (TS 1988: I, 220)

cıvıldamak (nsz) Cıvıl cıvıl ötmek (TS 1988: I, 258)

gaklamak (nsz) (Karga) Gak diye ses çıkarmak (TS 1988: I, 520)

gıdaklamak (nsz) Tavuk kesik kesik bağırmak. (TS 1988: I, 548)

havlamak (nsz) (Köpek) Bağırmak, ürümek. (TS 1988: I, 622)

hırlamak (nsz)... 2. (Köpek için) Saldırmadan önce hırıltıyla ses çıkarmak: *"Köpek gözlerinin akını çıkararak yan yan baktıktan sonra pes perdeden hırladı."* –B. Felek. (TS 1988: I, 640)

kişnemek (nsz) (At için) Bağırmak: *"Yağız atlar kişnedi, meşin kırbaç şakladı/Bir dakika araba yerinde durakladı."* F.N. Çamlıbel. (TS 1988: II, 878)

kuğurmak (nsz) hlk. Güvercin ötmek. (TS 1988: II, 922)

kükremek (nsz) (Aslan) Bağırmak... (TS 1988: II, 945)

melemek (nsz) (Koyun veya keçi) Bağırmak. (TS 1988: II, 1003)

miyavlamak (nsz) (Kedi) Bağırmak. (TS 1988: II, 1031)

ötmek, –er (nsz) 1. (Kuş ve böcekler için) Değişik tonda ses çıkarmak. (TS 1988: II, 1145)

tıslamak (nsz) (Kaz, yılan, kedi) Tıs diye ses çıkarmak... (TS 1988: II, 1474)

ulumak (nsz) (Köpek, kurt, çakal vb.) Uzun, iniltili, ağlar gibi bir ses çıkarmak: *"Geceleyin çakallar etrafta dolaşır, ulurlardı."*– S.F. Abasıyanık... (TS 1988: II, 1513)

ürümek (nsz) Havlamak. *"İt ürür, kervan yürür."* –Ata sözü. (TS 1988: II, 1537)

vızıldamak (nsz) Vız diye ses çıkarmak... (TS 1988: II, 1561)

vızlamak (nsz) Vızıldamak. (TS 1988: II, 1561)

Örneklerde de görüldüğü gibi *Türkçe Sözlük*'te hayvanların ses çıkarmalarını anlatmak için çokluk *"bağırmak"* eylemi kullanılmış. Okur, anlam ayrımlarını görmek için *bağırmak* sözlükbirimine gidecek ve

DİLSİZ ERGUVAN

Ne kaldı geriye
çeyiz sandığının dibinde
unutulmuş
o ilk öpüşmenin
ılık ürpertisinden başka;
boşuna
yelkenin fırtınaya direnmesi
çiçekli porselen tabaklar gibisin
kırılmayı bekleyen
her ömürdür ki
ebemkuşağı renginden süzülen
gelir
çarpar
zamanın kadranına
dil de yoluna gider erguvan da.
Nerde?
Gökkuşağını sopalara dolayan ihtiyar macuncu.
Gül soldu
zaman
eski bir çeşme gibi kurudu.
Zaman
beşikten tabuta
yeşilden sarıya akan
yelkovan
ah o dilsiz erguvan.

Metin SEVER

Desen: İclal Erentürk

oradaki tanımları okuyacaktır. Ben de öyle yaptım:

bağırmak (nsz) 1. (İnsan) Yüksek ve gür ses çıkarmak: *"Yaşasın hürriyet diye bağırsa ismi tarihe geçecekti."* –Ö. Seyfettin. 2. mec. Kendini belli etmek: *Kitap buradayım diye bağırıyor, sen görmüyorsun.* 3. (–e) Yüksek sesle azarlamak... (TS 1988: I, 126)

Hayvanların ses çıkarmalarını anlatan sözcüklerde yer alan "bağırmak" karşılığı, *bağırmak* sözlükbiriminde "hayvanlara özgü" olarak tanımlanmamış. Böylelikle sözlükbirimler arasında tanımsal bağ, ne yazık ki, kurulamamış.

Nasıl olmalıydı? Çok çeşitli yollar önerilebilir. Ben burada yalnızca ikisi üzerinde duracağım.

a) *bağırmak* sözlükbirimine: " (Hayvanlar için) Çeşitli durumlarda içgüdülerin etkisiyle kendi türüne özgü sesler çıkarmak," tanımı eklenebilirdi. Böylelikle *anırmak, böğürmek, havlamak*... gibi sözlükbirimlerdeki bağırmak'ın ne anlama geldiği gösterilmiş olurdu.

b) *anırmak, böğürmek, gıdaklamak*... gibi sözlükbirimlerin her birinde "Çeşitli durumlarda içgüdülerin etkisiyle özel sesler çıkarmak" tanımı kullanılabilirdi.

anırmak (nsz) Eşek, çeşitli durumlarda içgüdülerin etkisiyle özel sesler çıkarmak, bağırmak."

kişnemek (nsz) At, çeşitli durumlarda içgüdülerin etkisiyle özel sesler çıkarmak, bağırmak... gibi.

Bilinen gerçektir: Sözlükbirimlerin hiçbirinin dört dörtlük, yetkin, bütün anlambirimciklerini içeren bir tanımı vermek olanaksızdır. Her şeyden önce dilin anlam yönünden de sürekli bir değişim içinde bulunması buna engeldir. Ayrıca dediğimiz türden tanımlar verilebilseydi, tek sözlük yeterliydi. Oysa sözlükleri incelediğinizde, bir sözlükbirimin değişik sözlüklerde farklı farklı tanımlandığını görebilirsiniz.

Son olarak söylemek istediğim şu: Sözcükleri tanımlarken, tanımlama tekniği diyebileceğimiz kimi kurallara, ölçülere elden geldiğince uymak gerekmektedir. Çağrışım alanındaki sözcüklerin tanımlanmasında kimi eksikliklerin, tersliklerin giderilmesi biraz da buna bağlıdır.

ARAMIZA GİREN GÜNLER (HASAN TURUNÇEL'E OTUZ GÜNLÜK)

Hasan AKARSU

1.
08.30 **17.10.1990**

Can Dost Turunçel,

Az sonra Saray'a hareket edeceğim. Otobüsle gitmeyi seçtim. Bir gece kalacağım. Ali Osman'a uğramayı da düşünüyorum.

Ankara'ya, İbni Sina'ya uğurlanışın ne çok sevildiğini gösteriyordu. Çarşının gençleri hep oradaydılar. Uğurlamaya inmezden bir saat önce Günay, bana sataştı dükkanda. "Yakında başına gelecek var" dedi. Söylediğim birkaç söze de kızdı, gitti. Aşağıda 'münecim misin?' deyince alındı. Ardından ağladı, seni sevdiğini kanıtladı.

Her şey güzel olacak dost.

Cemal Süreya'nın bir dörtlüğüyle Saray'a merhaba demeye çıkıyorum.

"Şimdiye dek düşünmediyseniz
Bakmayın içinde ne var,
Küçük bir kitaptır yaşamak
Elinde tutmaya yarar."

Hoşça kal.

2.
16.00 **17.10.1990**

Dost Turunçel,

Minübüsle Saray göründü. "Kara göründü."der gibi sevinçliyim. Ali Osman'a uğradım. Bankanın lojmanına taşınıyormuş, selam bıraktım. Bir kilo sucuk ve mandalina alıp köyün arabasına bindim. Her yanı oynayan bir arabada köylüler kendileriyle uyumlu.

Ekilmiş tarlaları, çocukluğumuzda daldığımız bağları geçiyoruz. İçlerinde inekler otluyor. Evimizin bahçesinde bağlı kara inek beni yabancı seçip saldırıyor. Ninemle anamın ellerini öpüyorum. Kasalarda sıra sıra elmalar, babamın elmaları... "Güz çimenleri ıslak" rüzgar dolanıyor, güneş batıya eğimli. Evin önündeki çiçekleri suluyor anam, su içiyorum kuyudan.

"Yürüyor muyduk,
Yoksa bir doğa parçasının
Altını mı çizdiriyorlardı bize." **Cemal Süreya**

Duru bir gökyüzü altında Karatepe'ye bakıyorum, bu havayı soluyup bir selam olarak yolluyorum sana.

Hoşça kal.

3.
08.30 **18.10.1990**

Can Dostum,

Ali Osman'ı bankada bekliyorum. On dakika içinde geleceğini söylediler. "Ölümsüzlük Toprağında" adlı kitabımı imzaladım.

Köyde sabahı bilirsin. Horozlar uğraşır durur, başardıklarını anladıklarında susarlar.

Bir bardak süt, az peynir, az köy ekmeği, ninemin korda pişirdiği biberlerden bir tane, yarım yumurta. Tekirdağ'a giderken yanıma yalnızca ekmekten ve pişmiş biberlerden alıyorum.

Araba beklerken, duvar üstüne atlamayı öğrenmiş uyuz bir köpekle burun buruna geliyorum. Bir kütüğün üzerine oturup tütün içiyorum. Tozlu yolda beş dakikalık yolculuk başlıyor.

Ne yapar dağlar görünce seni?
– Bir ana gibi beni bağrına basar.
Ne yapar gökler görünce seni?
– Neşelenir, bir çilingir sofrası kurar.
Ne yapar görünce Ülker seni?
– Kırlara dönüşür, çiçekler açar." **Özdemir İnce**

Ali Osman geldi. Ne yapar görünce seni?

Hoşça kal.

4.
13.00 **18.10.1990**

Dost Turunçel,

"İki çay söylemiştik orda
Biri açık." **Cemal Süreya**

Ali Osman'ın çaylarını içtim. Tekirdağ'dayım. Cihat'a uğradım. Bilsak'ın oyununa yer ayırttım sensiz. Evi dolaşıp Ocakbaşı'na gittim. Öğle rakısı ve tütün... Sanayi Çarşısı penceremden akıp gidiyor. Senin yeneceğine inandığım rahatsızlığını lanetliyorum.

"Başak ile Terazi,
Konuşturmak için
Susan yüzümü.

Başak ile Terazi,
ayakta kalmak için
acılar hasadında." **Özdemir İnce**

Bir dosttan akan kan sevgiler hasadında.
Hoşça kal.

5.
11.20 **19.10.1990**

Arkadaşım Turunçel,

Tekirdağ Belediye Çay Bahçesinde çay içip otobüs bekliyorum. Akşam oluyor, karanlıkta yolculuk yapıyorum. Gece yorgunluğum gidiyor.

Malkara'da memurun sabahı nasıl olur? 07.00'de kalkış, kahvaltı, 08.10 okul. Güneşli bir gün olacağı belli. İki ders yapıyorum. Öğrenciler, balık avını anlatıyorlar. Birisinin gözlemi beni çocukluğuma götürüyor. Hani küçük göllerde, dere ve kaynaklarda kurbağalar olur, bağrışırlar ama biri daha farklı bağırır, tutulmuştur, yardım ister. Bir su yılanı, kanını emmektedir. Çok kurbağa kurtarmışımdır.

Çağdaş Türk Dili'nin ekim sayısında Berin Taşan'ın "Elimi Ver" şiirinden bir bölüm alıyorum.

"Kapalı kapılar ardında
Pazarlık yapamazsın gavurla
Ova benim, zeytin benim, su benim
Üstüne kül düşerse ölürüm."

Yurt sevgisini böylesine somutlaştıran dillere selam, selam sana sevgili dost.
Hoşça kal.

6.
14.15 **20.10.1990**

Can Dost,

Dün akşamüstü dükkana uğrayıp Bülent'ten ilk haberi alıyorum. Telefonla arayıp ameliyat için gerekli malzemeleri aldığını belirtmişsin. Gün belli değilmiş. Sedat Bey'e gidiyorum, senden söz ediyoruz. Sonra öğretmenin yerine. Mustafa Kurular da orda.

Sizin evi arıyorum. Gerçem'i alıyorum. Şu anda masamda oturuyor, sessizce kitaplara bakıyor.

Octavio Paz'ın Uzak Komşu'su önümde.

"Bizden daha ötelerde,
Varolmanın ve biryerlerde bulunmanın sınırlarından,
bu hayattan öte bir hayat hakkımız bizim."

Malkara'nın cumartesinden merhaba.
Hoşça kal.

7.
09.15 **22.10.1990**

Değerli Dost,

Dün nüfus sayımında görevliydim. Okul çevresini yazdım. Değişik insanlarla karşılaşmanın heyecanını yaşadım.

Akşamüstü Mehmet Bey'e uğradım, yoktu. Sizin dükkan da kapalıydı. Çok tütünlü bir gün daha geçiyordu. Gece yağmurlu, şimdi de çiseliyor. Yağmurlu bir Malkara pazarı daha.

Birden anımsadım bunca yıl sonra
o gördüğün badem gözlü
çingene kadını
tam yirmi beş yıl önce
Sandıklı pazarında.

Şimdiye kadar hiçbir kadın
öyle bakmadı
meydan okumadı sana,
gözlerini gördün
bir anda sevişip ayrıldınız.

Gökyüzüyle birlikte bakmıştı sana,
Çaktırmadan arasta esnafına." **Özdemir İnce**

İşte seni de beş on yıl ötelere götürecek dizeler.
Hoşça kal.

8.
08.35 **24.10.1990**

Sevgili Dost,

"İşte Baş, İşte Gövde, İşte Kanatlar" oyununa dört kişilik yer ayırtmıştım tek başıma gittim. Bir–iki kitap seçtim. Salon çok soğuktu. Oyuncular rolleri gereği ince giyinmiştiler. Biz böyleyken üşüdük. Sanatçıları sahne ısıtmıştır.

Tekirdağ izleyicisinin tutamayacağı bir oyundu. Soyut kalıyordu. Bittiği anlaşılmadı ve izleyiciler oyunu saçma bulduklarını fısıldayıp çıktılar.

Soğukta gece yolculuğu.

"Güvercinler için cebinde
ekmek kırıntıları gezdiren adam
kuş izleri arıyor gökyüzü engininde." **Özdemir İnce**

Yine salâlı bir sabahtan merhaba.

9.
12.35 **26.10.1990**

Değerli Dost,

Dün yazamadım, günlük yaşantının akışı içinde elim değmedi. Liman lokantasında içtiğimiz taze şarabı anımsayıp yine aldım.

Dönünce güzel Tekirdağ'ın bizi beklediğini unutma.

Gökyüzüne Akan Irmak'ı, Köy Entitüleri'ni, Suda Seken Hayat'ı okudum. Ruşen Hakkı'nın Kentin Konukları elimde. Az sonra Cumhuriyet Bayramı hazırlıkları için gideceğim.

"ben anneme ilk mektubu sekiz yaşında yazdım.
– elimi çizip koymuş muydum içine?
İkinci mektubum kan–revan bir geceden:

ZERRİN TAŞPINAR ŞAHİN * BİR ARDIÇ KUŞUYUM BEN * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

"anne sana hasretim."
...
annelerin cenneti olur mu?
–Sonuçta herkesin annesi kocaman bir sürgündür."

Mektup yazdığım annem olmadı benim. Ya sen annene mektup yazdın mı Hasan? Bak Leyla Şahin'e.

Hoşça kal.

10.
18.00 **29.10.1990**

Değerli Dost Turunçel,

Birkaç gün gecikmeli yazıyorum. Bir türlü oturamadım. Pazar günleri hep sıkıntılı geçiyor.

Erdal Atabek'in bir kitabını okuyorum. Dize düşmediğim zamanlar mutsuzum. Dün akşam on beş yıldan beri biriktirdiğim mektupları dosyaladım. Ümid, Sebo ve sen de yazmışsın.

"... güzdür
göçmez
kalır
sızısı
ellerimin." **Nevzat Çelik**

Ne zaman geçmiş olsun diyeceğim? Dışarda durmadan yağan yağmur.

Hoşça kal.

11.
19.20 **30.10.1990**

Dost Merhaba,

"Hastaneden Hasan" imzalı mektubunu aldım. Fırsat bulup yazabilmişsin.

Bugün lodos delicesine esiyor. Öğleden sonra Keşan'a gittim, işim denk gitmedi. Az önce Ankara'dan aradın, ne raslantı. Ben yazmaya oturuyorum, senden telefon geliyor, gür sesini duyuyorum.

Edirne'de aylık sanat dergisi "DAMLA" çıkıyor. İlk sayısı geldi. Bildiğim ozanların şiirleri var. Benimki yetişmedi.

"İstanbul'da doğa/Sende sevimiz
Baharı bilmeyen kelebeklerde..." **Ekrem Tos**

"İçimde her sabah/başka bir çocuk uyanır
öğrenir yeniden sevmeleri
avuçlarından yemlenir kuşlar..." **Bülent Güldal**

Hoşça kal. Uyuyup uyan Güneşle.

12.
13.30 **31.10.1990**

Sevgili Dost,

Demek insanın şimdiki gibi öngünleri de oluyormuş. Bayramına kaç saat var?

Öğrenciler derse girdi. Ders aralarındaki gürültü bizi eskitiyor diyorum.

Lodos dinmiş, Güneş bir çıkıyor, bir batıyor.

"... Günlerse bambaşka. Bir günün öbürünün önüne geçmesine izin yok. Günün gizi hem kişiliğimizde, hem de onun kendi kişiselliğinde... Siz saatleri yaşadınız... Tanığınızım. Aylar ayları açıklıyor... Açıklanmayan tek şey aşk."
"... Kafes de, diyorlar, kuşu neden istesin ki.
Gözlerine mendil bağlamış hocalar.
Nerden mi öğrendim, gazeteden mi?" **Cemal Süreya**

Hoşça kal.

13.
08.20 **01.11.1990**

Can Dost,

Çok sisli bir sabahtan günaydın.

06.30'da Aynur'u Keşan'a götürüp Edirne otobüsüne bindirdim, döndüm. Ev dağınıklığı bana kaldı. Az sonra okula gideceğim.

Söylendiğine göre bugün ameliyata alacaklarmış. Kolaylıklar, direnç diliyorum. Baharı getiren bir Güneş yükseliyor şimdi.

"Güneşten bir salkım düşer."
"... Gözlerinde çırpınır akşamın alevleri
Ve yapraklar düşerdi gönlündeki sulara..."
"... Seviyorum susmanı, yokluk gibisin çünkü,
Seviyorum susmanı, uzaklıklar gibisin."

Nenuda'nın dizeleri canına can katsın istedim. Bak çiçekler ışığı gördü, sıcağı duydu, parlayıp canlanıyorlar. Bizim de içimiz ısınıyor. Yeni güne merhaba, yeni Turunçel'e merhaba.

Hoşça kal.

14.
08.15 **02.11.1990**

Değerli Dost,

Sürekli merak içindeyim. Telefonla Ankara'yı Ha. Bey'i aradım, Aliye Hanım çıktı. Elini, ayağını yoğun bakımdayken oynattığını söyledi. Atlatmış dedim, çok sevindim. Şu an bakıp düşünüyorsundur.

"Güneş öyle içten üşür ki
Belki bir Tanrı bilir, bir de ozan."

"Mutlu olanlar biliyor–pencere
Güneşin tam yarısı."

"Ormandaki en yüksek ağaçtır
Baltacının kesmeyi en istediği." T.S. Halman

Yükünü atmış bir Malkara sabahından merhaba.

Hoşça kal.

15.
09.30 **03.11.1990**

Dost Turunçel,

Dün akşam Sedat Bey'e uğradım, senden konuştuk. Bilinci yerine gelmiştir artık dedi.

Nasılsın?

"Yaşamak insanın hakkıdır. Sizin ve herkesin. Hayatınıza güzel şeyleri getirin. Dünyanın bütün güzellikleri insan içindir. Müzik, resim, kitaplar, çiçekler, filmler... Yaşamaya üşenmeyelim." Erdal Atabek diyor bunları.

Az da kasım dergilerine bakalım.

Gösteri'de Leyla Şahin'in Geyik İzi'nden:

Dağgölüne düşen insan
Dolu bir deniz gibi uzar
Konar bir buluta ilk sabahtan...

GÖNLÜM YANGIN ERTESİ

Yine avlusundayız
Güvercin göklerinin
Mor ayazlar avlusu
Günlerden pazartesi

Mahmur sevda yorgunu
Çıkmıyor sabahlara
Ey cinayet vurgunu
O dalgın gülümseyiş

Masalarda çizilmiş
Bir resim terkisinde
Söylenmemiş acılar
Hiç yaşanmamış gibi

Hem tende duymak teni
Canı candan saymamak
Vermek her isteyene
Tabaktaki bozukluk

Nerde bardaklar nerde
Nerde sevgi pınarı
Alazı vurdu geçti
Yaktı cemalin narı

Aydın HATİPOĞLU

Fotoğraf: Sedat Tosunoğlu

Adam Sanat'ta Nahit Ulvi Akgün'ün Sodra Dağı'ndan:

Bir dağ göğe kurulmuş Sodra
Sodra'da yeni gecekondular
Geç vakit lambaları yanar
Cümbüşleri duyulur bir ara...

Ruşen Hakkı'nın Yandan Çarklı'sından:

Sarıyer'de/Bir salaş meyhane/Yandan çarklı
Kahveler geçiyor önünden/Ve kanımdan
Anasonlar arasından/Yandan çarklı vapurları/
Aşkımızın...

Küçük İskender *"Her kadın biraz alüminyum kokar"* diyor.

Hangi birini yazayım. En iyisi gelince okuruz. Bugün 12.00'da Gerçem gelecek, Havalar iyi gidiyor şansına. Baharı kaçırmıyorsun, görüşmek üzere.

Hoşça Kal.

16.
09.15 **04.11.1990**

Değerli Dost Turunçel,

Dün öğleden sonra çocukları da arabaya atıp Tekirdağ'a gittim. Nasıl anımsamazsın Turunçel'i. Kaç kez birlikte gitmiştik.

Bir çarşı turu. Sonra evin kaba temizliği ve akşam alacasında geri dönüş.

Telefonda dayıoğlu Atilla. Babası bu gece dönüyormuş. Sen yoğun bakımdan çıkmışsın, iyiymişsin. Rahatlıyorum.

GÜZ

Güz yağmuru çiseliyor
Kabuk değiştiriyor doğa
Tarlalarda kırılmış
Gündöndü sapları
Yangın öbekleri kapkara

Adalet Bakanına bakarsanız
"Açlık eylemcileri
Ölüm fedaileri"
Savaşa hayır diyenler
Tutuklanıyor boyuna

Günler akıp gidiyor
Kuş sesinden su sesinden. **Hasan Akarsu**

Artık çıkacağın günü bekleyeceğim. Malkara seni bekliyor.

Hoşça kal.

ÖYKÜ

KİMİ AYKIRILIKLAR

Hatice CEMAL

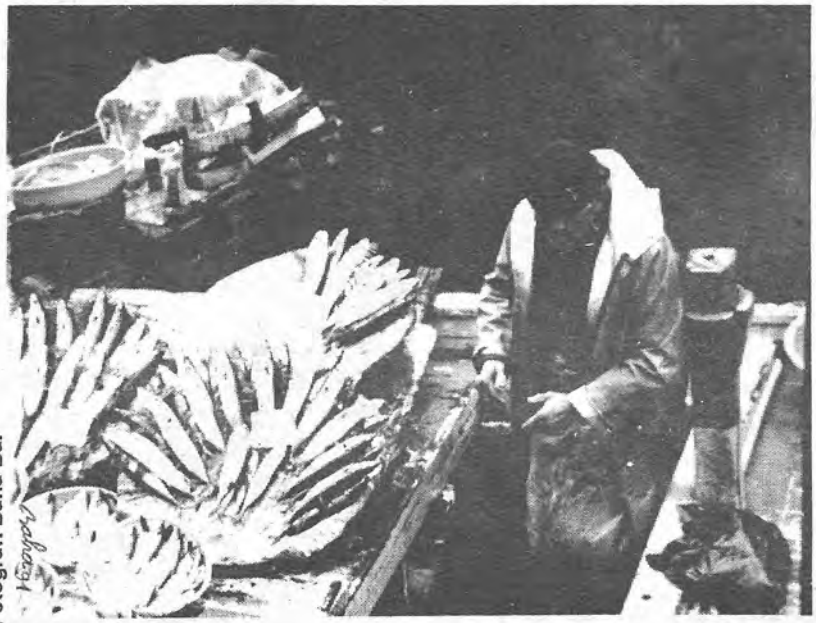

Fotoğraf: Baha Bal

Telefonun taa öbür uçlarından sormuştu. dost, Akbayram'mışcasına, "hava nasıl oralarda" diye.
Ona, kilolu kilosuz, ne'liği nü'lüğü belli kişilerin adlarını sıralamayı sonraya bırakarak, "bilmediğin gibi, bu yakalarda yeni birşey yok..." yanıtını vermiştim.

Çünkü:

Aşı taşı bol "tay-tancı" kulelerinin sökük mazgallarından dışarlara dek uzamış, "bil–bir–yet" yerlerinin duvarlarından taşmış "kod" ışınları vardı ve herkes oralardakini bu sonçağ ışınlarının yardımıyla açık açık gözetliyebiliyordu.

Çok iyi anımsıyorum, o günlerin birinde biri ötekine, "sen çiğbencilsin" demişti. Öteki de ona, "asıl senin gibilerdir açaçıkgöz" biçiminde ünlenmişti. Üçüncü gözlemci bu sözleri duyup, "çiğbencilin açaçıkgözü, açaçıkgözün çiğbencili de var..." gibilerinden düşünmüş tamamlamıştı kara söylenceyi.

Biliyordum, dinlencelerini yoz çıkarlara bağlamış ve saf Anadolu çocukluğundan uzaklaşmış kimselerin kendilerinden başkasını sevmediklerini, sıkıştırılınca da çirkin "mafyacı"ların uyuşturucularını alarak şuna buna, herşeye saldırdıklarını.

Kimileriyse, kozlarını çarçur paylaşmaya çalışırken, önce kızarıp bozarıyor, sonra birden toz oluyorlardı. Özgürlük sözlerini, özlerine songürlük yorumuyla getiren bu küçük horozlar, sıkılmadan sırıya girdikleri çakallı şölenlerde tilkiliğe soyunmuş gösterişçilerin sözüm ona "sine mücadelesi" edebiyatlarını alkışlıyorlardı.

Mollier'deki hastalık hastalarını, kibarlık budalalarını gerilerde bırakanlar da vardı oralarda, sanat damarlarından hemen hepsi kesilmiş ve sürekli birilerine, biryerlere yanaşıyor, yamanıyor, yapışıyor, sık sık kapı aşındırma, sırt kaşıma yöntemlerine başvuruyorlardı. Oralardan uzaklaştırılmak mı isteniyorlar, o zaman da büyütülmüş hınç duyarlılıkları içinde başka yerlere taşınıyorlardı. Densizliklerine diyecek yok! Onlar, yüzlerine gözlerine bulaştırdıkları "ata ot–ota at" alıntıları ve "megalo–mani–pat" sayrılıklarından kopup gelen bir tedirginlikle tek ya da birkaç sayılarda kalıyorlardı.

Uzak ülke davalarınca sessiz, özveri anlamınca yüreksiz, güçsüz olanlara gelince onların bir bölümü güvercin kanatlarına asalak olmuş bulutların gri gölgelerinde dut yemiş bülbüllere dönüyor, yaşlı kadın sofralarına sığınıyor... bir bölümü de "mey" ebesi, "kokteyl" faresi, "klik" efesi, "tekben" tekelcisi kalmaktan öteye gidemiyorlardı.

Beğenisi, içtenliği az, becerisi hücresi çok "sempati–antipati" satıcı-

BÜYÜSÜN DUDAKLARINDA
BU HASRET TÜRKÜSÜ

gecenin karanlığı yüzüme düşüyor
ve sen yüreğimi yokluyorsun
bir memleket türküsü kadar sıcak

hasretle demlenmiş bir ıslık sesi
öpüyor yaralarımı
usuldan usuldan kabuk bağlıyor

sonra bozkır yüklü gözlerin giriyor
içimin dehlizlerine
donmuş umutlarda nevruz sevinci

kelebek kanatları değiyor sevdamın uçlarına
baksam ki hüznün üstünde bir tarla kuşu
döne döne deşiyor kıraç rahmini toprağın

nilüferler çatlıyor gecikmiş tomurcuklardan
bakışlarında köpüren bir sevgi çavlanı
tokaçlıyor fikrimin küflenmiş kaygılarını

gecenin karanlığı yüzüme düşüyor
ve sen
yeni türkülere taşınıyorsun

ey git / büyüsün dudaklarında hasretin türküsü

Yunus YAŞAR

larından kimileri ise deneysiz yöneticilerin iyi dileklerinden yararlanarak, "kolay arkadaş"ların kalaysız kaplarına koydukları yararsız acı hapları sanat dünyasının karanlıklarına gönderiyorlardı.

Buldukları, oturdukları, kayırıp kayırıldıkları yerlerdeki cepcebelik'lerinden çok, elele gözgözelik'lerini sergileyen; çıkar yanılgılarını, korku yangınlarını gizleyen; bey'leri, ağa'ları, paşa'ları yamuk yavaş izleyen eski yeni kaçaklara bolca rastlanıyordu edebiyat arenalarında. Onlar, tasarlanmış ciddi taslaklar yolunda gerçek ve çağdaş ciddiliğin ne olduğunu kavrayamıyor, kasıldıkları bölmelerde kısır ve kısıtlı kaldıklarının ayırdına bile çoğunlukla varamıyorlardı. Sağlıksız yargılarına, birleşik önyargılarına basa basa eleştiri, karşı görüş getirildiğinde bu "elit–entel"ler, artık fırsat kolcusu kimliklerini saklamaksızın, adamların üzerlerine "hır–çın" fırçalar atıyorlardı.

Ayrıkotu ayrılıkçıları diyebileceğimiz aykırı'ların aykırılıklarında şunlar da vardı:

İşi gücü olmayanlarca ortalıkta dolaşmalar...

İşine gelmeyince kaba güç gösterisiyle karşıdakine dalaşmalar...

Sakallarında inci, damarlarında hindi taşımalar...

Habis ruhla karıştırıp hapis aşmalar...

Yakalarına yerde buldukları herhangi bir rozeti takmalar...

Mal'ı götüremediklerine kem gözle bakmalar...

Usları düşünceleri salçalı kalçalı tanışmalarda olanlar...

İki cami, iki kilise arasında uyuyakalanlar...

Halk'ı "hulk" sayıp beğenmeyenler, şaşılası derecede "alsen–tupen"ler...

Boş bulunmuş koltuklara baş, tembel enselere traş seçmesini bilip becerenler...

Birilerini suya götürüp susuz getirdikleri sananlar...

Üç ahbap çavuş modellerine dökülerek aslan paylı arsalarda ödül modul ne varsa aranmalar...

Gördükleri her bıyıklıyı babaları sanıp çevre kuşatanlar...

Nasılsa ellerini sıkma fırsatını buldukları her kadına kıza yılışıp sataşanlar...

Diz büküp gerdan kıranlar...

Az önce çekiştirdikleri ile karşılaştıklarında onları herkesten çok kucaklayıp saranlar...

Dostluk dışı talanlar...

Yalanlar, yalanlar, yalanlar...

Daha mı?

Ötesi, bir dahaki "hava nasıl oralarda"ya, umutla baktığımız gelecekteki "kırksekizinci hafta"ya... Tadında kalsın...

ÖZGEN SEÇKİN: "BENİM ŞİİRİM BİR ORDUDA, TEK BAŞINA, ADSIZ BİR YİĞİTTİR"

İNSANCIL

–Bugüne değin altı kitabınız yayımlandı. Son kitabınız "ONYIL"da Türkiye'nin acılı on yılını şiirleştiriyorsunuz. Önce bize 1968'lerden başlayarak bugüne gelen şiir serüveninizi anlatır mısınız?

–Bu serüven 1963'lere kadar iner. O yıllarda, biz daha çok 2.Yeni şiirinin etkisindeydik. 1960'la gelen toplumcu hava bizim kuşağın, özellikle de taşrada yaşayanların yaşam koşullarına uyan bir durumdu. O havayı solumağa felsefi, sosyal, psikolojik olarak hazırdık sanki. Böylece kendimizi, yazıp dosyaladığımız şiiri yeniden gözden geçirdik. 1968'lerde dünyada olup bitenlere yakından ilgi duyan gençlerdik artık. İstanbul'a o yıl gitmiş olmam da o olayları yaşamama ve bazı gerçekleri yakından görüp-anlamama yol açmıştır. Şiirim de bu çalkantılı yıllar içinde gelişmeye başladı. Her iklimde her bitki türünün olmaması gibidir, her şairde her şiir çizgisinin olmayışı. Şairin yüreği ve kafası belli birikimlerle doluysa, kişiliğini öylece bulmuşsa, onun ürünü, eylemi de o yolda olacaktır. Bugün Arif Damar on kez yinelese, "ben artık eski anlaşımla şiir yazmıyorum" diye, yine de kişiliğinin ve bilincinin ürünü olacaktır şiirleri. İnsan budur çünkü; yaşadığını, duyumsadığını, öğrendiğini, algıladığını dışa vuran, bu vuruşta belli etkilemeler yaratmaya çalışan canlı... Sanatçı tüm bunlara bilinçaltını ekler, hümanizmalarla bağladığı sevgileri, dostlukları ekler, ütopyalarının resmini ekler ve ortaya ürününü çıkarır. Benim de yaptığım bu. O ütopyalardan, hümanizmalardan öte ateş gibi eritici, bıçak gibi kesici bir şey daha var: yaşanan gerçeklik... Bu gerçekliğe varmak, insanda pek çok şeyi birden değiştirebiliyor. Çünkü *gerçekliğin* genleri her zaman baskın çıkıyor. Şiir evreni altüst olduktan sonra duruluyor, bundan sonra kimlik kendini gösteriyor. Adını ne koyarsanız koyun artık; ortada somutlaşan şeyi tanımlamaktan, tanımaktan başka çareniz kalmamıştır.

Bu arada beklenmedik vurgunlar yiyor şair dalı. Bu da cabası. Biçimlenmeler biraz da buna göre oluyor. 1971–12 Martı, 1980–12 Eylül'ü belki kişiliklerin dönem değiştirmesi için bir şok. Zaten çoğu yazar, sanatçı, şair bunları milat sayarak "milattan önce, milattan sonra" yazdıklarını anmıyor mu? Herhalde doğaldır ki, Türk Edebiyatının bu geleneği sürmede(!). Tanzimat kendi içinde neden ikiye ayrılmış? Çünkü birinci Tanzimatçılar Padişahı kandırmayı, onu ikna etmesini bilmişler, ya da Padişah "kanmış" görünmüş. İkinciler ise azarı yemişler Padişahtan ve böylece ağız değişmiş. Serveti Fünunculardan kaç tanesi "yeni"nin içine toplumu koyabilmiş ki... Gelelim 1950'li yıllara... DP'nin hışmı sanatçının tepesinde esince ve 1951 tevkifatları yaşanınca toplum güme gitmiş, o zaman yenilik adına ortaya çıkanlar başgöstermiş. Ben dünyada hiçbir şeyi yeni saymıyorum. Öne alma, öne geçirme, olsa olsa keşfetme diye görüyorum. Bu açıdan yeni diye yutturulanların çoğunun beşiği sonradan öğreniliyor. Özellikle de, her nasılsa, yeni, "zor" dayattığında ortaya çıkıyor.

İşte, Türk Edebiyatının bu geleneği 12'li dönencelerde de sürdü ve şiirimiz 80'li yılları da geride bırakarak buraya geldi.

Ben, bunlar arasında diyebilirim ki ödün vermeyenlerle birlikte yoluma devam ettim. Şiirin şiir olabilmesi ve halkı ön plana çıkarabilmesi, yaşananı gününde yakalayıp yarına aktarabilmesi açısından ödün vermedim. Geçici heveslerle şiir yazılamayacağı gerçeği yanında, geçici dönemlere uygun şiir yazanların da doğru yapmadıkları düşüncesindeyim. Türkiye şiirinin serüveni, bizim damarını sürdürdüğümüz şiir serüvenidir. Bunun gelişerek, güçlenerek akıp gitmesi... İnsana yaraşan bir güzellikte akıp gitmesi serüvenidir. Amaç ya da kaygı ne olursa olsun, dört duvar arasına, içki masalarına, ev içlerine hapsedilen şiir gerçek serüvenini yaşayamaz bana göre.

1976'da *Böldüm Yüreğimi Avuçlarına* adlı kitabımın çıkışı çok yoğun siyasi ortamın yaşandığı döneme rastlar. O kitaptaki şiirler bir bakıma, o sesin, o bilincin, o istemin şiirleridir. 1970'li yılları edebiyatıyla, resmiyle, müziğiyle, sinema ve tiyatrosuyla çok yoğun yaşadım. Ama biz o zaman kavganın bir parçası görerek yazdıklarımızın altına imzamızı koymadık. Bunu kötü bir kariyer olarak adlandırıyorduk. O ürünlerin çoğu bu yüzden kaybolup gitti. Bu tavrı hâlâ sevdiğimi söyleyebilirim.

Bu kitaptan sonra siyasi şiire daha çok yöneldim. Bir

yandan da çocuk yazını üzerinde yoğunlaştım. Hem çocukların ve hem de büyüklerin birlikte tad alabilecekleri, biraz didaktik ve lirizm karışımı bir şiiri ortaya çıkarmaya çalıştım. Bu amaçla *Dört Mevsim Türküleri*'ni oluşturdum. İki cilt, dört kitap... *Dört Mevsim Türküleri I*, 1978'de çıktı. Kısa zamanda da tükendi. Düşündüğüm tutmuş ve büyüklerle çocuklar bu şiirlerden zevk alabilmişlerdi.

Bu arada siyasi şiirler içeren bir dosyam İstanbul'da basılacağı günlerde 1980 geldi çattı. O şiirlerimin bazıları kayboldu: *Yaşadığımız Kimi Saatler.*

1983 yılında, artık daha fazla dayanamadığım için, kuruluşunu gerçekleştirdiğimiz ve başkanlığını üstlendiğim AYKO'da *Dört Mevsim Türküleri II*'yi çıkarmaya karar verdik. Mayısta basılır basılmaz matbaadan alındı. Ben de gözaltına alınarak edebiyat öğretmenliğime son verildi. Daha sonra bu kitap aklandı; fakat SEKA'da hamur edildiğinden kitapları geri alamadık.

1986 başlarında ise yine AYKO'dan *"Bugünü Yaşayan Kalır"* ve ANAŞ'ın Öğretmen Yayınlarından *"Sevmekten Başka"* adlı kitaplarım aynı zamanda çıktı.

1991 başlarında da ONYIL yayımlandı. Bildiğiniz gibi Türkiye okuru, şiiri az okur. Ama tezattır ki çok şiir yazanı vardır. Bu bizim karakterimizi ne iyi belirliyor.

Hep iyi, güzel, dürüstlükle doğru işler yapmak isteyen bir kişi için kitap çıkarmak, ona pek bir şey kazandırmaz. Bunların her dizesi için kişileri "seferber" edebilirsen bir yere varabilirsin. Üstüne şöyle veya böyle yazı yazdıracaksın. Yakın ilişkilerini bazı kimselerin minderine göre düzenleyeceksin ki birden adın şanın yayılsın. Tabii bu bana her zaman ters gelmiştir. Bir saman alevi gibi olmak istemem doğrusu. Ne var ki böyle düşünce de sabırlı olmak gerekiyor. Keşfedilmemiş, okunmamış, üzerinde düşünülmemiş bir şair olmak ve uzun yıllar buna katlanmak da zordur. İşte şiir serüvenim kısaca bu kadar.

–Bir dönemi şiirleştirdiniz, bir acılı on yılı. Oysa dönemler değişik akımları doğuruyor. 1980 sonrası, gerçekçilikten uzaklaşma dönemi sayılabilir bir anlamda. Siz bunun tersini yapıyorsunuz, neden?

–1980 sonrası gibi dönemleri biraz önce az da olsa anlattım. Fakat şu var: Buna benzer her dönemde şiir poetikasından ödün vermemiş yüzlerce şair var, sanatçı var. 1980 sonrasında da öyledir. Birçok arkadaş şiirini hiçbir zigzag çizmeden sürdürmüştür. Fakat yeni yetişen kuşak, 1980 öncesini içinden değil dışından yaşayan kuşak, şiirine yön tayin etmeğe kalkıştı; modernizm bile diyemeyeceğimiz, 70'li şiirin sözcükleriyle mızmız, kaçak, bunak, karamsar, soyut imge yığınları ve sembollerle birçok şiir oluşturdu. Kitlelere o gün alttan alta da olsa umudu, gelecekteki ışığı gösterecek yerde onlardan kaçtı. Sokağı pencereden seyrederek korkusunu, tedirginliğini, yalnızlığını ifade etti. Bu şiir, 80'li yıllarda dağıtılmış, içeri alınmış, yasaklanmış şiirin yanında değil, sanki ona alternatif olarak ortaya sürdü kendini ve resmi ideoloji önünde kalemini bir daha kırdı veya yumuşattı. Şiirin hapishanelere taşınmasını, hapishanelerden şiir fışkırmasını getirdi, bu sonuç.

1980'li şiiri tek kanal görmek yanlış olur. O yılların bir dökümü yapıldığında görülecektir ki her şeye karşın toplumcu gerçekçi şiir yine öndedir. Ama ardarda toplatılan, yasaklanan kitaplar bu şiirin ortada görünmesini önlemiştir. (Bu konuda Asım Bezirci'nin bir yazısı Damar 3. sayıda yer almıştır.)

Buna karşın tamamıyla bu şiir bile, sorunuzdaki biçimiyle, gerçekçilikten kurtulamamıştır. Modernizm görünen şiir de bir somut gerçekliği, sosyal bir gerçekliği vermiştir. Ama ton değişiktir. Sosyalist gerçekçi bilinç yok edilmiştir. Oysa bizim gibi olan her toplumda mücadele sürecektir, bu mücadele de sanatla mutlaka yansıtılacaktır. Kaçınılmaz bir gerçektir bu. Biz yapmazsak da bir başka kuşak bunu yapmak zorunda kalacaktır. Aradaki fark da zaten bu bilinçten kaynaklanmaktadır. Şöyle diyelim: Tema, ölümdür. Ölüm, ne şekilde gelmiştir. Ölümün her kişide uyandırdığı genel bir duygu vardır. Fakat bazı kişilerden ölüm, sosyal cephesiyle, gerektiği veya gerekmediği yanıyla algılanabilir. Ziya Osman Saba'da ölüm rahat bir ölümdür. Nazım'daki ölüm darağacıdır, süngüdür, atomdur, kurşundur. Aradaki ayrım, kişilerin dünyaya ve olayların seyrine nasıl kapıldıklarını göstermesi açısından önemlidir. Bu da şiirdeki, sanattaki bilinci ele verir.

Ben şiirimin, bir şiirin damarı olsun istedim, hep. O damarın adıyla anılsın. "Suni" kuşaklaşmalara, bu adla kitap yayımlayan, kendini sanat dünyasında öyle tanıtan eleştirmenlere de, anlayışlarına da karşı olmuşumdur sürekli. Çünkü kuşak olabilmek, çok daha köktenci bir çıkışı gerektirir.

–Şiirinizde geçmişle sıkı bağlar var, halk şiirinden, hatta türkülerden motifler var. Bu anlamda şiirinizin geçmiş–gelecek bağıntısı nerede başlar, nereye gider?

–Şiirim bir damarın sürdürücüsü olunca ve halkın değerlerine ters düşmeyince, o halk kaynağından her zaman yararlanmak olası. Yalnız bununla yetinmek de yanlış olur. Şair bugün şunları bilmek zorundadır: Türk şiirinin birkaç koldan bugüne ulaşmış içerik ve biçimlerini, söz ve anlam sanatlarını, tavırlarını, siyasi yönsemelerini... Bunlardan herkesin yararlanma hakkı vardı. Halktan ve onun kültüründen daha engin bir kaynak görmüyorum ben. Divan şiirini de iyi değerlendirmek, dünya şiirinin önemli olmuş ekollerini anlamak zorundadır, şairliğe soyunan her kişi.

"Sevmekten Başka" şiir kitabımda iki bölüm vardır. Birinci bölüm, "yarım soneler" adını taşıyor. İkinci bölüm "Taştîrler"den oluşmuştur.

Sone'ye ben *"sevilem"* adını vermiştim. TDK kapatıldığından bu adın sormadan etmeden kullanılmasını doğru bulmadım. Sone, Fransızcada ve Avrupa dillerinin bazılarında önemli bir şiir biçimidir. Ben bunun biçim olarak yarısını aldım. Daha yoğunlaşabilmek için. Ama bazı de-

BERRİN TAŞ * İNSANA GEÇİKMEDEN * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

değişiklikler yaparak... Örneğin tema, uyak, ölçü kurallarına uymamak gibi. Taştîr, Divan edebiyatı şiir biçimidir. Ondan yararlanmayı denedim. Bunu yaparken o biçime tam uymamaya, kendine özgü bazı özgürlükler tanımaya çalıştım. Bunları Türkiye şiirinde ben değil de bir Cemal Süreya, Turgut Uyar yapmış olsaydı, herkes üzerinde durur, kafa yorardı. Bizim Türkiye kültür ortamını bu biçimiyle de iyi değerlendirmek gerekir. Bu Bizans duyarsızlığı Türkiye kültürüne hayli çelme takmıştır. Düşünün, insanlar antoloji hazırlıyorlar; bu antolojinin adı Türk Şiiri Antolojisi; ama onda bazı insanlar yer almamış. Ölçü ne? Dayanak ne? Şiiri izleyemiyorsanız antoloji çıkarmaya ne hakkınız var. Aşk şiirleri antolojisi yapsanız ya da özel bir antoloji oluştursanız bu sorumluluk bir yerde sınırlanır. O da değil. Oysa bu antolojiler yarınki kuşakların okuyacağı ders kitaplarına kaynaklık edebilir. Nasıl bir sorumsuzluk olduğunu varın siz düşünün.

İşte geriye dönüşlerimizle, ileri sıçrayışlarımızla bizi değerlendirecek, sürekli izleyecek kişilere ihtiyacımız var.

Geçmişle olan şiir uzantım insanlığın mirasına, gelecekle bağım da ölünceye değin götürebileceğim yere göredir. Ne denli başarabiliriz bilinmez; bu uzun koşuda durmamak gerekiyor. İpi göğüslemenin (yani şair olabilmenin) sürekliliğe bağlı bir uğraş, savaşım olduğuna inanıyorum.

– 1980 sonrasında dünyada ve ülkemizde gelişen olayların etkisiyle toplumcu gerçekçilik bir kenara atılmak istendi. İnsanı sanattan kovan modernizm modası sardı her yanı. Sizce insanın sanattaki yeri nerede?

–Günümüz modernizmi hakkında az çok, önceki yanıtlarımda tavrımı belirledim, sanırım. Burada "insan sanattan kovulur mu, buna bakalım, isterseniz. Kovulur mu? Bana göre asla. Yalnız böyle şiirlere giren insan tipi değişir. Nasıl bir insan tipi: Halktan kopuk, saçlarını ensesinde kuyruk yapmış insan (şeklen kopuk), değerlere asla aldırmayan; tüm değerleri anarşizmin felsefesiyle kendi dünyasından kovan; kendine özgü salonlarda ve bulvarlarda gönül eğlendiren; dünyada olup bitenleri kendine dert edinmeyen ve bundan dolayı duygulanmayı bile kalbine yaklaştırmayan; kapitalist ilişkilerin yozlaştırdığı yabancılaşmış ve egoist bir insan tipi. Bunların sayıları kadar şiirleri de okuyucu bulacak mutlaka. Belki de bizim insanımızı sanattan kovmuş olmaları tepkimize konu olan. Bunda haklısınız. Ama ne yazık ki o tip de insan tipidir, ve bir şiir anlayışında mutlaka bulunacaktır.

İnsan sanata çeşitli biçimlerde katılır. Ya okuyucu olarak, ya yazanı, yapanı olarak ya da kahramanı olarak. Bugün sanatta etkili olan, (özellikle de şiir, öykü ve romanda) olumlu insanımızın, her şeyiyle yaşamda yer alan insanımızın adı vardır. Bu açıdan ben umutsuz değilim. Benim gibi düşünüp yazan herkesin de bu gözlemle bakmasını istiyorum çevresine. Modalar geçicidir, kalıcı olanı biz götürüyoruz.

–Bir de şiirin kendi sorunları var; ritm, ses, sözcükler... Sizde bir şiir nasıl oluşuyor?

–Şiirin tanımı çok açıktır. Her ne kadar değişikduygusal tanımlar yapılsa da böyledir. Bu bakımdan şiirde (nasıl sağlanırsa sağlansın) o şiirin temasına uygun bir ses olması, ritm ve ölçülülük bulunması gereklidir. "Dize", giderek "bütün" kavramı arka plana itilmez. Sözcük seçimi, sanat yapma kaygısı "boşunadır" denilemez. Böyle bir anlayışı değişik boyutlarda, başka başka çağrışımlarla desteklenme olanağı her zaman bulunabilir. Şiirin başarılı olup olmaması ancak şiire özgü öğelerin değişik türevleriyle ortaya konulabilmesiyle gerçekleşebilir. Bu kaygıyı hep taşımışımdır. Bende sese ve uyuma bağlılık önde gelir. Söyleyeceğim, duygu bende önce tanımını ve anlamını bulmalıdır. Benim potamda ayrı bir kıvama girmelidir. Yumuşaksa biçimini ona göre giymelidir; hınçlıysa çağlayandan düşen bir su sesini ve görünümünü almalıdır. Bunu yakalayabildiğimde o benim şiirimdir işte.

–Son olarak Türkiye'de şiir nerede, sizin şiiriniz bu şiirin neresinde?

–Türkiye şiiri önemli bir yol almıştır. Çeşitliliğiyle, tüm motifleriyle, ürkekliği ve yiğitliğiyle, insana özgü tüm özellikleri yansıtmasıyla doruktadır. Ama bunun sürekliliği olmalıdır.

Benim şiirime gelince o, bir orduda, tek başına bir adsız yiğittir. Ortalıktan bulanıklık, pus-duman çekilince yiğitliğinin ayrımına varılacaktır. Çünkü zaman denen kavram sürmektedir daha.

Kitaplar arasında geçti 41 yıl

KİTAPLARIN GETİRDİĞİ MUTLULUK KİTAP YAKANLARA İNAT, KİTAPLAR ARASINDA NİŞANLANIYORUZ.

Kitapların sık sık toplatıldığı ve hatta yakıldığı, düşünenlerin kurşunlandığı, yazıların zincirlendiği bir ülkede, yıllardır sadece kitaplardan aldığım güçle sürdürdüğüm "vatandaşlık" kavgasında bundan böyle yalnız değilim.

Bazı kişilerce; yakılsa da, toplatılsa da, zincirlense de benim için tapınılası tek varlık kitaplar "yalnızlığın artık yetmez mi?" diyerek bir başka kitap tapınmacısı ile karşılaştırıverdi beni.

Kitaplar tanıştırdı bizi, kitaplar bir araya getirdi. Ben İstanbul'da, O ise Zonguldak'ta doğup büyümüş olsak da, kitaplar eritiverdi aradaki kilometreleri, bitirdi.

İnşaat Mühendisi "Serpil Akman" ile karar verdik bundan sonraki yaşantımızı beraberce-kitaplarımızla kavgamızla sürdürmeye.

Kitap yakanlara inat, birlikteliğimizin ilk adımını 21 Kasım 1991 perşembe günü bir kitapçı dükkanında, kitaplar arasında nişanlanarak atıyoruz.

Yakılsalar da toplatılsalar da, zincirlenseler de kitaplar gösterdi bunca yıl doğru yolu, kitaplar getirdi sonunda mutluluğu.

19.11.1991

Refik Ceylan
"Vatandaş"

İNSANCIL MUTLULUKLAR DİLER.

ÇEK, DÜNYA GÖRSÜN!

İbrahim AKYÜREK

Fotoğraf: İbrahim Akyürek

Zonguldak maden işçilerinin 30 Kasım 1990'da başlattıkları büyük grev ve onu izleyen Zonguldak–Ankara yürüyüşü belleklerimizden silinmedi. Bir kentin haksızlığa duyduğu tepki, ülkemizdeki öteki işçi eylemlerine de sıçradı.

Zonguldak maden işçilerinin grevi, Ankara'ya yürüyüş boyunca da gözlendiği gibi öfke, neşe, yaratıcılık ve sağduyu içinde sürdü. Yürüyüşün beşinci günü Mengen'den geriye dönüşte ise hüzün ve umut içiceydi. İnsanlar gol yemiş takımın oyuncuları gibiydiler. Ancak, gelecek maçın umudunu da taşımayı unutmamışlardı.

Madenciler, eş ve yakınları, çeşitli meslek gruplarına bağlı kent insanlarından oluşan yüzbine yaklaşan topluluk sanatçılarımız ve toplumbilimcilerimiz için kaçırılmayacak olanaklar sundu (Alpaslan Işıklı bir konuşmasında yürüyüşü Martin Luther King'in zencileri yürüten eylemine benzetiyor). Yaşam tüm çıplaklığı ile "Zonguldak Dersi" niteliği kazandı. Ne yazık ki, dersi izleyen, "İşçi–Sanatçı El Ele" sloganları ile tanışan sanatçılarımızın ve görsel tarihçilerimizin sayısı sınırlıydı.

Görsel açıdan çekici, şaşırtıcı, günden güne değişen kareler sunan kent içi ve kent dışı yürüyüşlerin belgelenmesinde AFSAD, İFSAK üyeleri; FOSEM, ZFG fotoğraf grubu çalışanları ve sendikaların basın bölümü elemanları birlikte yer aldılar. Fotoğraf ve video çekimi yaptılar. Grev sürerken çekilen görüntüler İstanbul ve Ankara'da gösterime sunuldu. Zonguldak insanını hak ve özgürlük girişimlerinin kent dışına yansıtılmasından hoşlanmayan kamu yöneticileri, Ülkü Özen'in Ahmet Telli'nin şiirleri eşliğinde Çağdaş Gazeteciler Derneği etkinliği olarak Ankara'da sunulacak filminin ikinci gösterisini yasakladılar.

Madencilerin geçen günler boyunca fotoğrafçılarla içli dışlı olmaları, fotoğrafçıların neyin fotoğrafına yöneldiklerini gözlemelerine, nasıl poz verilmesi konusunda ilginç yöntemler geliştirmelerine de neden oldu. Zaman zaman, "Çek, Dünya Görsün!" biçiminde, yaptıkları işin önemini kavramış bir insanın guruyla fotoğrafçılara seslenen işçiler, çabalarına geniş yer veren gazetelerin muhabirlerine özellikle teşekkür ettiler. Ülkemiz insanları TRT'nin kasıtlı ve açık sansürü ile ekranlarında pek birşey göremediler ama; İsveç, ingiltere, Fransa, Almanya, Finlandiya, Avusturalya televizyonlarından gelen ekipler ülkelerine Zonguldak gerçeğini taşıdılar.

İşçilerin bir aydan fazla süren yürüyüş boyunca günübirlik geliştirdikleri, basında ilgiyle izlenen sloganların çeşidi kırkı aşmıştı. Bunlardan bir tanesi, "Madenci Demokrasi Dersi Veriyor" idi. Sloganları dinlerken Zonguldak'a dört–beş saat uzaklıktaki bol ödüllü fotoğrafçılarımızı ve sinemacılarımızı düşündük. Görsel ve düşünsel tad alabilecekleri bu ortamı birlikte paylaşmayı bekledik.

Sanatın eskimeyen özü otoriteye karşı çıkmaksa, en önemlisini yaşıyorduk. Kolay değil, otoritenin merkezine her gün üç dört koldan kent içine kilometrelerce yürüyen işçiler kimseden "izin" almamıştı.

HOLLANDA SERAMİKLERİ, EVELYN VAN BAARDA VE BÜYÜK, ŞİŞMAN, SOYUT KADINLAR...

Cemile ÇAKIR

İnsanlık, her zaman yeni yeni anlatım biçimleri arar durur. Yeni kapıları zorlar, yeni çıkış yolları bulur. Sanat tarihi, hatta insanlık tarihi de yeni anlatım biçimi arama yollarının toplamıdır bir bakıma. Kimi zaman söz yetersizdir, kimi zaman renk. Hep yeni bir şeyler ararız, yeninin peşinden koşarız. Kimi zaman bir şeyler engeller bizi, din, resimi yasaklar, biz minyatürü, çinileri buluruz. Durmaksızın ileriye doğru akan bu değişim yeni sanat türlerini de çıkarır ortaya. Resim yetmez, fotoğraf büyür yanıbaşında, heykel ve resmin yanında seramik çıkar, önceleri cılızdır, kimse kabul etmez, ama o rüştünü ispatlayıp ayrı bir sanat olduğunu anlatır herkese.

Seramik yeni bir sanat dalı. Kendini endüstriyel kullanımdan yeni yeni ayırmış durumda. Şimdi o da resim, heykel gibi sanatların arasına girebiliyor, kendine genişleme alanı bulabiliyor.

"Çağdaş Hollanda Seramikleri" sergisi, on ülkeyi dolaştıktan sonra Türkiye'ye geldi. Hollanda seramik sanatı ustalarının eserlerini Türkiye seramik sanatçıları izleme olanağı buldu. 1950'lerden sonra genişleyen, kendini gösteren Hollanda seramik sanatı 1950'lerde dekoratif eğilimliydi. 1958'lerde ise grafik–dekoratif biçem ağırlığını göstermeye başlamıştı, bunda çağın resim ve grafik sanatçıları Picasso, Klee, Miro'ların etkisi söz konusuydu. Daha sonra günlük işlev şartını bir kenara bırakıp özgün şekillere yöneldiler. 1965'lerde soyut formlar kendini göstermeye başladı. 1960'larda görülen bir başka gelişme ise kil yerine toprak kullanmanın yaygınlaşmasıdır.

Sergiye katılan sanatçılardan Jan Van der Vaart, işlevi olan objelerde geometrik şekillerden yola çıkmış. Johan van der Loon asıl mesleği olan tekstil desinatörlüğünün olanaklarını seramikte uyguluyor. Bu iki sanatçı ayrıca sanat akademilerinde doçentlik yapmakta, Hollanda seramiğinin önde gelen isimleri arasında yer almaktadırlar. Bunun dışında sergiye katılan sanatçılar Geert Lap, Netty van den Heuvel, Alexander Lichtveld, Pauline Wiertz, Christian Wisse, Babs Haenen, Wilma Henkelman, İrene Vonk, Susanne Hahn, Bob Brand, Michel Kuipers, Kees Marinus ve Evelyn van Baarda'ydı. Bu sanatçılardan Evelyn van Baarda sergiyle birlikte Türkiye'ye geldi. Son yıllarda geleneksel küp şekli ve sırlama tekniğinin yerine İtalyan post–modern dizayn grubu Memphis'ten etkilenen sanatçılar arasında yer alan Evelyn van Baarda ile bir söyleşi yaptık

–Bize kendi sanat çizginizi anlatır mısınız?

–Den Bosch Güzel Sanatlar Akademisi mezunuyum. Daha sonra Seramik Çalışma Merkezi'nde çalıştım. Delf şehrinde "De Porceleyne Fles" (Porselen Sürahi) Fabrikası'nın kurduğu deneysel bölümde çalıştım. Bu fabrika, olanağı olmayan sanatçılara malzemelerini kullanma olanağı sağlıyor. Daha sonra kendi fırınımı oluşturup bağımsız çalışmaya başladım. On yıldır kendi fırınımda çalışıyorum. Genellikle kadın figürleri yaptım, büyük, şişman, soyut kadınlar. Giderek kadın kaybolmaya, geride soyut kil tabakası kalmaya başladı. O andan sonra soyut çalıştım. Kilin toprak özelliğini çok seviyorum. Mümkün olduğu kadar az sır kullanıyorum, altın ve inci kullanıyorum. Pişmiş kil taş haline gelirken şeffaf olmasını beklemeden delik açıyorum. Bu yöntemle ışığın geçirgenliğini sağlıyorum. Bu şekilde çalışmayı seviyorum.

–Neden seramik?

–Çocukken bir seramik atölyesini ziyaret etmiştim. Oradaki çalışmadan çok etkilendim. Unutamadım. Kilin toprak özelliğini seviyorum.

–Vincent Van Gogh gibi ünlü bir sanatçının ülkesinden olmak, resimle akrabalığı olan seramik sanatında, sizin sanatınıza bir etkisi oldu mu?

–Tabii çevreden, yaşadığım toplumdan etkileniyorum, fakat beni bir sanatçı olarak etkileyen kimse yok. Ben çok özel ve bireysel çalışıyorum.

–Hollanda'da Türkiye'li işçiler var. İki ülke insanlarının bir arada bulunması, karşılıklı bir etkileşim söz konusu mu? Sizin sanatınızda bunun bir etkisi var mı?

–Hayır, böyle bir etki söz konusu değil.

–Endüstriyel kullanıma daha yakın bir sanat seramik. Sizi bu anlamda zorlayan etmenler oluyor mu? Yani tüketicinin, toplu üretim yapan işletmelerin beğeninizi etkilemesi söz konusu olabiliyor mu?

–Seramağin yeni bir sanat dalı olarak, resim ve heykel düzeyine gelmesi çok zaman ister, ama Hollanda'da bu düzeye erişilmiş durumda. Bu anlamda böyle bir sorun en azından bizim için söz konusu olamaz.

Devlet ayrıca seramiğin bu durumunu göz önünde bulundurarak destekliyor. Bu sergi Devlet Sanat Ofisince

SON YAZ GÜNÜ ŞÜKRAN'LA

Sevgili Şükran Ketenci'ye dostlukla...

Oynaşırken balıklar
gümüş sularda,
okşarken tenimizi rüzgar
gülerek bakıyoruz güneşe
şükranla
son yaz sabahları
ada vapurunda...

Bir bulut geçiyor bazen
güneşin önünden
karartıyor günümüzü.
Dökülüyor üstümüze
bütün Eylüllerin hüznü.
Anlatıyoruz birbirimize
güneşsiz insanları,
denizsiz kadınları
ve sevinçsiz çocukları.
–Gözlerimizde bir tutam hüzün–

Geçip gidiyor bulut
az sonra
takılıp martıların ardına.
Bir ışık sağnağı yine
güneş üstümüzde...
Gülerek bakıyoruz Şükran'la
son yaz günü yaşama...

Fotoğraf: Hatice Tuncer

Doldurup güneşi avuçlarımıza
denizin kokusunu burnumuza
taşıyoruz güneşsiz insanlara,
denizsiz kadınlara
ve sevinçsiz çocuklara
1 Eylüllerde, kadın günlerinde,
çocuk bayramlarında...
Güzellik geliyor yüzüne
güneşin / şiirin
paylaşılınca...

Gülsüm AKYÜZ

düzenlendi. On ülkede sergilendi. Devlet bu tür çalışmalarımızı destekliyor ve olanaklar yaratıyor.

–Devlet bizde desteklediği ölçüde sınırlar. Hollanda için durum nedir?

–Devlet, Hollanda'da burslar veriyor, ya da farklı biçimlerde destekliyor. Müzelere satın alıyor. Bunun için bir komisyon var, eserlere bakılıyor, sergi açıp açmadığına bakılıyor, serginin durumuna bakılıyor, başarı oranına bakılıyor,

–Ya ideolojik ters şeyler söylenmişse, devletin kabul edemeyeceği bir anlatım biçimi...

–Hollanda için bu söz konusu değil. Kimse düşünceleriyle değerlendirilemez. Önemli olan ürünlerdir, ürünlerin değeridir.

–Az önce büyük, şişman kadınlar yaptığınızı söylediniz. Neden büyük, şişman kadınlar?

–Belli bir nedeni yok. Kendimi gördüm ben seramikte, büyük, geniş... içine bütün düşüncelerimi, bütün duygularımı koyabileceğim... Erkek figürlerine oranla kadın figürleri çalışmaya daha uygun, daha yuvarlak... İşleme olanağı daha fazla...

–Bir de kadın sanatçı olmak...

–Hollanda'da kadın–erkek çalışması açısından bir fark yok. Benim için da böyle bir fark söz konusu değil.

–Son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?

–Her şeyden önce bu serginin burada açılmasına sevindim. Böylelikle Türkiye'li seramikçiler bizim ürünlerimizi görme olanağına kavuştular. Ben de onların ürünlerini görmeyi isterdim. Dilerim ki Türkiye'li seramikçiler Hollanda'da sergi açar, biz de onların ürünlerini görmüş oluruz.

–Teşekkür ederiz.

Kaynakça: Sergi tanıtım broşürü

İDRİS ATMACA * EKMEKARASI UMUT * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

ÖYKÜ

KENDİMSİZ

Attila ŞENKON

Yolculuk dönüşüymüş.
Bir elimde valizim, ötekinde üstleri kendi el yazımla yazılmış beş zarfla posta kutularının önündeyim.
Köşeleri numaralı zarfları sırayla açıp ayak üstü okumaya başlıyorum.

20 Ağustos

Merhaba,
Sorunsuz bir yolculukla (neredeyse yol bütünü uyuyarak) Bodrum'a geldim. Kasabanın iki yıl içinde bunca değişmiş olması inanılır gibi değil. Pansiyona saptığımız sokağın köşesindeki pizzacı, çiğ köfte salonu olmuş. Sokağı ancak önünden üçüncü geçişimde tanıyabildim. Salih Bey'ler de pansiyonu bir iki küçük ilave ile motele dönüştürmüşler. Bana, hani deniz yataklarına hayran kaldığımız İtalyan çift vardı ya, işte onların odasını verdiler. Dışardaki manzara, gelirken komşu bakkaldan aldığım bu karttaki görüntüye benziyor. Birazdan çıkıp kartı postaya atacak, sonra da denize gireceğim. Eşyalarımı dönünce yerleştirmeyi düşünüyorum. (Düşünüyor muyum?)
Sevgiyle

20 Ağustos

Sevgili Kendim,
Yol yorgunluğundan olsa gerek, bu gece erken yatmak niyetiyle yemekten sonra hemen pansiyona/yani motele döndüm. Uyumadan sana yazmak ve günümü özetlemek istiyorum.
Hayatımda ilk kez uyuyarak yolculuk yaptım ve bunu sensizliğime borçluyum. Birlikte olsak, sanki otobüsü kullanan senmişsin gibi gözünü bir an bile yoldan ayırmaz, hem kendini hem de beni perişan ederdin. Hoş, yolculuk insanı yine de sarsıyor ama hiç olmazsa zamanın nasıl geçtiğini anlamıyorsun.
Kartı postaya atıp, denize girdikten sonra odaya döndüm. Yolculuk sırasında giydiğim blue-jean'im, tek paçası ters yüz olmuş bir şekilde sandalyenin arkalığında duruyor, lastik ayakkabılarımın sol tekine tıktığım çoraplarım da hallerinden pek şikayetçi görünmüyorlardı. Hâlâ da öyleler. Rahatlarını bozmadım.
Seninleyken çoğu kez sıkılarak katlandığım düzenliliğe bu kısa kaçamakta paydos diyorum. Ayrıca karar verdim, tatilim boyunca diş macununu da tam ortasından sıkacağım.
Mavi şortumun üstüne, aralarındaki renk uyumuna dikkat etmeksizin valizden çektiğim bir T-shirt giyip yemeğe çıktım. Belki tanıdık birilerine rastlarım düşüncesi ile ortalıkta bir süre dolaştıysam da, sonunda açlığa yenilip yemeği yalnız yedim. Boşluğa, olmayan bir kalemle imza atarak hesabı istiyordum ki, yan masadaki turist kızın da el kol işaretleri ile garsona bir şeyler anlatmaya çalıştığını gördüm. Üç değil iki bira içtiğini, yediği omletinse karışık olmadığını ben araya girmesem pandomim yoluyla Mandarin'in laz garsonuna anlatabilir miydi bilmiyorum.
Hep derim ya, Bodrum'un yalnızlığı oraya gidene kadardır diye, bu kez de haklı çıktım. Hemen tanıştık. İrlandalıymış. Adı Rosanna. Dublin'de, ayrıntılarını tam anyamadığım, yatırımlarla ilgili bir işte çalıştığını anlattı. Öğleden sonra grup arkadaşlarıyla Karaada'ya gidecekmiş. Akşam Halikarnas'ta buluşabileceğimizi söyledi, ama ben çok yorgun olduğumu belirtip bu daveti yarın akşama erteledim. Yani biraz sen gibi davrandım aslında.
Bunca yıl öylesine alışmışım ki sana, ne denli kaçarsam kaçayım bir yerde önümü kesiyorsun mutlaka. Bir hafta önceki o partide –Özlem'in doğum günü– ikinci kadehten sonra artık içmemem konusunda bıktırıncaya dek ısrar etmeseydin, şu an belki burada benimle birlikte olabilirdin. Seni cezalı bir çocuk gibi Ankara'da bırakıp gelmek benim de içime sinmedi. Ne ki, buna ikimizin de ihtiyacı vardı. Günden güne hırçınlaşan, geçimsiz, saldırgan iki düşmana dönüşecektik yoksa.
Şirketin İzmir şantiyesindeki toplantı bir süre ayrı kalmamız için iyi fırsat, toplantı öncesi aldığım bu üç günlük Bodrum izni ise mucize oldu. Her türlü iç baskıdan uzak geçecek bu tatilin olumlu etkilerini şimdiden hissetmeye başladım bile.
Rosanna'dan ayrılınca, yeni açılan bir suluboya sergisini gezmek için Beyaz'a yürüdüm. Sergide Suat ve yeni kız arkadaşı ile karşılaştım. Sergiyi beraber gezdik, akşamüstü de Raşit'in kahvesinde oturup uzun uzun okul yıllarından konuştuk. Hâlâ delilik derecesinde titiz olup olmadığımı soran Suat'a, yanıt yerine keşke odamın şu andaki görüntüsünü verebilseydim.
Konuşma sırasında, Haluk'la Kenan'ın da Gümbet'te Asarlık Motel'de kaldıklarını öğrendim. Yarın belki onları görmeye giderim.
Akşam yemeğini de birlikte yedikten sonra izin istedim. Bodrum'un yeni canlandığı bu saatte motele dönüp de ne yapacağımı anlayamadılar.
Yazacağım bu mektuptan söz etsem hakkımda ne düşünülerdi acaba?
İyi geceler

21 Ağustos

Günaydın,
Ne zamandır böyle sağlıklı uyandığımı hatırlamıyorum. Traş olmayacağımı düşünmek de neşeme neşe katıyor.
İzmir'deki toplantıya kadar cildimi nadasa bırakıyorum.
Sevgiyle

21 Ağustos

Kendime,
Haluk'la Kenan'ı, Asarlık Motel'in kayalar üstündeki terasında kahvaltı ederlerken buldum. Beni görünce çok şaşırdılar.
Tez projeleri için arazi seçmeye gelmişler. Benim işimden, onların gelecek üzerine tasa(rı)larından konuşurken kahvaltılarına da ortak oldum. Sonra kumsal boyunca yürüyüp sıcaktan bunaldıkça denize girdik. Bu arada farkına varmadan epeyce yanmışım.
Öğlen, Kenan'ın vosvosuyla hocalarının önerdiği bir araziyi görmek için Gündoğan Koyu'na gittik. Şimdiye kadar baktıkları arazilerin en iyisiymiş. Bence de, eğim, yön ve manzarası ile tatil köyü projesi çalışmaya son derece uygun. Bol bol resim çekip çizim yaptılar. Beni Bodrum'a bıraktıklarında saat yediye geliyordu. Pansiyona dönmeden/motel demeye alışamayacağım galiba/ bira içmek ve bu satırları yazmak için yeni açılan bir sokak

barına oturdum. Adını bilmiyorum, oturduğum yerden tabelası da okunamıyor.

Sigaram kalmamış. Postahaneye giderken bir paket almalı. Bu gece, hani dün yemekte tanıştığımı yazdığım İrlandalı kızla buluşuyoruz. Ayrıntıları yarın yazarım.

Sevgiyle

22 Ağustos

Kendimciğim,

Saat 14:07 ve ben bir iki dakika önce uyandım.

Hâlâ dün gecenin sarhoşluğunu taşıyor, Gümbet'ten aldığım bu kartı yatakta yazıyorum. Yalnızım. Rosanna gitmiş.

Geceyi birlikte geçirdik. kulakların çınladı mı?

Sen olsan, aman ya AIDS bulaşırsa diye korkmaktan bu güzel geceyi berbat ederdin. Emin ol, her şey bu tehlikeleyi göze almaya değecek denli mükemmeldi. Yalnız, sırtım ve omuzlarımdaki yanık deri tarif edemeyeceğim şiddetle acıyor.

Ne demişler: No pain, no gain!

22 Ağustos

Selam,

Yarısını uykuda geçirdiğim bu son günün geri kalanında neler yaptığımı, Sensi Bar'ın deniz kenarındaki masalarından birinde yazıyorum.

Motelden çıkar çıkmaz rastladığım ilk lokantada doludizgin bir yemek yedim. Menülerinde tatmadığım şey kaldı mı bilmiyorum ama, garsonun beni doyuramayacağı düşüncesiyle paniğe kapıldığından eminim. Nasıl yediysem, üstünden yedi saat geçmesine karşın karnım hâlâ acıkmadı. Canım bu gece yalnızca içmek istiyor. Üçüncü votka vişnemin son yudumlarındayım, haberin olsun.

Karnım doyunca, postahaneye günlük olağan ziyaretlerimden birini yapıp 4 numaralı zarfı da postaya verdim.

Postahanenin önünde, ne yapacağımı düşünürken – bugün denize gir(e)medim. Rosanna ve arkadaşlarını gördüm. Telefon kabinlerine doluşmuş, ülkelerini aramaya çalışıyorlardı. Uzun deneyişler sonucu içlerinden biri erkek arkadaşı ile konuşmayı başardı. Programlarına göre sualtı müzesini ve kaleyi gezeceklermiş. Benden de kendilerine rehberlik etmemi istediler. Müzeyi ilk kez gezdiğimden çok fazla yardımcı olamadım, ama kale hakkındaki bilgi birikimim onları hayli şaşırttı.

Dolaşmaktan ve resmimi çekmek isteyen Rosanna'ya çılgın pozlar vermekten yorulunca, Fransız kulesine çıkıp şarap içmeyi önerdim. İki gencin keman ve flütle müzik yaptığı taş kulenin minik penceresinden, gökle denizin birleştiği o sahte çizgide güneşin kaybolusunu izleyerek şarap içtik.

Az önce, şimdi oturduğum bu masanın yanında vedalaşırken, Rosanna adresimi istedi. Resimlerimi gönderecekmiş. Bilirsin, ayrılıklar hep hüzünlendirir beni. Yine öyleyim ve kendimi çok yalnız hissediyorum. Başım da, içkinin etkisinden olmalı, hafifçe dönüyor. Bence, samimi bir itirafın tam zamanı: SENİ ÖZLEDİM.

Birbirimizden kaçmak yerine, bir noktada uzlaşarak yaşayamaz mıydık? Düşünüyorum da; ben senin titizliğine, prensiplerine karışmasam, sen de beni özel yaşamımda biraz daha özgür bıraksan mükemmel bir ikili olabiliriz seninle. İzmir'deki toplantı dört gün sürecek. Ankara'ya döndüğümde mektuplar da elime geçer. Bu andlaşmayı o zaman imzalar uygulamaya koyarız. Anlaştık mı?

Dönünce görüşmek üzere, şimdilik hoşçakal.

23 Ağustos

Canım Kendiciğim,

Hiç hesapta olmayan bu mektubu yazdıran sensin.

Üç günün tozu ve pisliğinden arınmak için, motelden ayrılmadan sıcak bir banyoya ihtiyacım olduğunu düşünmüştüm. Önce traş oldum, ardından da sıcak suyu sonuna kadar açıp haşlana haşlana yıkandım. Kurulanırken, lavabonun üstündeki aynada buhardan başka bir şey gözükmüyordu.

Sıra saçımı taramaya geldiğinde aynaya kocaman bir kalp çizip parmak uçlarımla içini boşalttım. (Bu işte senin parmağın varmış gibime geliyor!) Pırıl pırıl bir yüzle karşımdaydın ve gözbebeklerinde toplanmış sımsıcak sevginle bana gülümsüyordun. Kalbin altına SENİ SEVİYORUM yazarak banyodan çıktım.

Saat dokuza geliyor.

Hemen çıkarsam otobüse ancak yetişirim. Postahaneye bile uğrayacak zaman yok. Bu zarfı, postaya vermesi için artık Salih Bey'e bırakırım.

Hesabı iyi ki geceden ödetmişsin. Aklına sağlık.

P.S. : Zarfı kapatmadan andlaşmamıza bir madde daha eklemek istiyorum.
Lüt en diş macununu ortasından sıkmama izin ver. Öyle zevkli ki!

Desen: Aşkın Ayrancıoğlu

İLİŞKİ

gözlerimin dokunmadığı yok
usumun uzanıp almadığı
nasıl kaçacak neden
pembe balın ak sıcaklığı

hep güneye uçsa kuşlar
kuzeyde buluşurlar
düşünün bir kez güneşi ayı
doğuya batıya doymamışlar

21.12.1982
8.07.1991

İbrahim YILDIZ

HALİKARNAS BALIKÇISI'NIN TORUNU DENİZ ARABACI İLE BİR SÖYLEŞİ

Fatma KETHÜDAOĞLU

– Sayın Deniz Arabacı, çok ünlü bir aileden geliyorsunuz... Halikarnas Balıkçısı'nın torunu olmanız özel yaşantınızı ve çevrenizle olan ilişkilerinizi etkiledi mi?

– Halikarnas Balıkçısı benim için öncelikle *dedemdi.* Kendi deyimiyle "Dodosunun dedesi, Dedesinin Dodosu". Bunu yüreğim sevgiyle dopdolu yazıyorum, Aramızdaki yetmiş yıl kadar yaş farkına rağmen bir kez dahi sesini yükselttiğini, kırıcı olduğunu ya da torunlarına sabrının taştığını görmedim. İzmir'de MERHABA apartmanın üçüncü katında dedem ve ninem, dördüncü katında da biz otururduk. Yazı yazarken torunlarının dörder beşer odaya dolduğu olurdu da, gözlerinde mutluluktan başka birşey göremezdik. Dedemle ilgili anılarımı hiç ummadık şeyler çağrıştırıyor, bugün ben otuzbir yaşımda olmama karşın beş yaşındaki kızımın sonsuz merakına yetemediğim ve sorularını sabırsızca geçiştirdiğim oluyor. Oysa dedemin sevdiklerine her zaman vakti vardı. Dedemin Halikarnas Balıkçısı oluşu tabii ki özel yaşantımı etkiledi. Sayesinde güzel insanlar tanıdım, ona gösterilen saygı ve sevgi beni onu bir yazar olarak keşfetmeye götürdü ve o yazarı sevdim. Çocukluğumda annem "Karcay" gibi, "Gülen Ada" gibi öyküler okurdu yanıma uzanıp ve en güzel masallarıydı bunlar çocukluğumun. Yıllar sonra o büyüyü yeniden yakalayıp, ona sıkı sıkı sarılarak Bodrum'a yerleştim.

– Dedenizin kaç çocuğu vardı, içlerinde yazınla uğraşanlar var mı?

– Dedemin bildiğim kadarıyla altı çocuğu vardı. Bunların biri İspanyol bir hanımdan olma ve İspanyol İç Savaşı'nda ölen bir gençmiş. İtalyan eşinden Mutarra isimli bir kızı olmuş, sanırım İtalya'da hâlâ hayattadır. Üçüncü eşi Hamdiye hanımdan oğlu Sina doğmuş. Sina dayım hayatta, İstanbul'da yaşıyor. Hamdiye teyze de İstanbul'da ve bilinci son derece yerinde. Bu yıl Ekimde yapılan anma toplantısında okunmak üzere dedeyle ilgili bir mektup yollamış. Son eşi Hatice'den yani anneannemden üç çocuğu olmuş. Yaş sırasına göre annem İsmet, teyzem Aliye ve dayım Suat. Çocuklarının içinde yazınla uğraşan yok.

– Dedeniz öldüğünde onüç yaşında olduğunuzu söylemiştiniz, onunla ilgili olarak anımsadığınız ilginç anılarınızdan bir kaçını anlatır mısınız?

– Dedemle ilgili anıların en güzelleri çocuklarından ve dostlarından duyduklarım. Aile içindeki Halikarnas Balıkçısı'ndan örnek vermek içinse, şöyle günler var belleğimde:

Dedem çocukluğumda anladığım kadarıyla nineme çok düşkündü. Evde genellikle Rumca-Türkçe karışık konuşulurdu, evin her zaman sıcacık bir havası olurdu. Bunda, ninemin de payının çok büyük olduğuna inanıyorum. Oniki, onüç yaşlarında biyesi ve kardeşleriyle bildiği tek yer olan Girit'teki köylerinden ayrılıp Bodrum'a gelmek, dedemle evlenmek ve daha yirmi yaşlarındayken üç küçük çocuğa sahip olmak kolay olmasa gerek. Dede

GÖRÜNTÜLENİŞLER

–Ali Cengizkan'a–

IV.
yeniden dönmelisin kıyılarına
bir kazak giy ödünç sonbahar renginde
okşa dalgaları şairleri sever gibi
ağ karakıştan karla karışık
yolları yürü özlemekle
İlkyaza inanmış ve bekleme
yüreğinde soluğunla büyüyen ateşi
–o çocuk
yarınlara uyanmaya dalmıştı

şimdi, söyle ali
çocukluğun bu yıl kaçına bastı.

"Çocuk Ömrümüz" için.

T. Asi BALKAR

Desen : Nilgün Kozal

çocuklarına, torunlarına çok düşkündü ama nineye düşkünlüğü yeni ay doğunca ortaya çıkardı. Hilâl şeklindeki ayı Merhaba apartmanının penceresinden görür görmez gözlerini sıkı sıkıya yumar ve "Hatçoo" diye neneme seslenirdi. Nene yanına geldiğinde gözlerini açardı ancak ve yeni ay'a onunla başlardı.

Dedem konuşurken de, yazarken de -Mektuplarını okudukça hayret ediyorum- içindeki şair çoşardı. Babamın görevi nedeniyle Amerika'ya gitmemiz gerektiğinde anneme duygularını şöyle anlatmış "Yüreğim siz geldikçe açılıp çoşar, siz gidince sıkışıp kalan bir akordeon gibi..."

İlkokulda matematik ödevlerimi dedeme götürürdüm, ciddi ciddi yardım etmek niyetiyle problemleri okumaya başlar, sıra çözümüne gelene dek "Niye sokarlar ki bu bakkal--çakkal hesaplarını çocuk beyinlerine" diye kâh söylenir, kâh havuz problemlerini komik şekilde aktararak güldürürdü beni. Dersten bunaldığım anlar için büyük boy kartonlarla en kıymetli boya kalemleri hep hazırdı.

Birgün edebiyat dersinde DEDE'yi anlatan bir kompozisyon yazmıştım. Annem dedeme okumamı istedi, ama ben o tür şeylerden hoşlanmadığım için ağabeyim okumuş, onun dediğine göre dedem göz yaşlarını tutamamış bittiğinde. İçimde yaşayan insan sevgisinde onun payı çok, çok büyük...

Dedemin son günleri... Bizler öğrenciydik hepimiz, sınavlar, günlük heyecanlarla geçiyordu günlerimiz, ama alt katta yaşanan yoğun hüznün hep farkındaydık. Ev dolup dolup taşıyordu ve tüm bu "VEDALAŞMALAR"'da en güçlü hep dedem oluyordu. Seksendört yaşındaydı ve yalnızca vücudu yenilmişti, beyni ise tüm yaşamınca olduğu gibi dipdiriydi. Yattığı yerden yazılarına devam etmeye çalışır, gücü yetmeyince sol eliyle sağ bileğini kavrar, elini ittire ittire son sınırına dek zorlardı kendini. Bize "Cumhuriyet" gazetesini satır satır okutur, kâh bir habere sinirlenip söylenir, kâh kahkahalarla gülerdi. Ölümünden birkaç saat önce tansiyonu beşe düştüğünde bile doktora "Kaç?" diye sormuş, ve doktor "Çok iyi üstadım" diye cevap verince de gülmüş. O saatlerde yaşam ve ölüm arasında giderken son sözleri: "Benim için korkmayın çocuklar...," "Açın, açın pencereleri maviyi görmek istiyorum", "Yavrucaklar saatlerdir güneşin altında, para verin onlara..." Bu son sözlerine ancak Bodrum'da, cenazeyi getirdiğimizde bir anlam verebildik, cenaze için İzmir Belediyesi araba tahsis etmediğinden bir minibüs ayarlanmış ve konvoyun Bodrum'a girişi bu gibi nedenlerle geçikmişti. Bodrum Belediyesinin düzenlediği tören ise Bodrum'un girişinde -Yokuşbaşı- yolun iki yanı boyunca ellerinde çiçeklerle dolu öğrencilerin karşılaşması ile başlıyordu. Öğrenciler, cenaze geçiktiğinden saatlerce ayakta beklemişler.

– Siz şimdi dedenizin ünlü bir kıyı şehri yaptığı Bodrum'da yaşıyorsunuz. Orada dedenizin yaptırdığı gemi şeklinde bir ev varmış. Aileniz İzmir'e göçtüğünde satılmış ve ne yazık ki alanlar sonra yıkmışlar. Bu ev hakkında neler biliyorsunuz, sizde resmi varsa, dedenizin bir resmi ile birlikte göndermenizi rica ediyorum.

– Bodrum'da dedemin yaptırdığı gemi şeklinde bir ev benim bildiğim kadarıyla yok. Şimdiki "Balıkçının Pansiyonu" denilen yerde yaptırdığı iki katlı, deniz kıyısında bir ev varmış, annemlerin çocukluğu o evde geçmiş. Teknesi "YATAĞAN"'ı fırtınalı havalarda zarar görmesin diye ikinci kataki bir pencerenin yanına taktırdığı büyük bir demir halkaya bağlarmış. Evi, depreme karşı dayanaklı olsun diye özel taşlar ve değişik bir haçla yaptırmış. Öyle sağlammış ki, yıkarken çok güçlük çekmişler.

GÜZEL İNSANLARADIR, ÇAĞRIM...

Tacim ÇİÇEK

Fotoğraf: İsa Çelik

Yaşadığımız koşullardan kendimizi soyutlamak olası değil, öyle ki içinde bulunduğumuz ortamın bile dış etkenlerden etkilenmesi karşısında etkilenmemek ve bunları aşarak güzele yönelmeye yeni yaklaşımlarla, donanımlarla çaba harcamamak yalnızca varolan oysa dıştalanması gereken her şeyin varlığını sürdürmesine katkıda bulunmaktır. Bu yaklaşımla bağlantılı olan Brecht'in: "dövüşmeyen davası için/dövüşür karşıtının kavgası için" dizesi saptamamızı doğrular niteliktedir.

"İnsanlar hangi düzeyde ortam yaratırsa, ortam da aynı düzeyde insanlar yaratır "ın dışavurumu olan bu saptama sanırım açıklayacağımız olguyu daha da netleştirecektir... Dışımızda yaratılan yaşama biçiminde koşut oluşturulagelen her yapılanma şu veya bu biçime varolanın damgasını taşımaktadır. İşte bundan ötürü 24 Ocak kararlarının kaçınılmaz sonucu olan enflasyonizm kendisini "dergiler" bazında da somutlaştırdı. Bugün, egemen sanat karşısında tek tek lokmalar halinde olan karşı genel sanat ve bunları oluşturanlar küçük küçük oluşumlar içinde büyük birer imza olma kaygısındalar. İşte bu çıkmaz Brecht'i doğrular niteliktedir. Çünkü dergi enflasyonu güzel yaşamın bağlamında bilinçlenmeyi, örgütlenmeyi ve daha geniş kitlelere ulaşmayı engellemektedir. Başka bir deyimle, bugün varolan dergilerin çoğu klan anlayışı içinde yalnızca egolarını tatmine kalkışan anlayışların bir ifadesidir. Bunlar asla sağlıklı değildir. Çağdaş insanın örgütlü olduğunu söyleyedurduğumuz şu zamanda güçleri birleştirip bir çatı altında toplanmak tek çıkar yoldur.

Neden...?

Çünkü günümüzde çağdaş olmanın ölçütü "gündelik bir gazete, haftada bir dergi–altını çiziyoruz–ayda da bir kitap" okumaktan geçiyor. Buna inanılıyorsa ve yaşamak için üretim, üretim için bilgi ve bilgi için eğitim şeklindeki anlatımla, eğitimin-bilgi edinmenin ve okumanın–insan hayatının ayrılmaz bir parçası olduğuna inanıyorsak bu kaçınılmaz...

Neden...?

Çünkü, belli bir yaştan sonra uyanan beyin hücrelerinin uyanıklılığını sürdürmesi için beslenmesi gerekiyor. Bunu da gerçekleştirecek araçların arasında yer alan önemli unsur da dergidir. Ama bu dergi aşağıda açıklayacağımız nitelikleri olmayan güzel dergiler olmalı...

– "Bizler, T. Apaydın'ın, F.Baykurt'un şiirlerini şiir olarak görmüyoruz. İsimleri büyük olduğu için bu dergide varlar" diyen dergilere.

– "Düzenlediği şiir yarışmaları ile para toplayan ve şaşkınlığı ile aynı ilçedeki üç kişiye de üçüncülük ödülü verebilen dergiciklere.

– Aldığı paranın ancak 1/4 bile edemeyecek edere

TAŞLIÇIKIŞ ÇIKMAZI

yorgunum ölüler kentine ayak bastığım günden beri
hangi şarkıya başlasam bir kız zencefil taşır odama
bütün orospularıma yakut dağıtırım sebepsiz

çizilir alnıma taşlıçıkış çıkmazında acının ilk haritası
denizin ve dağın yorgun renklerini sırtında taşıyan
ve kum saatleriyle yaşayan duvarlara çizilen eğri
o resimlerden düşen karnavalların yeni soytarıları

yani gözleri akrebin gözlerine benzeyen kasaba
zehirli su
Ziya Osman Saba geçer gözlerimden geçer taşlıçıkış
çıkmazı
gittikçe yakınlaşır kıyıyı seyreden zambakların kokusu
zamansız ağaran beton evlerin tahta balkonlarından

Hüseyin Avni DEDE

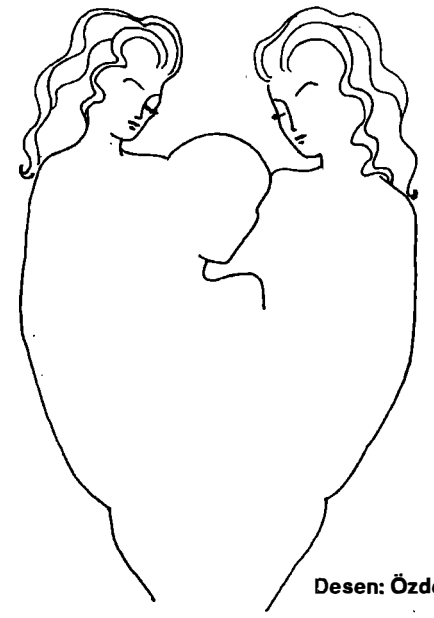

Desen: Özdencan

kitapları göndermeyi alışkanlık edinenlere.

– "Bize kaç abone buldun da ürünlerine yanıt vermemizi istiyorsun" diyenlere

– Başkasının ürünlerini kafasındaki normlara göre yeniden yazıp ve onların adına yayımlayan dergiciklere

– Ünlü yazar–şairlerin arkasına sığınarak kendi anlaşılmazlıklarını satmak isteyen klan dergilerine...

Bütün bunlardan sonra şuraya geliyorum. Starların ürünlerini satın alarak onların otokontrol yöntemiyle kendilerine tahdit uygulamalarını gerçekleştirebilen sermayenin renkli dergilerine karşı olmak gerekiyor. Bu yazı güzel insanlara çağrımızdır. Gelin düşüncelerimizin çakıştığı nokta güçlü çıkışımız olsun, küçük küçük karşı oluşumlarda birer büyük olmak yerine büyük ve sağlıklı ama iyiden, doğrudan, güzelden yana olan, savunulagelen her şeyi tersyüz etmeye çalışan büyük bir oluşumda (dergide) küçük, ama önemli bir ayrıntı olalım. Bu, ne o kadar zordur, ne de olanaksız.

Peki nasıl?

Az önce söylediğim ve daha bilmediğimiz yanları olan dergileri almayarak. Böylece ilk adımı atmış oluruz. Her sayısını merakla bekleyeceğimiz bir dergi için.

Dağıtım engellerini aşmak için güçlerimizi birleştirmek gerekiyor. Ekonomik zorlukları tekrar etmiyorum. Ama n'olursa olsun, her sayısını merakla bekleyeceğimiz dergiyi desteklemek zorundayız. Böylece sermaye dergileri, entrikalarıyla birlikte silinir gider.

Peki, bizim destekleyeceğimiz bir dergi var mı? Evet... Şimdilik *İnsancıl* var. *İnsancıl,* her sayıda gelişen, uzun soluklu bir dergi. Gelişmesini ve ilerlemesini acelesi olduğu için hızla ama yanlışsız gerçekleştiren kadrosuyla, sayageldiğimiz dergileri ve onların gerilerindekileri korkutarak büyüyor. *İnsancıl,* alışagelmiş anlayışların karşısında... yaşamı ödünsüz güzelleştirmeye çalışıyor.

İnsancıl'ı yalnız bırakmamak gerekiyor. Çünkü *İnsancıl*'ın yaygınlaşması, edebiyatı kişisel çıkar için kullanmalar, ters bilgilendirmeler... bizi rahatsız eden birçok şeyin sonu demektir.

İnsancıl, sıradan insana kapılarını açmış durumda. *İnsancıl* insanın yanında. Bundan ötürü *İnsancıl*'ın önüne çeşitli engeller çıkarılıyor. Atmosferine zehir bırakılıyor. *İnsancıl* bunun bilincinde. Bunun karşısında ozonlaşmamalıyız. Nasıl mı? *İnsancıl*'a her türlü destek vererek. Satarak... bayilerden alarak dostlarımıza göndererek... abone bularak...

Bunu kendimiz için yapmalıyız. Ne zamana kadar? İlkelerinden taviz vermediği sürece.

Sanatta star sistemini, İstanbul dükalığını yıkmamız için öncü durumda olan *İncancıl*'ı güçlendirmemiz... İnsancıl'da mücadele veren o bir avuç insan için sizlere sesleniyorum. Öbür dergiler (Yazıt ve Damla hariç tabii) gözünde yalnızca tüketici okur olarak görülen güzel insan... TYS yazar haklarını savunmaz, Anadolu yazarını görmezden gelir. Öbür dergiler okuru ters bilgilendirir...

Bizler bunları sırtımızda daha ne kadar taşıyacağız. Cesaretle yoluna devam eden İnsancıl'ı yalnız mı bırakacağız?

BERRİN TAŞ * İNSANA GEÇİKMEDEN * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

OLGUN ŞENSOY

1961 Ordu doğumlu. Şiirleri ilk kez ***İnsancıl****'da yayımlanıyor.*

BİRİKİM

Ananın özlemekten yana birikimi
Toprağın susuzluktan yana
İşsizlerin köşe başında birikimi
Alınterinin
Patron kasalarında birikimi
Tüm birikimlerin
Bir alanda birikimi
Sonra patlaması birikimlerin
Aydınlığa dönüşmesi
Tüm özverili onurlu beklentilerin.

* *

Sana ulaşamamak
En güzeliyse sevdaların
Bırak
Ulaşılmaz kalsın
Maviye boyanmış
Uzaklardaki umutlarım.

* *

Her sıcak gülüşünde
Işgın verir sevinçlerim
Mutluluğum mutluluğunla kenetlenir
Sevince boğulur
Titrek
Sana yangılı bedenim.

**

Yaşadık mı bilmiyorum
Ama yaşattık
Son seferindeyiz yolculuğun
Biliyorum
Ölünce de rahat yok bizlere
Yine kahrolacağız
Çiyanların paylaşım savaşından.

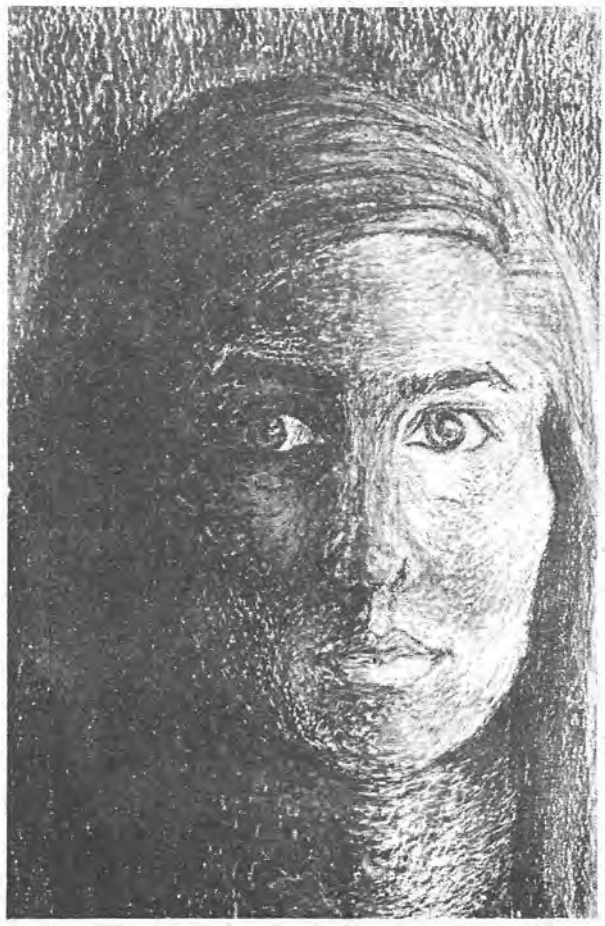

Pınar AKKAN

...BİRDEN

Karanlığa gül uzattım
Aydınlandı dünya birden
Kötülüğe sevgi ektim
İnsanlar
El ele verdi sevinçten
Ekine su verdim
Boy verip yeşillendi birden
Düşene el uzattım
Yaşamı değişti sevgiden
Maphusa el uzattım
Umutla baktı yarınlara yeniden.

Olgun ŞENSOY

KÖY GÜNCESİ

Cengiz GÜNDOĞDU

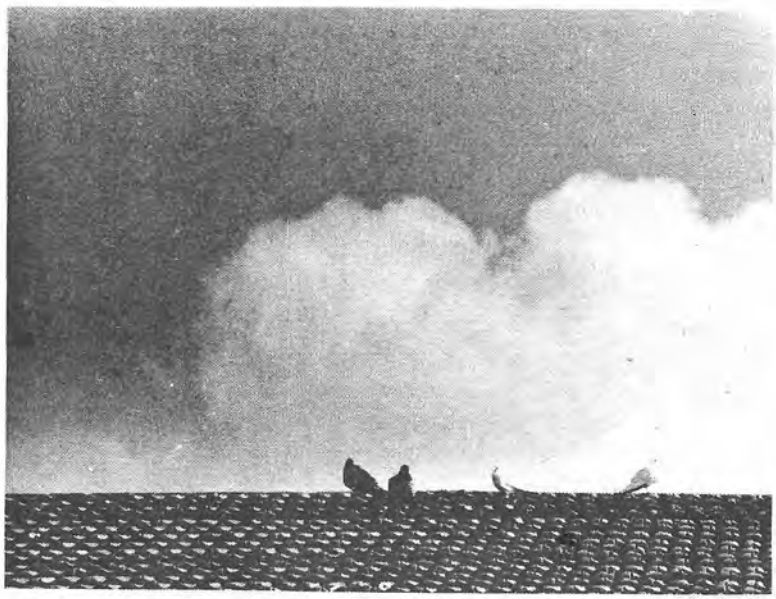

Fotoğraf: Gülnaz Çolak

21 Eylül Cumartesi

Esenköy'de sonbahar... günlük güneşlik bir gün. Umudu pekiştiren... hayatı sevdiren güzel bir sessizlik... Çay bahçesinin bir köşesinde saatlerce oturdum, okumadan, yazmadan, hiçbir şey düşünmeden. Bu sessizliği sevdim. İçim sevinç dolu...

Gözlerimin içi gülüyormuş. Az önce bir dost söyledi. "Gözlerinin içi gülüyor, bugün" dedi. Bazen Karadeniz'de gemilerim batmış gibi oluyormuşum. Bugün öyle değilmiş...

Biliyorum gözlerimin içinin güldüğünü... Sabahtan beri canım sıkılmadı da ondan. Erken çıktım yola. İstanbul pusluydu. Takside giderken Galata Kulesi'ne baktım. Puslu havada, sabahın erken saatlerinde görünümü güzeldi... Fazla bakmadım ama, çevirdim başımı. Güldüm kıs kıs. "İstediğin kadar bana kendini beğendirmeye çalış, İstanbul" dedim, "ben, seni sevmiyorum"

Seni sevmiyorum İstanbul. Çünkü sen benim kentim değilsin. Biliyorum, köşede bucakta kalsa da doğal güzelliklerin var. Bu bir yana, istesem, arar bulurum başka güzelliklerini... Ama ben bir kenti insanıyla severim. İnsanın yarattıklarıyla... insanın var ettikleriyle... İnsanî güzellik derim buna. Güzel bir yol... güzel bir yapı... güzel bir merdiven... güzel bir kaldırım...

İstanbul, senin yolların, senin yapıların... senin merdivenlerin, senin kaldırımların güzel değil. İstanbul senin insanın güzel değil.

Sen bir kent değilsin İstanbul. Sen, insanların birbirlerinin gözünü oyduğu bir cangılsın.

Her köşede bir kalleşin var. Hainlerin merdiven altında pusuda.

Senin o büyük işyerlerinde, her saat artık değer sömürüsünün ince hesapları yapılır. Batı üniversitelerini bitirmiş makosen ayakkabılı, bilekleri altın saatli beyinler pis kumpaslar kurarlar daha fazla para için.

ALICI KUŞUN PENÇESİNDEYDİ ZAMAN

"Ayten Mutlu'ya"

Geçti yıllar, düş bulutlarının arasında.
Alıcı kuşun pençesindeydi zaman.
Gün mü, gece mi, anlamsızdı
durmalıydı saatler.
Dolu dolu olmalıydı, yaşam.
Neydi birden, korkutan seni?
Bulutlardan, kendinden.
Kolunda gezdirdiğin
alıcı kuşun, tutsaklığında kalmaktan.

4.11.1991
Ayhan ERGÜN

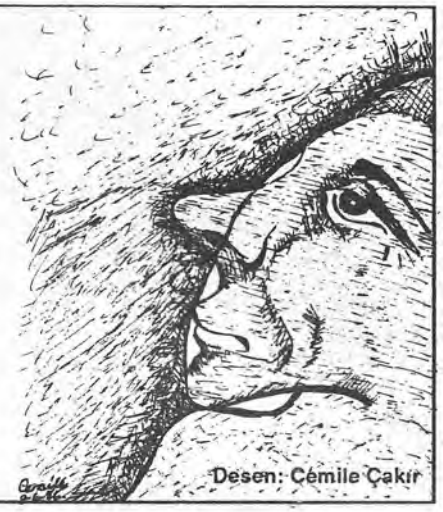
Desen: Cemile Çakır

Yarım kalmış yapılarında bir dilim ekmek karşılığı küçük çocuklara tecavüz edilir.

Senin o kutsal camilerinde, on dakika önce insanı aldatan... müşterisine bozuk malı pazarlayan esnafın cuma namazı kılar.

Senin bol ışıklı, lüks otellerinde yüzü on kat boyalı kadınları pazarlar yabancı dil bilen muhabbet tellaları.

Senin garsonun, şoförün, doktorun, avukatın, mimarın, mühendisin, boyacın insanı düşünmez. İnsanı nasıl soyup soğana çevireceğini düşünür.

Sen İstanbul, Türkiye kapitalizminin somut örneğisin. Ama sen Türkiye'nin geleceği değilsin. Olamazsın. Olmayacaksın.

Vapurda bunları düşündüm. Söyledim. Erken çıkmıştım yola. İnsanî değerleri ezen, yok eden kapitalizm uyanmamıştı daha... Hızlı giden taksinin camını açtım. Rüzgarı avuçladım. Sabahın rüzgarı temizdi. Top oynamak... bisiklete binmek... Koşmak geldi içimden... Annemi düşündüm... Annemin sabahlarını... Her hafta İstanbul'un bir yerine giderdik, oranın sabahını görmek için. Florya... Sarıyer... Kadıköy... Pendik... Buralarda değişik güzel sabahlarda yürürdük.

Annem, bitmesini hiç istemediğim aşk masalları anlatırdı. Kadınlar özveriliydi, erkeğini çok severdi katıksız... erkekler alevler içinden çıkıp gelirdi sevdiği kadına.

Aşk, sabahlar gibi tazeydi o masallarda.

Ben buna... hep taze kalacak bir aşkı insanın yaratabileceğine... bugün de inanıyorum. Şimdi şu dakika daha çok inanıyorum.

Vapurda birbirini itmeyen... omuzlamayan bir avuç insandık. Erkekler bacakları iki karış açık oturmuyordu. Ciklet patlatmıyordu kadınlar. Yüznumara temizdi.

Güzel bir yolculuktan sonra. Yalova'ya indik. Bir kaptıkaçtıyla Esenköy. Sonbahar, dala konmuş bir serçe gibi şakıyordu.

Kaptıkaçtıdan inince arkadaşım Kemal Küçük'ü gördüm. Gülümseyen yüzüne baktım.

22 Eylül Pazar

Çay bahçesi. Az önce iki kelebek uçtu. Çiçeklerin üstünden. Kanat seslerini duydum... Bir tavuk dolaşıyor masamın yanında. Ayak seslerini duyuyorum. Az ilerde bir kedi mırıldıyor... Çok renkli sessizlik diyorum buna. Çiçekler... sarı, beyaz, mor, pembe... Ağaçlar... yeşil, daha yeşil... Kelebekler beyaz. Kedi... sarı, beyaz... Tavuk... beyaz.

Çok renkli sessizlikte yazıyorum.

Dün gece arkadaşım Kemal Küçük'ün evindeydim. Önce şunu söyleyeyim. İlişkilerimde yanılma payını yüksek tutarım. Büyük... derinlemesine beklentilerim olmaz. Sözü önemsemem. Eyleme bakarım. Eskiden böyle değildim. Hayat... olup bitenler, yüzünden değiştim. Nice sözlerin ayaklar altına alındığını gördüm... yaşadım. Tatsız hayal kırıklıklarından... yıkıcı sarsıntılarla bugüne geldim. Ama şunu da biliyorum. Bir insanın sözüne hemencecik inanma duygumu sakladım derinlerde. Çünkü bu duygu güzeldir. Bir insana... insanın sözüne inanmaktan daha ne güzel olabilir. Sözün çizgisinde yürümek... sonu n'olursa olsun milim sapmadan yürümek... Güzelliktir bu...

Şimdi yıllar sonra Kemal Küçük'e bakarken, bana o güzelliği yaşatacak insan bu mu diyorum.

YUSUF ÇOTUKSÖKEN * DENEMENİN KIYILARINDAN * DENEMELER * İNSANCIL YAYINLARI

İPLİKSİ İZLER

soğuk terliyorum canım
bir çay ver sıcak olsun
gecenin kıvrımları
siyah bir tül gibi
sarıyor yüreğimi
yuvasını arayan kuşlar
çarpıyor pencereme
birdenbire bir kar ırmağı

oturdum kıyısına gecenin
gizlerini düşündüm
içimdeki tünelin
arsız bir hamamböceği
yorulmadan dolaşıyor
ipliksi izler üzerinde
soğuk terliyorum canım
bir çay ver sıcak olsun

Bülent GÜLDAL

Larissa Naumova

Kemal Küçük, 46 yaşında. Esenköylü. İlkokulu bitirmiş. Sık sık yakınır bundan. "Bir fakülte, en azından lise bitirseydim"der. Ben, "Sen fakülte ya da lise bitirseydin bozulurdun" derim.

"Duygularımı... düşüncelerimi bazen anlatamıyorum. Türkçem yetersiz kalıyor. Fakülte bitirseydim böyle olmazdı" diyor.

Bu bilinç, Kemal Küçük'ü birçok bilinçsiz okumuştan ayırıyor. Duygularını... düşüncelerini kıt Türkçeleriyle anlatamayan ödüllü yazarlar bir yanda, Kemal Küçük bir yanda. üstelik o yazarlar bilinç yoksunluğu yüzünden duygularını... düşüncelerini anlatamadıklarını bilmiyorlar.

Kemal Küçük sürekli değiştiğini söylüyor. Değişim sürecini anlatıyor. Bu anlatımın yanında ben onun değiştiğini görüyorum. Kemal Küçük sağduyusuyla ufkunu genişletiyor.

Şimdi beni şaşırtan... duygulandıran noktaya geliyorum. Geçen haftaların birinde oturmuş konuşuyorduk. "Bir gün Esenköy'e yerleşeceğim" deyince "Peki yazarlığınız n'olacak, İnsancıl n'olacak" dedi. Yazarlığı bırakacağımı söyledim. İşte o dakika hiç beklemediğim bir tepki gördüm. Benim idealimi iyi bilen bir yazar... ya da bir okur bu tepkiyi gösterseydi şaşırmazdım. Ama Kemal Küçük... onla hiçbir zaman yazarlığımdan... edebiyattan konuşmadık. Yalnızca birkaç sayı İnsancıl'ı verdim.

Ben, yazarlığı bırakacağımı söyleyince, Kemal Küçük şöyle dedi. Aynen. "Siz yazarlığı bırakmamalısınız. İnsancıl çıkmalı. Bu yazılar... bu şiirler çıkmalı. Siz güzel şeyler yapıyorsunuz. Öyle anladım ben. Burda boş zamanlarımda sizi düşünüyorum... mücadelenizi... Bu işte benim de katkım olmalı. Tasarladıklarımı yapabilirsem İnsancıl'ı yürütmeniz için size beşyüzmilyon vereceğim."

Dondum kaldım. Bir cigara yaktıktan sonra "Niçin" dedim. "İnsancıl'ı Türkiye'de herkes okumalı" dedi.

Şimdi şunu söylemeliyim. Kemal Küçük'ün benim yazarlığım için, İnsancıl için ortaya beşyüzmilyon koyma tasarısını hiç düşünmüyorum. Burda önemli olan Kemal Küçük'ün bunu düşünmesi. Bu düşüncesinde son derece samimi olması.

Kemal Küçük nasıl bir insan. Bilinç derecesini bilen... Türkçem bana yetersiz kalıyor diyebilen bir insan... Bu önemli. Yıllar önce yazmıştım. İleri doğru değişim gerçekliğin kavranmasıyla mümkün olabilir dedim. Bu önemli. Çünkü bireysel değişim toplumsal değişimi hızlandırır. Bunu birçok okumuş anlamadı. Değiştim sandı ama, gerçekliği kavrayamadığı için değişemedi. Değişimi sözde kaldı. Davranışları değişmedi. Hayatı kavrayışı değişmedi. Toplumu da bu yüzden değiştiremedi. Kendi değişmemişti zaten.

Kemal Küçük'te olup biten ne. Kemal Küçük önce bireysel gerçekliğini kavrıyor. İşte bunun için eksiğini görüyor, kendini değiştiriyor. Böylece toplumsal değişimin basamağına çıkıyor. İşte bu basamakta okumuşların göremediğini görüyor.

UYANIŞ

Aydınlığı savunmasıdır
Gözlerinin karalığı
Esrik savrulmalardır, ufak bakmalarım
Sensizlik, karşı çıkmamaktır yalnızlığa
Çığlığım ordudur
ki olmayacaksın esirim
Hürriyetin çekiyoruz sancısını
Yüreğimiz devirme ateşlerinde doğuyor çünkü

Dün bahçesi ortak kondulardık
O günden beri
gökleri ortak yıldızlara dönüştük biliyorsun

Raziye CERİT

Memet GÜRELİ

Okumuşlarımız ödül... ün peşinde koşacaklarına Kemal Küçük'le bütünleşmeye uğraşsalardı, Türkiye, bugün bu noktada olmazdı.

Ödül...ün, okumuşların değişmezliğine...klişe yapılarına bir perçin daha vurdu. Bu perçin, onların Kemal Küçük'le bütünleşmesini... insanî bir çizgide yol arkadaşlığını önledi. Okumuş, ödülleriyle eli böğründe kendinden farksız iki–üçbin kişiyle başbaşa kaldı...

Kemal Küçük kendine yol arkadaşlağı yapacak aydını bekledi gür bir kaynak gibi...

Aydının intiharıyla... küçük burjuvanın bunalımıyla... anlamsız şiirle uğraşan okumuş, bu gür kaynağı zaten göremezdi...

Peki ya biz... biz niçin göremedik... Aslında biliniyordu. İnsan değişmeliydi. Siyasi–ekonomik kavramların insanı değiştirebileceğini sandık. Burda işin tatsız yanı şu. Siyasi ekonomik yorumcular da değişmemişti. Değişmeyenler, soyut kavramlarla insanı değiştirme mücadelesine giriştiler... Tam bir trajedi...

Bu arada sanat önemsenmedi. Oysa hayatın içinde dolaşan sanatın son derece hızlı... sağlıklı değiştirici gücü vardır. Çünkü sanat somuttur. Gösterir. Arthur Miller'in *Bütün Oğullarım* adlı oyunu. İnsanî olmayan düzeni anlatan yüzlerce sayfadan daha etkilidir.

Bugün bile sanatın değiştirci gücünün tam kavranmadığını bilmeliyiz. Bunun üstünde ciddi bir şekilde durmalıyız.

Kemal Küçük'ten ayrıldıktan sonra bütün bir gece bu düşüncelerle didiştim.

Akşamın dinlendirici havasında Kemal Küçük'ü düşünüyorum. Korkuyla... "Merhaba Cengiz Bey" diyor beni görünce, insan sesiyle.

İnsan sesiyle merhaba... Kemal Küçük, bunu eksik etme. Hep insan sesiyle merhaba de... Yalnızca bunu istiyorum senden.

Özledim... çok özledim insan sesli merhabayı. Korkum bu sesin kaybolması.

29 Eylül Pazar

Dün Sinan evlendi. Yalova'da bir salonda yapıldı dü-

ZERRİN TAŞPINAR ŞAHİN * BİR ARDIÇ KUŞUYUM BEN * ŞİİRLER * İNSANCIL YAYINLARI

ğün. Bütün bir yaz takıldık durduk Sinan'a, evlen, evlenme diye. En sonunda evlendi Sinan.

Düğünlerde hüzün duyarım hep. Damatla gelinin yorgun... gülümser yüzlerine bakar, tatsız geleceği düşünürüm.

İlk kavga... ilk dargınlık... kırılıp dökülen iç dünyalar... Ama bu dönemde özellikle köyde yapacak başka bir şey yok. Evleneceksin... Bazıları, evlenmeyip birlikte yaşamayı çözüm diye gösteriyor. Bir yanılsama bu. Ha evlenmişsin, ha birlikte yaşamışsın... önemli bir ayrımı yok bunun.

Bugün biz, buna, kadınla erkeğin ilişkisine bir çözüm yolu bulabilmiş değiliz. Belki, yüz yıl, iki yüz yıl sonra bir çözüm bulacak.

Geçen gün bir arkadaşımla konuşuyorduk. "Sen mücadeleci bir insansın. Hep çözüm yolları ararsın. Nasıl oldu da bu konuda yenilgiyi kabul ettin" dedi.

Bir yenilgi mi bu, bilmiyorum. Şöyle düşünüyorum. Kadınla erkeğin bu kimlikle birbirlerini anlamaları... hissetmeleri mümkün değil. Kimlik, cinsiyet özelliğini yitirmeden insanileştikçe, hissetmenin... anlamanın sınırı da genişleyecek.

Belki bir geçiş dönemindeyiz. Erkek, kimliğinin altında uzun yüzyıllar yaşamış, bıkkın, "kadının namusu'nu "vatanın namusu"nu koruyacağım diye telef olmuş. Topluma üstüne bindirilen erkek kimliğini koruyacağım diye bütün gücünü harcamış. Kadının gözünde korkak görünmemek için hindi gibi kabarık yaşamış.

İşte böyle bir erkekler topluluğu...

Kadına gelince... Yüzyıllarca ezilmiş, horlanmış, itilip kakılmış, insan yerine konmamış. Ananın, babanın, kocanın namusu sayıldığı için, aman olay çıkmasın diye gözleri yerde ürkek yaşamış.

Şimdi bu geçiş sürecinde, büyük kentlerde insanileşme mücadelesi veren kadın, yüzyılların intikamını ilişkide olduğu erkekten çıkarıyor. Özellikle sevildiğini bilen kadın, erkeğin omurgasını çatır çatır kırıyor. Erkeğin en küçük isteklerini, "Ben sana bağımlı değilim. Sen kim oluyorsun. Haddini bil" sözleriyle sert bir şekilde geri çeviriyor.

Bütün bu aşırılıklar yaşancak. Hem de uzun süre. Bunu kabul etmeliyiz.

Biz, kadın–erkek ilişkilerinde bir kaçgün dönemindeyiz. Böyle dönemlerde bir kadınla duygusal ilişkiyi en alt düzeyde götürmek gerekir.

Aşkı savunuyorum tabiî... Ama bu dönemde aşk, kıldan ince, kılıçtan keskin sırat köprüsüne benziyor. Bunu bilmeliyiz. Aşk köprüsünden geçerken alevlerin içine düşenler, toplumun trajik insanlarıdır.

Ben size Sinan'ın düğününü anlatacaktım. Düğün güzel oldu. Kemal Küçük, bize bir şişe viski getirdi. Fındıkla, fıstıkla viski içtik. Oyunlar oynandı, şarkılar söylendi. Dönüşte Zeynep, şarkılarla, türkülerle bütün otobüsü coşturdu. Hele bir "Bu gece barda. Gönlüm hovarda– Çalsın sazlar, oynasın kızlar–Hayda hayda de hayda"yı bir söyleyişi var, bütün otobüs alkışla tempo tuttu.

Esenköy'de otobüsten inerken yaşlı hanımlar, nazar değmesin diye Zeynep için dua ettiler.

Gün biterken biz Kemal Küçük'ün evindeydik. Gece güzeldi.

19 Ekim Cumartesi

Günler sonra Esenköy... Güzel bir öğlen yemeğinden sonra dostlarla kahvede çay içtik... ordan burdan konuştuk... Biz konuşurken bir serçe geldi... Şöyle bir dolaştı kahvede. Sağa sola bakındı, çıktı gitti. Biraz sonra ben de çıktım... Ağaçlar... hepsi kızarmış.

Sonra Ceviz Ağacı... Günler geceler boyu, varlığıyla varlığımı zenginleştirdiğim o güzel Ceviz Ağacı... Şöyle bir baktım uzaktan... yüreğim allak bullak. Yağmurlu... fırtınalı günlerden sonra beni bekliyor. Şöyle düşünüyorum. Sessizce... inançla beklemek bir erdemdir... bugün

YAZIN DÜNYASINDA YENİ BİR DERGİ

YENİ İNSAN

POLİTİKA – EYLEM – SANAT

Adres : İstanbul
Büyük Reşit Paşa Cad. 40/4
Tel : 513 84 29 Beyazıt

Ankara
Konur Sok. 73/9
Tel :125 93 78

çoğumuzun yitirdiği... Hep bir bağırışı çağırışı yaşarız inançsızlığın... güvensizliğin telaşıyla... korkusuyla... Kısa... hemencecik bitecekmiş... bitmesi gerekirmiş gibi bakarız sevgiye de ondan. Bence sevgi... aşk uzun bir yoldur. Çok uzun bir yol... İnançsız... kendine güvenemeyenler bu uzun yolu göze alamaz. Daha yolun başında soluğu tükenir, dizleri titrer yorgunluktan. Böylesini koyvereceksin. Varsın gitsin kısa bir yola. Derinliksiz... köksüz duygularla... düzmece kelimelerle avutsun kendini.

Tatsız bile olsa bilmeliyiz. Çoğu kimse böyle yaşıyor dünyada. Yanlış bilincin etkisiyle kısa yollarda onu bunu güya seve seve. "Milli çapkınımız" bile var. Erkek milli çapkınımız gibi televizyona çıkmadı ama, kadın milli çapkınlarımız da var...

Neyin göstergesi bu... Neyin olacak, ondan bundan arta kalmış, geliştirilmediği için tükenmiş, rafta kalan düzmece duygular... Anlam boyutu dar bir insanın yalnızca yatakta harekete geçebilen son enerjisi...

Bilmeliyiz. Bu aşk değildir. Bu, yanlış bilinçle kısa yollarda tükeniştir... çözülmedir.

Aşk, uzun yolları göze alabilen... beklemesini... mücadele etmesini bilen insanın üst düzey yaratıcılığıdır. Bunun öbür adı erdemli romantizmdir. İnançla sessizce beklemek erdemli romantizmin hayattaki anlamıdır.

Beni sessizce bekleyen Sevgili Ceviz Ağacı'nı seyrederken bunları düşündüm.

Sevgili Ceviz Ağacı beni beklemiş... İnançla güvenle... Geleceğimi biliyordu... ne pahasına olursa olsun geleceğimi biliyordu... Baktım Sevgili Ceviz Ağacı'na... Onda erdemli romantizm güzelliğini gördüm. Yere düşmüş sarı yaprağını aldım, öptüm... sevgiyle.

20 Ekim Pazar

Cuma günü arkadaşım Ömer Bilge'yle konuşuyorduk. "Hafta sonu oy vermek için Esenköy'deyim" deyince, güldü, "Gündoğdu" dedi sen de eninde sonunda bir "yer"li oldun."

Bilirsiniz, herkesin bir "yer"i vardır, oralıdır. Sorunca söyler. "Şuralıyım"der. Bu anlamda "yer"im yok benim... Yolda belde "Nerelisin" denince aklıma ilk gelen yeri söylerim. Bir ara "Çingeneyim ben. Yerim yurdum yok" diye tutturdum. Bir toplulukta soruyorlar, "Nerelisin efendim" Ben, "Çingeneyim" deyince kristal bardak düşmüş gibi oluyor. Sonra sessizlik... Böyle böyle devam etti, değiştire değiştire... Karadenizli oldum. Trakyalı oldum, İstanbullu, Ankaralı, Adanalı, Mardinli, Karslı... her "yer"li...

Geçende içkili bir yemekte... İki "yer"li olduğumu söylemişim. Yemeğin başında Trakyalı... yemeğin sonunda Trabzonlu... Evden çıkınca arkardaşım söyledi. "Bari ayrı yerde, aynı insanlara iki yerli olduğunu söyleme"dedi. Haklı...

Bu dünyada yarım yüzyıl yaşadıktan sonra yersiz yurtsuz kalışım annemin yüzünden. Annem Victor Hugo'ya inanırdı. Hogo'ya göre yirminci yüzyılda bütün sınırlar kalkacaktı, İnsanlık adında yepyeni bir ulus kurulacaktı. Hepimiz şuralı buralı değil, Dünyalı olacaktık. Olmadı. İnsanlığımızı parçalayan bir kimlik gösterisiyle, "Burası benim, orası senin diye bir karış toprak parçası için birbirimizi öldürüyoruz.

Ben Dünyalı İnsan, bütünüyle şaşkın derin bir kırgınlıkla "yer" arıyorum kendime.

Geçen gün bir Yunanlı'ya "Ben Yunanlıyım" dedim. Korktu kadıncağız, "Olamaz" dedi. Oraları "sahipleneceğimi" sandı da, ondan korktu. Burjuva toplumu insanı "sahiplenmeyle" karakterize etti. Bu yüzden biri "sahiplenmeden" ben "sahipleneyim" diye düşünüyor insan. Köyler, kasabalar, kentler, ülkeler "sahipleniyor". Tabiî bunun ekonomik temeli de var. Bir bakıyorsunuz, iki köy birbirine giriyor, arazi için.

Topraklar bir yana insanlar da "sahipleniyor". Ondan sonra gelsin hır gür, vur kır.

Şunu bilelim. Kaç yüzyıl sonra olur bilmem ama, insan ayıplayacak bizi bir gün. Bugün biz, nasıl ayıplıyoruz Hallac–ı Mansur'u öldürenleri... İnsan birgün gelecek "sahiplenmeyi" "sahiplenme" yüzünden birbirimizi öldürmemizi ayıplayacak. Bugünü, bugünün içinde değil çok uzak olsa bile yarına göre yaşamalıyız.

Bir düşünün bakalım niçin ille de bir yere "sahipleniyoruz" Hangi algı bizde bu duyguyu geliştiriyor... Niçin, "Burası benim, orası senin" diyoruz. Dünya topraklarını kim kime dağıtmış da "orası senin, burası senin" demiş. Kim demiş. Bunu derin derin düşünmek gerekiyor.

Esenköy'de öğle üstü. Bir saat sonra İstanbul'a doğru hareket edeceğiz. Bundan böyle uzun bir süre gelemem Esenköy'e. Bunu ben biliyorum. Köylü dostlarım da biliyor. Belki eskiden olduğu gibi oraya buraya da gidemem. Olsun. Gidemesem bile gitmiş... gidiyormuş gibi bir duygunun içinde yaşarım. Çünkü ben, Hugo'nun düşlediği... annemin hakikat diye anlattığı, adına İnsanlık denen yeni bir ulusun çocuğuyum. Dünyalıyım...Hani bir türkü vardır, "Kiminin meskeni külhan/kimi derviş/kimi sultan"der, öyle işte... dervişim ben. Durmadan ordan oraya giden. Gitmese bile gidiyormuş gibi yaşayan. Han, hamam, apartman, saray için değil... hiçbirini istemem. İnsan isterim.

Esenköy, esenkal.

IŞIĞIN KANI (Şiirler)
İbrahim Yıldız
Gerçek Sanat Yayınları, I. Basım, 96 sayfa.

Kıyıda Bir İbrahim ve *Doruktaki Koltuk Boş* adlı şiir kitaplarından sonra İbrahim Yıldız *Işığın Kanı*'yla "Bir de baktım kendime / Ömrüm çekip gidiyor / frenlesem avadanlık yok / kitap çıkardım önüne / durdu / durdu / durdu mu ne" diyor Sevinç İzi adlı şiirinde

FELSEFE TARTIŞMALARI (10. Kitap)
Panorama Yayınları
Yayın Yönetmeni: Vehbi Hacıkadiroğlu

Dört yıl içinde on kitapla yayınını sürdüren Felsefe Tartışmalarının 10. sayısında H.H.Price *Kavramlar ve Kendini Göstermeleri*, G.Ryle *Düşünceler Üretmek ve Kavramları Olmak*, Betül Çotuksöken *Kavram Kavramı*, Erkut Sezgin, *Algının Bağlamı, İnsanın Durumu*, Cemal Yıldırım *Özgürlük Kavramı*, Erhun Kula *John Rawls'ın Sosyal Adalet Kuramı -bir Tanıtma*, Harun Rızatepe, *İmlemeyle İlgili Üç Görüş* ve Vehbi Hacıkadiroğlu Yine *İmleme ve Yöneltim Üzerine* adlı yazılarıyla yer alıyorlar.

TAPILACAK İLAH
Lütfi Kaleli
Habora Kitabevi Yayınları I. Basım, 208 sayfa

1990 yılında *Kimliğini Haykıran Alevilik*'le toplumumuzun bugüne değin görmezlikten geldiği bir konuyu gündeme getirirken, bu kitabında egemen din anlayışını bir başka açıdan sorguluyor Lütfi Kaleli.

NİETSCHE WAGNER'E KARŞI VE WAGNER OLAYI
Friedrich Nietsche
Çeviri: Osman Toklu
Ara yayınları, I. Basım, 92 sayfa

Bu kitap Nietsche'nin Wagner'le bir hesaplaşması sanki. "Belki de hiç kimse Wagner'cilikle bu denli tehlikeli biçimde bütünleşmemiş, hiç kimse Wagnerci'liğe karşı koymada bu denli güçlü bir biçimde direnmemiş ve hiç kimse ondan kurtulduğuna bu denli çok sevinmemiştir."

KÖR BEYAZI SORDU
Müştak Erenus
Anı-roman
Akış Yayıncılık, I. Basım, 176 sayfa

1915 yılında başlayan bir yaşam çizgisinin gülümseyişlerle ve acılarla karışık anlatımı... Bunca yılın ardında kalan nedir? Kimi kez kahkahalarla gülerek, kimi kez boğazında insanın bir şeyler düğümlenerek okunan bir yaşamın öyküsü, sıcacık...

ANARŞİST PORTRELER –I–
Paul Avrich
Türkçesi Osman Akınhay
Sarmal Yayınevi, I. Basım, 196 sayfa

O gizemli, çekici ve lanetli sözcük, anarşizm ve o sözcüğün eylem adamları Bakunin, Neçayev, Kropotkin, Jelezniyakov, Mahno ve Volinu "Bakunin gibi insanlar 'Kasırgalı bir ortamda yetişir ve fırtınalı havalarda güneş ışığında olduğundan daha iyi olgunlaşırlar'". Elbette ki en uygun yer 1848'lerin Avrupası ve 1900 yıllarının Rusya'sıydı".

KARADENİZ DAĞ KARTALI
Ali Balkız
Cem Yayınları, I. Basım, 96 sayfa
Öyküler

Güller Kitaplara ve *Dolmuştu Bir Kadın* adlı öykü kitaplarından sonra Ali Balkız bu kitabında dokuz öyküsünü toplamış. "Ne yaptık biz, önce balıkları ürküttük. Kendi doğal çevrelerinden uzaklaştırdık onları. Hazırladığımız yapay bir ortama yönelttik. Sonra da topladık. işte polis de böyle çalışıyor..."

MEKTUPLARDA BİR YAŞAM
John Steinbeck
Çeviri: Sevim Raşa
Cem Yayınevi, I. Basım, 520 sayfa.

John Steinbeck'in yazdığı mektuplardan oluşan bu kitapla ünlü yazarın yaşamından arta kalan yazılar... "Mektup yazmak onun için bir ısınma hareketi gibiydi, sabahları çalışmaya başlamazdan önce mektup yazıyordu."

DENGE/SİZLER ADINA (Şiirler)
Hilmi Haşal
Ekin Öğrenci Pazarı Yayınları, I. Basım, 64 sayfa

Şiirleri çeşitli dergilerde yayımlanan Hilmi Haşal'ın ilk şiir kitabı *Denge/Sizler Adına*'da otuz beş şiir var. "Yapraklar dökülüyor bildim bileli / Bu yaz sonları sevdalara dokunuyor / bir de şemsiyesiz, yağmurluksuz çıkmışım / zaman sağnak sağnak anılara dokunuyor"

Cemile ÇAKIR

Hedefimiz Daha İleriye

Türk çiftçisinin güveniyle güçlenen
ŞEKERBANK daha ileriye, daha yeniye
ulaşmanın gururunu taşıyor.

İstikrarlı yönetim,
sürekli yükselen başarı grafiği...

ŞEKERBANK

"Doğru Banka"